

Arkeologisk för- och slutundersökning 2012

Frans Suell 14

Fornlämning 20:I
Malmö stad, Malmö kommun
Skåne län

THERESE OHLSSON

Frans Suell 14

Arkeologisk för- och slutundersökning 2012

Frans Suell 14

Fornlämning 20:I

Malmö stad, Malmö kommun

Skåne län

THERESE OHLSSON

Arkeologisk för- och slutundersökning 2012

Frans Suell 14

Fornlämning 20:I

Malmö stad, Malmö kommun

Skåne län

Therese Ohlsson

Sydsvensk Arkeologi AB Rapport 2013:4I

© Sydsvensk Arkeologi AB 2013

Utgiven av: Sydsvensk Arkeologi AB

Postadress: Box 134, 291 22 Kristianstad

Tel: 044-13 58 00

Hemsida: www.sydsvenskarkeologi.se

Grafisk form och bildframställning: Anders Gutehall

Omslagsbild: Tyskt stengodskrus in situ. Foto: Lars Jönsson

Tryck: Holmbergs i Malmö AB

Innehåll

Sammanfattning	9
Inledning	11
Läge och topografi	13
KV. FRANS SUELL – AKTUELL FORNLÄMNINGSSITUATION	13
MEDELTIDA INSTITUTIONER I KV. FRANS SUELLS NÄROMRÅDE	14
KULTURHISTORISK BERÄTTELSE OM KV. FRANS SUELL I MALMÖ	14
Malmö före staden	15
Den tidiga fiskenäringen	15
Staden växer fram	15
Kungens närvaro	15
Staden under medeltiden	16
Staden under senmedeltid och senare	16
Tidigare arkeologiska undersökningar	19
ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR INOM FASTIGHETEN	19
Förundersökning 2001	19
Fördjupad förundersökning 2010	19
Förundersökning 2012	19
UNDERSÖKNINGAR UTFÖRDA I INTILLIGGANDE KV. LILJAN	20
Syfte och metod	21
PRIORITERINGAR OCH FÖRUTSÄTTNINGAR	21
FRÅGESTÄLLNINGSTEMAN INFÖR DEN ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGEN	22
Frågeställningsteman	23
FÄLTMETOD OCH REGISTRERINGSPRINCIPER	23
Faser	24
Dateringsunderlag	24
Resultat	25
FAS 1 – SKÅNEMARKNADEN OCH MALMÖS ETABLERANDE	25
Sammanfattning	27
FAS 2 – STADEN BEFÄSTER SIN POSITION	28
Antoniigrändens område	29

Extensiva området	30
Västra tomten	32
Beredning av området	32
Uppförande av byggnad och brand	33
Efter brand	33
Lerbottnar och dike	33
Dike	34
Byggnad i öster samt lerbottnar	34
Omorganisation, nya byggnader, miniförråd etc.	35
Östra tomten	36
Lerbottnar och nedgrävningar	36
Bebyggelse	37
Sammanfattning	38
FAS 3 – MALMÖ FÅR ETT UPPSVING	39
Antoniigrändens område	39
Extensiva området	41
Västra tomten	41
Lerbotten	41
Huslämning	42
Sammanfattning	44
FAS 4 – STADEN UNDER SENMEDELTID OCH SENARE	44
Antoniigrändens område	45
Extensiva området	46
Tre stolphål	46
Tre stolphål	47
Byggnader och lager	47
Lerbottnar och tunna	47
Västra tomten	48
Förberedande och hus	48
Fyllningar i nedgrävning och tunnor	49
Lerbottnar, pinnhål och stolphål	50
Brunn och enklare byggnad i väster	51
Östra tomten	51
Sammanfattning	55
FAS 5 – HANDEL OCH KRIG	56
Antoniigrändens område	57
Extensiva området	60
Östra tomten	60
Sammanfattning	61
FAS 6 – INDUSTRIENS INTÅG, PEST OCH KRIG	62
Antoniigrändens område	62
Extensiva området	63
Västra tomten	64
Östra tomten	65
Konstruktion/sekundärt användande av källare	66
Sammanfattning	66
FAS 7 – TOBAKSFABRIKEN	67
Extensiva området	67
Tobaksfabriken	67
Tegelkällare	67
Recenta störningar	69
Västra tomten	69
Förberedelse inför fabriksbygge	69
Sammanfattning	70
Slutdiskussion	71
Referenser	75
Administrativa uppgifter	77

Bilagor

BILAGA 1 ANLÄGGNINGSPLAN

BILAGA 2 FYNDMATERIALET FRÅN KV. FRANS SUELL, MALMÖ

BILAGA 3 MAKROSKOPISK ANALYS AV JORDPROVER TAGNA VID ARKEOLOGISK
UNDERSÖKNING AV KV. FRANS SUELL 14, MALMÖ

BILAGA 4 GRUPPER

Sammanfattning

Med anledning av uppförande av bostäder med källare inom fastigheten Frans Suell 14, i Malmö stad, Malmö kommun genomfördes en arkeologisk undersökning samt en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Detta utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne (Lst beslut dnr AU 431-9631-12, Lst beslut dnr FU 431-9790-12). Området är beläget inom Malmö äldre stadsområde som är upptaget som RAÄ 20 i Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem – FMIS (figur 1 & 2).

Inför exploateringen av fastigheten har tidigare tre förundersökningar genomförts.

Den första (år 2001) i samband med en geoteknisk undersökning av markförhållandena inom fastigheten (Lst beslut dnr 220-23545-01) (Assarsson 2006). Med hjälp av grävmaskin grävdes sju provgropar spridda över tomten.

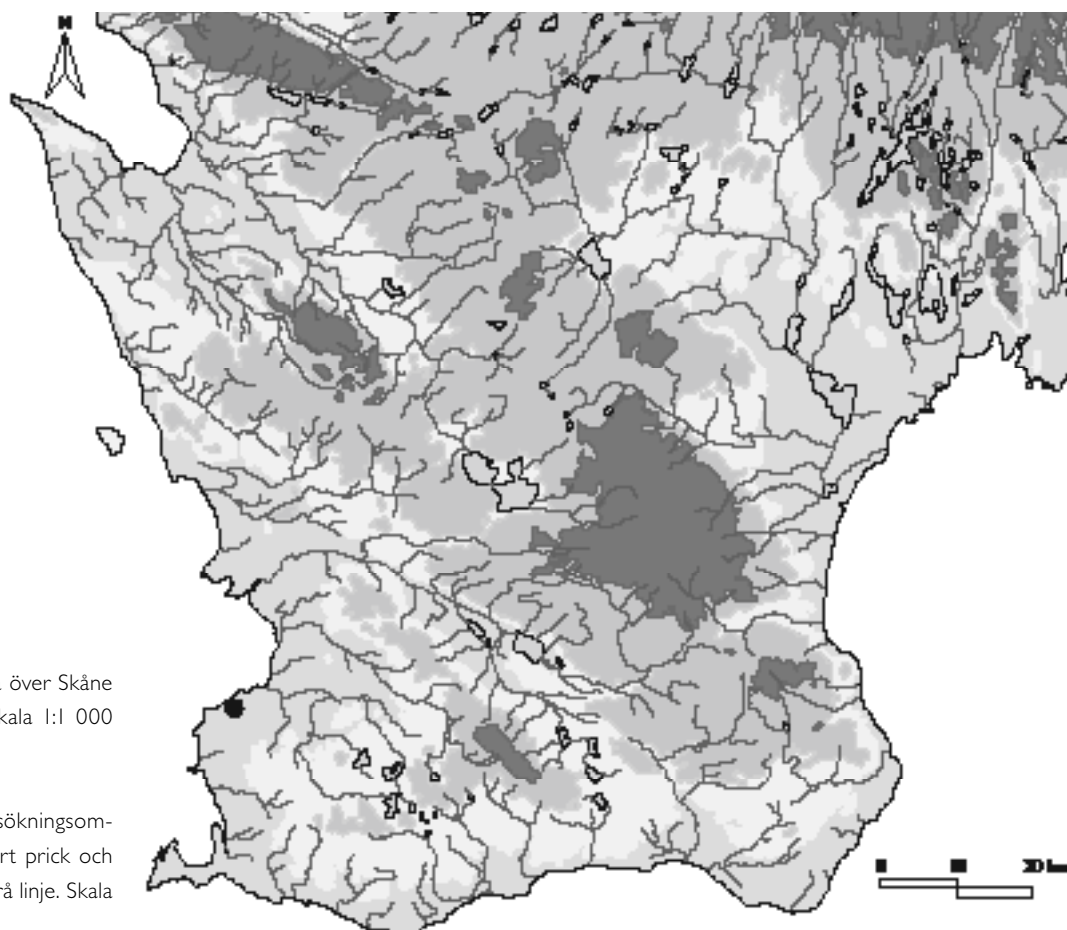
Nio år senare (år 2010) utfördes en fördjupad förundersökning på platsen, detta med anledning av att den tidigare inte ansågs vara tillräckligt omfattande för att ge en uttömmande bild av bevaringsförhållandena (Lst beslut dnr 431-75268-09). Denna fördjupade undersökning kunde bekräfta att det södra området delvis bestod av större kulturlagerområden som uppgick till 1,6 m i mäktighet. Det framkom bl.a. lerbotten, golvlager, stenläggning och kalkbrukslager. Den fördjupade undersökningen kunde även bekräfta att fastighetens norra del till stora delar var förstörd av det källarplan som tillhörde Kockums tobaksfabrik.

Två år senare grävdes det åter på tomten i samband med en geoteknisk undersökning (Lst beslut dnr 431-9190-12) samt kontroll av de omkringliggande byggnadernas sulor.

Inom den aktuella fastigheten låg tidigare en större fabriksbyggnad, Kockums tobaksfabrik, som förstördes av en brand på 1970-talet.

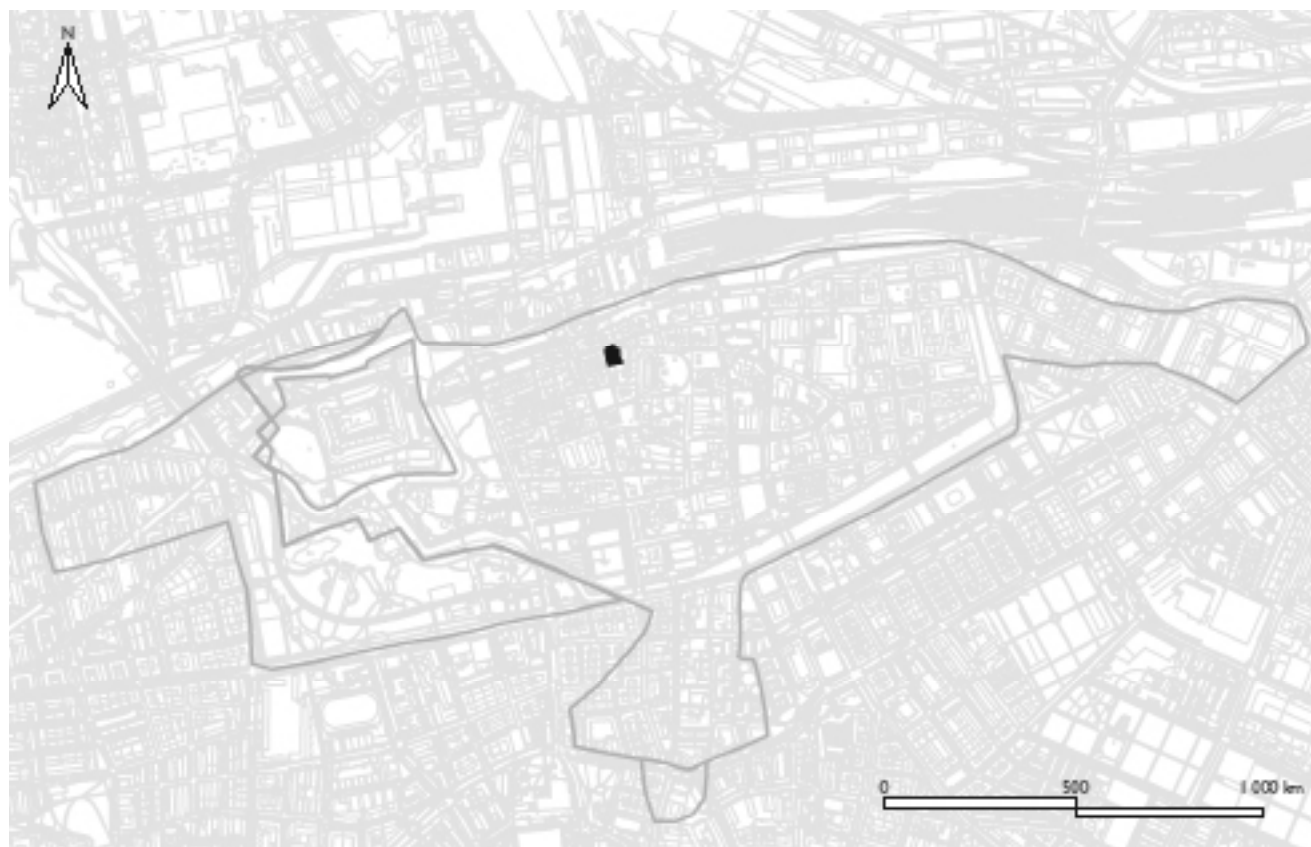
Det planerade exploateringsområdet omfattade ca 1 550 m², varav ca 50 m² utgjordes av ytor som kom att undersökas intensivt.

Arbetet pågick 120604–120815. Personal var Petra Lundström, Ing-Marie Nilsson, Therese Ohlsson, Johan Wallin, Lars Jönsson (Österlenarkeologi) och Ivan Balic (Kulturen). Dr. rer. Nat Torbjörn Brorsson har i egenskap av keramikexpert registrerat fyndmaterialet. För att kunna besvara de miljöarkeologiska frågeställningarna genomgicks och rapporterades proverna av fil. Dr Jens Heimdahl. Rapporten har skrivits av Therese Ohlsson med bidrag av Torbjörn Brorsson och Jens Heimdahl. Anders Reisnert, Tor Flensmarck och Ivan Balic har välvilligt kommenterat och bistått med hjälp under rapportarbetet.

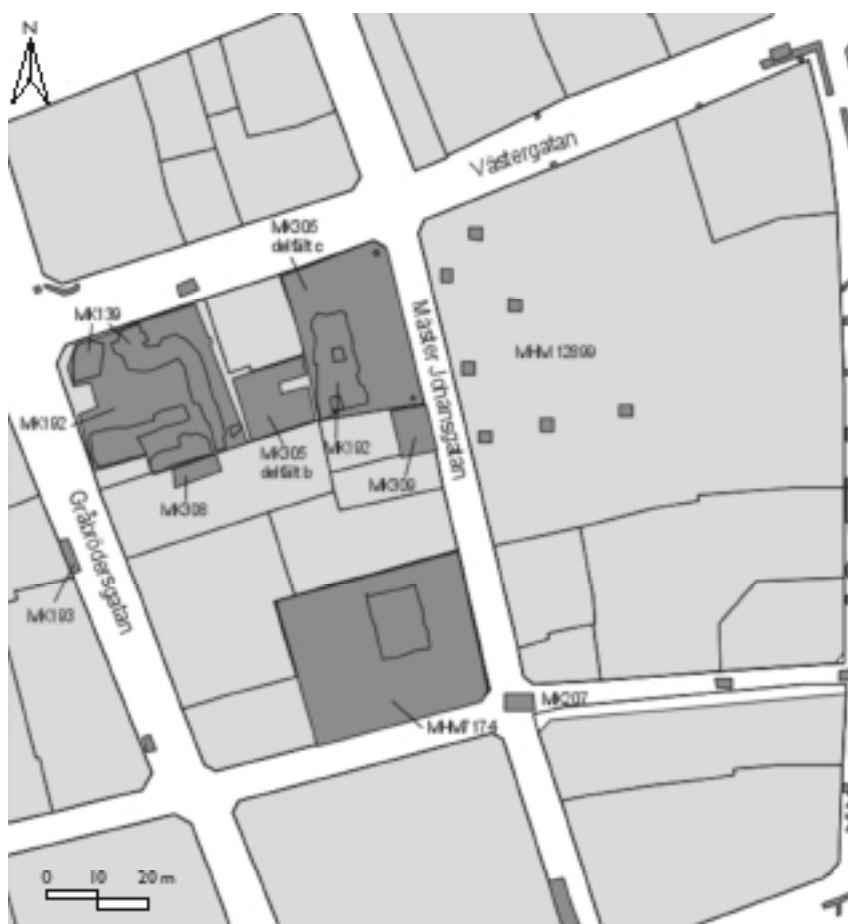
Figur 1a (till höger) Karta över Skåne med Malmö markerat. Skala 1:1 000 000.

Figur 1b (nedan) Undersökningsområdet markerad med svart prick och RAÄ 20 markerat med grå linje. Skala 1:20 000.

Inledning

Med anledning av planerad husbyggnation med underjordiskt garage genomfördes en arkeologisk undersökning samt en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning inom kv. Frans Suell 14 i Malmö stad. Dessa utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne (Lst beslut dnr AU 431-9631-12, Lst beslut dnr FU 431-9790-12). Området är beläget inom Malmös äldre stadsområde som är upptaget som RAÄ

Figur 2 Översiktsplan visande undersökningsområdet samt tidigare genomförda undersökningar i närområdet i relation till befintliga kvarter och gator. Skala 1:1 500.

20 i Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem (FMIS). Undersökningens sökande var Stena fastigheter Malmö AB.

Läge och topografi

Staden Malmö är belägen vid ett nordligt kustavsnitt i den allra sydligaste delen av Lommabukten (se figur 1a). Kustområdet är flackt med ett långgrunt strandavsnitt och strax innanför förstranden fanns en öst–västligt liggande strandrevel. Några hundra meter söder om denna, inåt land, vidtog tidigare omfattande våtmarksområden. Dessa är senare benämnda Rörsjöarna (Thomasson 2008:286 f.). Möjligen avdelades dessa av en landtunga i förlängningen av nuvarande Södra Förstadsgatan. I väster avgränsades området av Korrebäcken, vilken rann ut i Öresund på den plats där porttornet till Malmöhus senare uppfördes. Platsen för den senare staden var således belägen på en topografiskt avgränsad strandholme. Det aktuella området, kv. Frans Suell, avgränsas i väster av Mäster Johansgatan, i söder av Isak Slaktaregatan, i öster av Stortorget och i norr av Västergatan. De arkeologiska undersökningarna avsåg ett område i kvarterets nordvästra hörn som under de senaste åren använts som parkeringsplats.

KV. FRANS SUELL – AKTUELL FORNLÄMNINGSSITUATION

Kv. Frans Suell ligger i den centrala delen av Malmö medeltida stadsområde (se figur 1b & 2). Kvarteret har fått sitt namn efter hamnens grundläggare Frans Suell d.y., som påbörjade hamnarbetena år 1775. I kvarterets nordöstra hörn ligger Jörgen Kocks gård som uppfördes på 1520-talet. Gården har uppkallats efter myntmästaren och borgmästaren Jörgen Kock. Han hade mellan åren 1526 och 1530 mynträttighet, vilket innebar att myntpräglingen i Danmark skedde på hans gård (Isberg 1923:92; Reisnert m.fl. 1993).

På den aktuella hörntomten vid Västergatan och Mäster Johansgatan, har en större fabriksbyggnad för tillverkning av tobak varit belägen. Verksamheten startades av Frans Suell d.y. 1772, men har anor i farfaderns rörelse under första delen av 1700-talet. Mellan åren 1773 och 1810 mer än tiodubblades produktionen. Suell flyttade verksamheten till familjens fastighet vid Västergatan, det s.k. Jörgen Kocks hus. Efter Frans Suells död stod tobaksfabriken nära konkursens brant, men då tog Suells dotter-son, Frans Henrik Kockum, över verksamheten. Han lyckades åter föra fram fabriken till en ledande position i landet. Under hans tid uppfördes på 1870-talet den tobaksfabrik som kvarstod i hörnet Västergatan–Mäster Johansgatan fram till att en brand förstörde fabriken på 1970-talet. Fabriksområdet sammanfaller med det aktuella undersökningsområdet (Sveriges handel 1903).

MEDELTIDA INSTITUTIONER I KV. FRANS SUELLS NÄROMRÅDE

Väster om kv. Frans Suell, i kv. Skepparens sydöstra hörn, låg dominikanerordens hus, uppfört mellan 1296 och 1333. Konventet var placerat ut mot Västergatan. Omedelbart väster om detta låg bodbebyggelse. År 1442 omtalas de som "Lasse Skyttes gård" och de hade fram till 1333 ägts av borgaren Niels Jacobsen (Rosborn 1984:35). Lämningar efter konventet har undersökts i flera omgångar; 1931–1938, 1953 samt vid undersökningar i Gråbrödersgatan 1976 och 1977. Sven Rosborn har sammanställt dessa undersökningar och därigenom skapat en helhetsbild av dominikanerklostret (Rosborn 1980). Kapellbyggnaden låg med långsidan mot Västergatan och var ca 16×9 m stor. Strax öster om och sammanbyggt med kapellet fanns resterna av ett torn med måtten 8,5×8,5 m.

Ett annat betydande byggnadskomplex i kv. Skepparen var den s.k. Klingenbergsgården. Det finns uppgifter om att den tillhörde en borgmästare under 1300-talet, och att gården 1401 utgjorde underlag för instiftande av ett altare och underhåll för dess Vicarier (Reisnert 1992:212). Två äldre, befintliga byggnader är sannolikt delar av gården. I samband med en arkeologisk undersökning år 2004 påträffades ytterligare byggnader som sannolikt hört till gården (Jönsson m.fl. 2009).

Det kan nämnas att fransiskanernas äldsta konvent låg i kv. Fisken, väster om kv. Skepparen. Lämningar efter detta har dokumenterats vid flera tillfällen (Kling & Lindgren-Hertz 1990; Kling 1995). Väster om kv. Skepparen fanns i kv. Gråbröders nordöstra hörn en tegelbyggnad med källare som hörde till S:t Knutsgillet. Grundmurarna till byggnaden, som daterats till 1300–1400-tal, har dokumenterats vid flera tillfällen, bl.a. 1975 och 1977 (Rosborn 1984:25). En arkeologisk undersökning 1985 i kv. Gråbröder 2, omedelbart väster om S:t Knutsgillet tomt, påvisade ett källarförsett korsvirkeshus, vilket tolkats som värdshus. I kv. Högvaktens sydvästra hörn, nordväst om kv. Frans Suell 14, har det funnits en medeltida tegelbyggnad med källare. Dess grundmurar har frilagts vid flera tillfällen i samband med markarbeten, bl.a. 1960, 1977 och 1982 (Rosborn 1984:35).

Under 1500-talet ändrades inriktningen på verksamheten på storgården ur ekonomisk synvinkel, vilket förmodligen tyder på en nedgång. Under samma period skall borgmästaren Jakob Möller ha ägt hörntomten ut mot Mäster Johansgatan, d.v.s. mitt emot kv. Frans Suell 14. En mindre stenkällare som hört till gårdens spiskammare fanns bevarad. Vid början av 1600-talet delades den tidigare storgården åter upp i mindre tomter (Larsson & Balic 2006b:10 f.).

Som tidigare nämnts ligger Jörgen Kocks gård, uppfört på 1520-talet, fortfarande i kv. Frans SueLLs nordöstra hörn. Gården har uppkallats efter myntmästaren och borgmästaren Jörgen Kock, som mellan åren 1526 och 1530 hade mynträttighet.

KULTURHISTORISK BERÄTTELSE OM KV. FRANS SUELL I MALMÖ

Undersökningsområdet finns beläget i den nordvästra delen av nuvarande Malmö medeltida stadsområde. Den medeltida staden var belägen vid ett långgrunt strandavsnitt där det strax innanför förstranden fanns en öst–västligt liggande strandrevel. Några hundra meter söder om denna, inåt land, vidtog omfattande våtmarksområden. I väster avgränsades området av Korrebäcken, vilken rann ut i Öresund på den plats där porttornet till Malmöhus senare uppfördes. Platsen, där Malmö kom att växa fram, var således belägen på en topografiskt avgränsad strandholme. Det fanns tre landsvägar som ledde till Malmö, två av dessa fanns längs med kustlinjen på förlängningarna av strandreveln. Den tredje vägen löpte på den flacka nord–sydligt liggande höjdryggen.

Malmö före staden

Området inom och kring Malmö är rikt på fornlämningar och senare års undersökningar vittnar om en rik bygd under årtusenden. På själva strandreveln har endast påträffats sporadiska fynd från stenåldern och enstaka vikingatida nedslag. De aktiviteter som pågått på platsen verkar vara av en säsongsmässig karaktär och har bestått i kustnära handlingar såsom fiske.

Den tidiga fiskenäringen

Under tidigmedeltid uppstår runt Skånes kuster ett flertal säsongsmässiga marknadslokaler med fiskerinäringen som grund t.ex. Skanör, Falsterbo, Simrishamn, Ystad och Malmö. Inledningsvis var den främsta av dessa platser Falsterbohalvön troligen på grund av sitt centrala läge i handelsnätet mellan London och Novgorod. Marknadskommersen pågick under några intensiva höstveckor när sillen gick till och brukar därför kallas Höstmarknaden eller det oftare förekommande Skånemarknaden. Sillen var en eftertraktad handelsvara eftersom den var tillåten fastemat. Köpmän från bl.a. Nordtyskland, Holland och England figurerade på marknaden.

Strandreveln där senare staden Malmö skulle etableras var en av dessa platser där sillfisket inleddes som en säsongsbetonad och återkommande marknad och verksamhet. Det var under lång tid en bra plats för utnyttjande av marina resurser. Under 1100-talet ökade också jordbruksproduktionen i städernas omland vilket hade till följd att även denna marknad fick ett uppsving.

Från denna tid kan vi i det arkeologiska materialet se kopplingar till den uppkomna Skånemarknaden i form av bl.a. lerbottnar. Lerbottnar är lerklädda gropar och som användes i sillhanteringen på land. Sillen saltades och lades i tunnor innan den skeppades vidare. I undersökningsområdet har områden där man arbetat med sill, tunnor och spår efter stolpar som kan ha använts till att torka och rensa fisknät påträffats. I fyndmaterialet från grävningen finns bl.a. nätkavlar och en bödnål som visar att man sytt och kanske lagat fiskenät. Från början verkar det ha varit en säsongsmässig plats. Aktiviteterna var intensiva under de veckor som sillen gick till. Det arbetades hårt för att i så stor grad som möjligt ta vara på sillfiskets förtjänster. Kanske har alla momenten utförts av ett lag där t.ex. en gårdsenhet stått för fiske (garn och båt), urtagning av sillen, saltning och packning.

Staden växer fram

Under 1200-talet och framåt i tid händer det åtskilligt på den lilla strandreveln. Området organiseras bl.a. markeras gränser mellan tomter i form av grävda rännor och ett gatunät läggs ut, bebyggelsen i området blir tätare och permanent. Uppkomsten av tomter kan ses som ett led i skillnad mellan det privata och det offentliga.

I samband med att Malmö betydelse ökar anläggs även kyrkliga och världsliga institutioner. I ett testamente från år 1269 (ärkediakonen Erland Erlandsons) omnämns en kyrka, som var helgad åt S:t Petri och S:t Pauli och i den nordvästra delen av staden, i den östra delen av nuvarande kv. Skepparen, anlades ett dominikanerkloster någon gång mellan åren 1296 och 1333.

Kungens närvaro

Det äldsta bevarade privilegiebrevet för Malmö är utfärdat av den svenske kungen Magnus Eriksson år 1353. Redan år 1275 omnämns borgare i Malmö, och vid slutet av samma sekel omnämns fogdar. I Skanör och Falsterbo uppfördes fogdeborgar i början av 1200-talet. Område var ett kungalev, vilket innebar att marknadsfreden garanterades av kungen. Uppkomsten av fogdar kan ses som att organisationen kring Skånemarknaden var mycket betydande och att kungen behövde ha en representant på plats. Var fogden i Malmö höll hus är något osäkert, men vid tidigare arkeologiska

utgrävningar har man påträffat ett torn på förstranden, Flyndreborg, som brukar antas vara den plats där fogden residerade. Borgen finns omnämnd i det skriftliga materialet 1368, men har sannolikt varit äldre.

I det nordvästra hörnet av kv. Frans Suell och det intilliggande kv. Liljan har förekomst av lerbottnar fortsatt och en ökad omsorg om dessa kan ses i form av lock. Sillhanteringen fortsätter och det fanns hägnader, avfallsgropar och stenväggningar som kan tyda på att verksamheten var mer uppstramad och att planeringen av utformandet av tomterna hade blivit viktigare. Hur arbetet med marknad och fiskeriverksamheten fungerat tidigare är svårt att avgöra men möjligen pekar detta fynd på att familjer är närvarande och delaktiga. På platsen uppförs enkla lerklinebyggnader som kan ha varit bostäder för familjerna. I materialet finns indikationer på att dessa byggnader var separerade från det område där sillfångsten omhändertogs.

Staden under medeltiden

Marknaden fortsätter under medeltiden och förutom sill, exporteras smör, hasselnötter, alun, hudar och hästar. De importerade varorna bestod bl.a. av humle, lärft och andra textilier, öl och osmundjärn. Under 1300-talets andra del har digerdöden och dess verkningar inneburit en viss nedgång för handeln, men under 1400-talet får staden Malmö ett uppsving igen. Under detta århundrade kan man i de skriftliga dokumenten se att antalet donationer ökar, vilket kan betyda att borgarna var mer välbeställda. År 1419 omnämns för första gången den s.k. Strandmuren, som var en 1450 meter lång stadsmur och sträckte sig från stadens västra port till den östra. I dagens Malmö innebär detta ungefär Norra Vallgatans sträckning från kanalen i väster till Drottningtorget i öster. Muren var tre stenar tjock och fem meter hög, och revs i samband med fästningsarbetena under 1600-talet.

På undersökningsytan fanns de tidigare uppkomna gränserna kvar. Den enda tydliga förändringen var att en gränd anlades i den södra delen, senare benämnd Antoniigränden.

De strukturer med hus och områden för verksamheter som tidigare har funnits på platser består till största delen. Vissa omändringar som görs kan tyda på att en viss specialisering sker. Tidigare kan det möjligen fungerat som en typ av självhushåll men senare i lite större skala eller att verksamheterna sker i lag. Ut mot Antoniigränden fanns ett litet skjul där materialet tyder på att en verksamhet som t.ex. tunnbinderi har pågått. I kulturlagren i och runt skjulet hittades rep, träflis, träbitar som kan knytas till denna verksamhet. En liten barkbåt fanns också i området. Norr om detta skjul har en källare fyllts igen och på platsen har i stället en stor bassängliknande lerbotten byggts upp. Storleken och djupet skiljer sig mycket från de övriga lerbottenarna som framkommit i området. Denna kan ses som ett led i en specialisering eller en större verksamhet kopplad till fiskhanteringen; kanske för grumsframställning. Husen som fanns på området brinner ner i omgångar, de byggs upp och repareras vilket tyder på att funktion och plats är konstant. Det verkar vara så att de strukturer som fanns på tomten tidigare, fortsätter att finnas med undantag för källare och förvaringsgropar som grävs upp och läggs igen.

Staden under senmedeltid och senare

Under senmedeltiden utvecklas Malmö till Danmarks näst största stad efter Köpenhamn. Intill "thet laange Adelgade" (nuvarande Västergatan–Adelgatan–Östergatan) fanns det äldsta kända rådhuset, torget och stadens huvudsakliga prestigearchitektur i form av stenshus och korsvirkeshus. Åren 1538 till 1545 anlades det nya torget – Stortorget – samtidigt som ett nytt rådhus uppfördes i dess nordöstra hörn. Mittemot utgrävningsytan i norr finns Rosenvinge huset beläget som uppfördes 1534 av Anne Pedersdatter. I det nordöstra hörnet av kv. Frans Suell uppförde Jörgen Kock sin gård på 1520-talet som mellan åren 1526–1530 innehade mynträttighet. Detta innebär att

mellan dessa år skedde myntpräglingen i Danmark på denna gård. Under en period under första halvan av 1500-talet ägdes tomterna ut mot Mäster Johansgatan av Bernt Skyen som bl.a. nämns i ett protokoll den 28/4 1533 när en affär gällande silltunnor avhandlas. Dessa silltunnor har ställts i "vor metborgeres, Bernit Skyn" bod i staden (Kroman m.fl. red. 1965). Kanske har huset i den sydvästra delen varit hans? Huset innehade två källare, den första byggd i trä och den andra i sten. Källarna fanns belägna längs med Antoniigränden och till dessa hörde troligen en byggnad som legat på hörnet Antoniigränden/Mäster Johansgatan. Källarna har i ett senare skede fungerat som latriner och en analys av materialet visade att man förtärt importerade matvaror såsom russin, fikon, bovete och hirs och mer exklusiva produkter som ris och citrusfrukt.

I det nordvästra hörnet av kv. Frans Suell finns samma strukturer som tidigare. Om det funnits någon praktbyggnad i den norra delen är spåren av den borta. De arkeologiska lämningarna var bäst bevarade i den södra delen av undersökningsytan och detta har gjort att kunskapen om de eventuella byggnader som legat ut mot Mäster Johansgatan och Västergatan i princip är obefintlig (figur 3). I det nordvästra hörnet finns en byggnad omskriven i en inventering som genomförs 1692 i samband med inkvartering av svenska soldater. Resten av undersökningsytan saknar beskrivning. Huset i hörnet är benämnt som Jöns Rasmussens stenhus "ett Steenhuss, stuge, kammer medh varme, och köcken, ehr 9 fagh til sammanss, noch till Wästergadten 5 binner eller fagh, en stuge varmt och portten" (Rosborn 1984).

På bakgårdarna har det påträffats gropar med nedsatta tunnor som verkar ha haft olika funktioner t.ex. förvaring, kalkberedning och eventuellt latrin. Uppdelningen på tomterna är densamma som innan och Antoniigränden finns kvar. Till ett av husen hör några kraftiga stolphål som eventuellt kan tyda på att huset har byggts på höjden. Kanske har trångboddheten gjort att ett loft har lagts till. Verksamheten med lerbottnar verkar ha tagit slut kanske redan under 1400-talet.

Under 1600-talet stagnerade Malmö och efter det svenska övertagandet av Skåne år 1658 utvecklades Malmö till en garnisonsstad. Arbetet med att förstärka bastioner, murar och vallgravar runt staden gjorde så småningom att Malmö blev en av landets

Figur 3 Kv. Frans Suell sett från söder.
Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

starkaste och modernaste fästningar. Mellan åren 1805 och 1811 raserades försvarsverken kring staden.

Inventeringen från 1692 visar att tomterna i kv. Liljan var bebyggda med korsvirkeshus, som sannolikt etablerades i övergången mellan 1500- och 1600-talen. Detta bebyggelsemönster kom i stora drag att bevaras fram till och med andra halvan av 1800-talet. Det nordvästra hörnet i kv. Frans Suell uppförs på 1770-talet en tobaksfabrik med källare på hörnet Mäster Johansgatan/Västergatan. På 1870-talet uppfördes den byggnad som kom att finnas på platsen tills den brann på 1970-talet och därefter raserades.

1700-talets början innebar en besvärlig period för Malmö. Under våren och sommaren 1712 drabbades staden av pesten och nästan hälften av stadens invånare insjuknade och dog. En uträkning visar att av stadens 600 hus stod 300 tomma. Under samma period drabbades människorna av missväxt och dåliga skördar samtidigt som det var krig i Norden och Europa. Andra hälften av 1700-talet innebar en återhämtning och merkantilismen gjorde intåg. I Malmö, men även i andra städer i Skåne, anlades tobaks-, textil- och garverimanufakturer.

Tidigare arkeologiska undersökningar

ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR INOM FASTIGHETEN

Förundersökning 2001

År 2001 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Undersökningen gjordes i samband med en geoteknisk undersökning i området. Vid undersökningen grävdes sju provgropar. Det påträffades arkeologiska lämningar i form av gödselgrop, grundstenar och stenläggning. Stenläggningen har identifierats som Antoniigränden, som finns omnämnd på 1600-talet. Undersökningen visade också att det på tomten, i förbindelse med fabrikskomplexet, funnits en omfattande källare.

Fördjupad förundersökning 2010

Enligt 1938 års plan skall det inom fabriksområdet ha funnits ytor som betecknades som "överbyggd gård". Inom dessa ytor förväntades det mer eller mindre intakta arkeologiska lämningar. Det lades sökschakt för att kunna verifiera dessa antagningar. Schakten var placerades för att i största möjliga mån kunna fånga upp de öppna gårdarna.

Den fördjupade undersökningen visade att området i söder delvis bestod av intakta kulturlager. Det påträffades stenar och tegel som visade sig utgöra en äldre källarfas.

En mur var uppförd i en blandning av rött storstens- och småstenstegel, samt med inslag av huggna profilerade stenar. Blandningen av storstens- och småstenstegel var dock något som var typiskt för bebyggelsen i 1700-talets Malmö (Reisnert, muntlig uppgift). På några ställen valde man att gräva ner under betonggolvet där det påträffades kulturlager i form av ett tunt brunt humöst lager. Under ett annat källargolv framkom i bottensanden en så kallad lerbotten.

Vidare har det i provgroparna bl.a. påträffats lager som tolkats som lergolv med raseringslager/lerkline ovan. Dessa lager daterades genom fyndmaterialet till hög- och senmedeltid.

Förundersökning 2012

Denna undersökning skedde i samband med att provgropar grävdes för att kontrollera angränsande byggnaders sulor samt möjliggöra borrhningar. Schakten var av varierande storlek och djup. Resultaten från den fördjupade förundersökningen som genomfördes

2010 kunde till stor del verifieras. I den norra delen var området mycket påverkat av fabriksbyggnadens källare, medan den södra till stor del hade bevarade kulturlager.

UNDERSÖKNINGAR UTFÖRDA I INTILLIGGANDE KV. LILJAN

Inom kv. Liljan har det utförts ett flertal arkeologiska undersökningar (se figur 2). I kv. Liljan 2 utfördes år 1985 en antikvarisk kontroll. Vid undersökningen framkom spår och lämningar av enklare bebyggelse i form av lergolvsrester. Den stratigrafiska sekvensen bestod till stor del av uppfyllnads- och grundläggningslager, nedgrävningar och avröjningar samt spår efter enklare bebyggelse. Kulturlagren fragmenterades ganska kraftigt vid tillfället (Nielsen 1985).

År 1986 var kvarteret Liljans nordöstra hörntomt aktuell för byggnation. Det gjordes såväl en geoteknisk undersökning som en arkeologisk förundersökning. Vid tillfället fanns det fortfarande kvar en äldre, källarförsedd byggnad ut mot Västergatan och Mäster Johansgatan. Den arkeologiska förundersökningen bestod av två provschakt på gårdsplanen om 2x3 m samt två mindre hål genom källargolvet. I provgroparna påträffades medeltida och yngre kulturlager (Persson 1987).

Med anledning av nybyggnation inom fastigheten kv. Liljan 2 och 22 utfördes år 2004 en arkeologisk undersökning (Larsson & Balic 2006b; MK 192). Undersökningen visade främst på välbevarade arkeologiska lämningar från tidigmedeltid och fram till modern tid i bl.a. form av lerbottnar, garverigropar, källare och andra byggnads lämningar (närmare beskrivningar redovisas tillsammans med resultatet från denna undersökning).

År 2006 utfördes tre undersökningar i kv. Liljan inom fastigheterna kv. Liljan 2, 11 och 22 (Falk 2006). I samband med rivningen av det s.k. Porrhuset på Mäster Johansgatan 7 gjordes en arkeologisk förundersökning (MK 309). Vid rivningen upptäcktes att grunden till huset var betydligt äldre än det rivna huset. Undersökningen visade på minst fyra faser i byggnadskonstruktionen, där de äldsta lämningarna bestod av en gråstensgrund och ett spisfundament, daterat till 1400-talet. Borrprover inne i huset visade att den äldsta fasen kan ha haft källare i den sydöstra delen av rummet, längs Mäster Johansgatan. Det fanns även antydningar till en källare i den nordvästra delen av byggnaden (Falk 2006:20 ff.). Inom kv. Liljan 11 utfördes en förundersökning (MK 308), medan ytorna inom kv. Liljan 2 & 22 förundersöktes genom schaktövervakning (MK 305, delfält b och c). Undersökningarna visade att det tidigmedeltida marknadsområdet varit något större än vad som tidigare dokumenterats. Inom både kv. Liljan 11 och delfält b påträffades lerbottnar och gropar med datering till tidig medeltid (ca 1100–1200). Undersökningen har även bekräftat att den medeltida bakgårdsbebyggelsen med hantverk och produktion sträckt sig in över området på kv. Liljan 11 och delfält b. Dokumenterade källargolv i den nordvästra delen av delfält c, indikerade att tomten under senmedeltid haft stora byggnader av monumental karaktär utmed Västergatan och norra delen av Mäster Johansgatan. Även grunden under det Porrhuset har visat sig vara av betydande dimensioner och kan dateras till 1400-talet. Undersökningarna har även påvisat tomtgränser i form av diken inom delfält b, vilka visar på förändringar i tomtstrukturen under 1600-talet.

Syfte och metod

PRIORITERINGAR OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

I den undersökningsplan som upprättades inför de arkeologiska undersökningarna utgick frågeställningsteman delvis utifrån de resultat som fanns från en utgrävning som genomfördes i det intilliggande kv. Liljan 2004.

Frågeställningar kring marknadsaktiviteternas utbredning, struktur och regleringar av områdesutnyttjandet relaterar främst till resultatet från undersökningar i det närliggande kv. Liljan (främst kv. Liljan 2 & 22). Där dokumenterades marknadsaktiviteter främst i form av så kallade lerbottnar från 1100- och 1200-tal, vilka också visade på två kronologiska faser. En äldre fas relaterad till det medeltida sillfisket före bebyggelse etablerades på platsen, samt en yngre som hörde till perioden efter att området planlades och reglerats i samband med grundläggandet av Malmö stad. Detta har tolkats som resultatet av olika rumsliga organisationer och maktstrukturer (Larsson & Balic 2006:22). Under början av 1200-talet inleddes en reglering och en successiv bebyggelse av området. Sammantaget rörde det sig om en utveckling som var både brokig, diversifierad och med perioder av överksamhet. Praktiskt sett innebar det att området delades upp i tomter med en successiv förtätning av permanent bebyggelse som tillsammans med anläggandet av ett vägnät resulterade i en uppdelning mellan offentliga och privata rum (Thomasson 2008:290).

Källmaterialet om Malmös bebyggelseutveckling antyder att stadsområdet reglerades successivt, snarare än att det lades ut vid ett och samma tillfälle. I kv. Liljan skedde detta vid mitten av 1200-talet, medan det i andra områden skedde långt senare (Thomasson 2008:295). I kv. Liljan 2 & 22 har ett flertal tomtgränser, och tomtindelningar dokumenterats, den äldsta från 1200-talet. Här kunde utvecklingen studeras från ett kaotiskt markanvändande kopplat till sillfisket, till en planerad och reglerad bebyggelse samt vidare fram till modern tid. Bebyggelsemönstret visade sig vara seglivat, trots perioder av förändrade tomtstrukturer och ägoförhållanden (Larsson & Balic 2006:25). Strandplatsens och staden Malmös utveckling drevs av många olika aktörer, men en avgörande förändring som möjliggjorde för en befolkning att bosätta sig i staden, var att de stora aristokratiska egendomarna delades upp i landbodrivna mindre enheter under slutet av 1100-talet. Detta medförde att människor delvis frigjordes från sitt beroende av godsens, vilket även medgav en viss rörlighet. De nya mindre gårdsenheterna var inriktade på agrar produktion, som innebar att man i högre grad blev beroende av hantverkare och köpmän för tillgång till basvaror och nyttoprodukter.

Likaså var frälset avhängigt av att avsätta sitt agrara överskott för att få tillgång till de prestigeprodukter som behövdes för att upprätthålla sin livsstil och auktoritet. En följd av detta var att staden fick en central roll i upprätthållandet av den rurala ekonomin och ett nytt feodalt landskap växte fram med nya aktörer och strukturer (Thomasson 2008:296). De nya aktörerna representerade olika grupperingar av bland annat stormän och köpmän med skilda sociala strategier och kulturella värderingar som materialiserades i konsumtionsmönster och byggnadsskick i staden (Larsson & Balic 2006:17). Mycket lite forskning har ägnats åt städernas växtmiljö eller spåren av bruket av växter i matkulturen och näringarna. Detta gäller de medeltida städerna i allmänhet och Malmö i synnerhet. Nyare forskningsexempel från andra städer såsom Norrköping, Lund och Karlstad visar att studier av växtmiljöer kan belysa frågor kring hur markerna utnyttjats, exempelvis för bete, odling av åkerväxter eller fruktträd. Studiet av gödsels innehåll kan svara på om boskapen betade på platsen eller utanför staden, likaså om vilket foder som tillfördes kreaturen i staden. Det har också varit möjligt att belysa hushållets mathållning, alltså vilka råvaror, exempelvis korn, råg eller humle, som hanterades men inte nödvändigtvis odlades på platsen. Genom analyser av artsammanställningen i ett lager eller prov är det också möjligt att identifiera latrinavfall (Heimdahl 2005).

Arkeobotaniska undersökningar av prover från Lund har flera gånger visat att materialet har en mycket god potential för såväl natur- som kulturhistoriska tolkningar, inte minst ifråga om medeltida örtagårdar och import av kryddor (Heimdahl in print a). Likaså har analyser av innehållet från avfallsbingar, latriner och gödselgropar visat att det finns en stor potential att rekonstruera lokal odling och enskilda hushålls matkultur (Heimdahl in print b). Därigenom har en ingång skapats för närmare studier av enskilda hushåll ur ett socialt perspektiv men också ett sätt att närma sig människornas dagliga liv.

FRÅGESTÄLLNINGSTEMAN INFÖR DEN ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGEN

Kv. Frans Suell 14 utgjorde en av de sista sammanhängande ytor i Malmö som fortfarande kan tillföra ny kunskap om stadens medeltida och efterreformatiska historia. Stora delar av tomten var urschaktad i samband med uppförandet av tobaksfabriken, men områden med bevarade kulturlager kvarstod också. Dessa återfanns främst på fastighetens centrala och södra delar. Under tobaksfabrikens källargolv förväntades även fragmenterade lämningar av främst lerbottnar. År 2004 genomfördes en stor slutundersökning i grannkvarteret Liljan där en komplex sekvens av aktiviteter och bebyggelse kunde studeras. Resultaten från den undersökningen utgör en värdefull referens och ett viktigt jämförelsematerial till undersökningarna i kv. Frans Suell 14.

Utifrån de förutsättningarna formulerades tre frågeställningsteman som kretsade kring marknadsaktiviteter, bebyggelseutveckling och hushåll samt odling, matkultur och import.

Tidigare forskning har visat att marknadsaktiviteterna bestod av flera olika kronologiska faser och att dessa också var knutna till bebyggelseutvecklingen i området. Det var främst kring dessa frågeställningar som ny kunskap kunde förväntas i samband med undersökningarna i kv. Frans Suell 14.

Vid undersökningen i kv. Liljan 2 & 22 kunde en komplex bebyggelseutveckling som omfattade flera tomter studeras. Många olika bebyggelselämningar kunde dokumenteras, både i gatunära lägen, samt mera indragna på tomterna. I samband med detta kunde även frågor kring aktivitetszoner, depositionsmonster, tillträde och hushåll studeras. Då stora delar av områdets bebyggelse inte kunde belysas vid undersökningarna i kv. Frans Suell 14, kom fokus ligga på aktiviteter och processer som har avsatt spår på de inre delarna av tomterna. Viktiga frågeställningar kring vilken ny kunskap

kom att genereras var tomternas aktivitetszoner och depositionsmonster samt sociala aspekter av hushållen och dess medlemmars livsvillkor. I dessa frågor kom även ett nytt tvärvetenskapligt arbetssätt att tillämpas. Genom ett nära samarbete med paleobotaniker, både i fältsituationen och i analysfasen. Tidigare erfarenheter har visat att ny kunskap kan erhållas. För att skapa en mera komplett bild av områdets utveckling kan de nya resultaten sättas i relation till resultaten från undersökningen i kv. Liljan 2 & 22. Vid förundersökningen i kv. Frans Suell 14 påträffades på den södra delen av fastigheten en kullerstensbelagd yta som tolkades som Antoniigränden. Denna har bedömts att inte vara yngre än 1600-talet, men kan mycket väl vara av äldre datum (Kockum & Jönsson 2010:21). En närmare undersökning av detta område bedömdes generera ny kunskap om vägnätet i denna del av Malmö, men också sätta tidigare resultat i ny dager. Slutligen kan nämnas att det aktuella området gränsar till Jörgen Kocks myntsmedja och Antoniigränden. Beroende på hur tomtstrukturerna sett ut över tiden bedömdes det även finnas möjligheter att stöta på spår efter aktiviteter knutna till dessa (Kockum & Jönsson 2010:21).

Frågeställningsteman

- Undersökningsområdet ligger inom ett större område där marknadsaktiviteter dokumenterats, främst i form av lerbottnar. Vid förundersökningen och den fördjupade förundersökningen konstaterades det att lämningar kopplade till marknadsområdet också finns på den aktuella fastigheten Frans Suell 14. Lämningar kan förväntas både inom det planerade slutundersökningsområdet samt på den yta som planeras stå under schaktningsövervakning. På hela undersökningsområdet finns goda möjligheter att tillföra kompletterande kunskaper om marknadsaktiviteternas utbredning, strukturer och regleringar av hur området utnyttjades.
- Områdena närmast Västergatan och Mäster Johansgatan är till stora delar utschaktade i samband med uppförandet av tobaksfabriken, medan delar av de inre tomtmarkerna är bättre bevarade. Dessa förutsättningar medför att studier av bebyggelsens karaktär och tomtindelning i kv. Frans Suell måste betraktas från ett bakgårdsperspektiv. Stora delar av förändringarna i den gatunära bebyggelsen kan alltså inte direkt studeras, utan får spåras i de omdaningar av aktivitetszoner och depositionsmonster som dessa ger upphov till. De i sin tur speglar tomtens sociala innehåll, med andra ord dess hushåll och de människor som det bestod av samt deras livsbetingelser.
- I en bakgårdsmiljö i denna del av Malmö kan ett flertal anläggningar kopplade till hanteringen av avfall förväntas, så som latriner, avfalls- och gödselgropar (Larsson & Balic 2006). Dessa är utmärkta miljöer för arkeobotaniska analyser som kan belysa den kulturella hanteringen av vegetabilier i kvarteret. Dessa slutna fyndsammanhang kan avslöja mycket om invånarnas sociala status, odling och trädgårdskultur, import av exotiska varor och introduktion av nya odlingsväxter (Heimdahl in print b).

FÄLTMETOD OCH REGISTRERINGSPRINCIPER

Jord- och raseringsmassorna schaktades bort med grävmaskin. I norra delen banades det av ner till den nivå som tolkades vara senmedeltidig modern tid.

I norra delen av undersökningsområdet löpte en högspänningskabel. Denna skulle ha varit omkopplad innan grävningen startade men det dröjde till den 27 juni innan detta skedde. Detta resulterade i att planeringen av schaktningen fick ändras, vilket innebar området inte kunde banas av på det mest önskvärda och tidsbesparande till-

vägagångssättet. Undersökningen pågick mellan juni–mitten av augusti vilket innebar att i princip halva tiden i fält hade gått innan hela området blivit tillgängligt. Området i norr hade välbevarade kulturlager från tidigmedeltid och fram i tidigmodern tid. Ett av frågeställningsteman handlade om Antoniigränden. Förseningen av borttagandet av högspänningskabeln innebar att detta tema fick undersökas med en grövre metod än vad som var tänkt från början. Tyvärr hade det inte varit möjligt att fånga upp bevaringsgraden under den fördjupade förundersökningen med anledning av att man skulle hålla schakten på säkerhetsavstånd till byggnaden i norr.

De arkeologiska lämningarna i område A var omfattande och undersöktes med single context metodik. Under fältfasen upprättades stratigrafiska matriser på kontextnivå. Varje arkeolog ansvarade för stratigrafiska matriser över det område man undersökte. Varje kontext mättes in med totalstation och gavs ett unikt nummer. Fynden kopplades till den kontext de påträffades i. En ny blankett hade tagits fram för registrering av kontexter. Intrasis anpassades efter denna för att effektivisera registreringsprocessen.

Bearbetning av resultaten efter fältfasens slut inleddes med fortsatt registrering av kontextblanketter. De stratigrafiska relationerna kontrollerades och reviderades när så krävdes, därefter grupperades kontexterna utifrån den aktivitet/struktur de tolkades utgöra spår efter. Utgångspunkten för genomgången var att identifiera konstruktions-, bruks- och destruktionsfas för dessa aktiviteter eller strukturer.

Fynden registrerades av keramikexpert Torbjörn Brorsson och den arkeobotaniska analysen genomfördes av Jens Heimdahl.

Faser

För att underlätta bearbetningen och att få in kontexterna i ett större sammanhang har faser upprättats. Dessa faser har utgått stratigrafin samt olika påträffade daterande material. Vid inledningen av varje fas finns en kort översikt över den period som presenteras.

Dateringsunderlag

Dateringen av strukturer och faser bygger främst på typologi i kombinationen med den stratigrafiska bearbetningen. Den viktigaste fyndgruppen för att kunna datera de olika kontexterna har varit keramik. Keramikexpert Torbjörn Brorsson har gått igenom fyndmaterialet och därigenom noterat dateringar, vilka legat till grund för indelningen av faserna.

Resultat

FAS I – SKÅNEMARKNADEN OCH MALMÖS ETABLERANDE

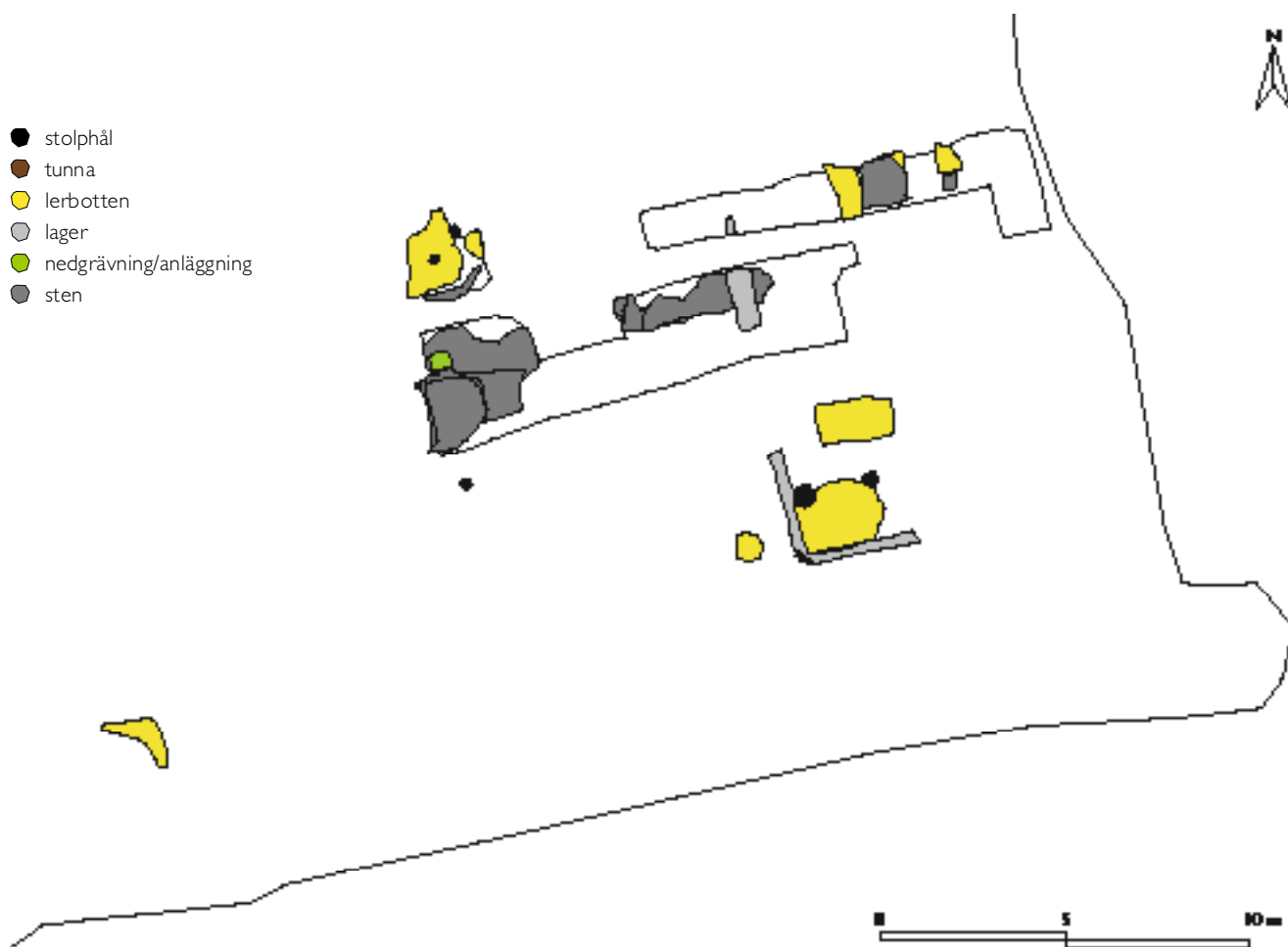
Runt Skånes kuster uppstod på 1100-talet ett flertal säsongsmässiga lokaler med fiske-
rinäringen som grund. Den främsta av dessa platser var inledningsvis Falsterbohalvön
troligen på grund av sitt gynnsamma läge. Skanör-Falsterbo var centralt placerat i
handelsnätet som gick mellan London och Novgorod och detta innebar en internatio-
nell Skånemarknad där köpmän från bl.a. tyska, holländska och engelska städer var
närvarande. Sillen var en eftertraktad handelsvara bl.a. som tillåten fastemat. Marken
där handeln bedrevs var ett kungalev vilket innebar att marknadsfreden garanterades
av kungen. Organisationen kring Skånemarknaden var betydande och i Skanör och
Falsterbo uppfördes fogdeborgar i början av 1200-talet.

Under 1200-talet blev säsongsmässigheten permanent och andra platser som följde
detta mönster var bl.a. Malmö, Ystad, Trelleborg, Simrishamn, Åhus, Skanör, Fal-
sterbo och Helsingborg.

Strandreveln där senare staden Malmö skulle uppkomma, var under lång tid en
bra plats för utnyttjande av marina resurser. Under 1100-talet fick dessa aktiviteter
en helt ny omfattning då det säsongsmässiga fisket efter sill ökade i omfång och plat-
sen kom återkommande att användas till det årliga höstfisket. Under samma period
ökade jordbruksproduktionen i städernas omland och vilket hade till följd att även
denna marknad fick ett uppsving (Ersgård 1988; Skansjö 1997; Tomner 1971). Un-
dersökningar i de närliggande kvarteren Liljan och Fisken har uppvisat kopplingar
till den uppkomna Skånemarknadens aktiviteter i form av lerbottnar, aktivitetslager,
tunnor och stolphål.

Den säsongsmässiga verksamheten blir mer permanent och gränser i form av diken
delar upp områdena.

Denna undersökning har visat att det i början av 1200-talet sker en successiv för-
ändring där de tidigare säsongsmässiga verksamheterna fortsätter samtidigt som vissa
aktiviteter i området blir mer permanenta. Detta leder till en reglering som blir tydlig
när vägnätet utformas och gränsmarkeringar tillkommer i samband med att tomter
skapas. Därmed blir det en skillnad mellan offentligt och privat. Vissa av lerbottnarna
har byggts om/lagats, vilket tyder på kontinuitet samtidigt som andra typer av an-
läggningar såsom t.ex. tunnor kan tyda på mer organiserade aktiviteter, t.ex. att fler
processer i fiskhanteringen utförs på samma område.

Grupp: 216, 248, 250, 251, 265, 275, 280, 301, 369, 374, 375, 376, 410, 423

Till denna första fas har kulturlager, lerbottnar, en tunna, grop och stolphål kopplats (figur 4). Kulturlagren utgjordes av en äldre markhorisont som i huvudsak bestod av sotig svartgrå omtrampad sand med mycket få komponenter. Troligen representerar brukningen av platsen i samband med den tidiga sillmarknaden under 1100–1200-tal. Bottenskiktet av markhorisonten bestod av grus, svallad flinta och sten, därunder kom gul opåverkad sand. De lerbottnar som framkom var i huvudsak fragmenterade.

Få av dessa anläggningar innehöll några daterande fynd. Det påträffades bl.a. yngre svartgods i ett aktivitetslager och keramik i en stor nedgrävning som daterades till 1150–1600. Den senare keramiken tros ha tillkommit i en yngre sättning i en nedgrävning. Yngre nedgrävningar i samband med uppförandet av tobaksfabriken hade också skurit anläggningen, vilket innebar att det rörts ihop med yngre kontexter i vissa delar.

Lerbotten i nordväst (275) hade skadats av yngre nedgrävningar (yngre källare). Största delen av fyllningen var bortgrävd och endast delar av leran fanns kvar. Öster om denna framkom ytterligare en lerbotten (410) som bestod av gulgrön kompakt lera, vilken var nedgrävd i den äldre markhorisonten (280).

Den södra lerbotten (369) var välbevarad samt rektangulär till formen och bestod av grågul kompakt lera. Till denna hörde två stolphål som antas ha ingått i konstruktionen. De var ovala i plan och ganska grunda, vilket kan bero på att det var ganska hårt schaktat på denna del av undersökningsytan.

I den södra delen av undersökningsområdet påträffades två fragmentariska lerbottnar (375, 376). De bestod av gulgrön kompakt lera respektive gul kompakt lera.

På västra delen av den intensiva undersökta ytan framkom flera lerbottnar som överlagrade varandra och de innehöll avsatta lager (248, 250 och 251). Lerbottnarna hade grävts ned genom den äldsta markhorisonten och även till dessa fanns tillhörande stolphål.

Den östra lerbotten var 0,02–0,04 m tjock och av ganska dålig kvalité med flera lagningar av leran. Den västra lerbotten var välbevarad där leran var ca 0,03–0,07 m tjock. I den större av lerbottnarna fanns en 0,01 m tjock rund fläck som fungerat som en avställningsplats för en tunna. Det framkom också ett skiktat lager som bestod av fiskfjäll och andra spår av fiskehanteringen.

Den tredje lerbotten var ca 0,02 m tjock och bestod av gröngul kompakt, mager lera med småsten och fiskben (410). Den släntade svagt mot väster. Söder om lerbotten framkom ett tillhörande stolphål som var ca 0,25 m i diameter och ca 0,10 m djupt.

Söder om lerbottnarna och invid ett humöst aktivitetslager, framkom en nästan rund nedgrävning (0,63×0,55 m) (265 och 423). Den tolkas som en nedgrävd tunna som använts i samband med sill/fiskehanteringen. Fyllning i tunnan bestod av rödbrun porös och mager grus med inslag av lerkline och småsten. I direkt anslutning till tunnan framkom en större nedgrävning som var drygt 2 m i diameter. Den västra sidan var skuren av en modern nedgrävning varför den totala storleken inte är känd. Gropens sidor var lerklädda och denna konstruktion tolkas ha tillhört den äldre verksamheten på platsen innan ett syllburet hus byggdes. Fyndmaterialet var varierande och bestod av bl.a. keramik spik, läder, lerklining, bödnål, nätkavlar och delar av en trätunna, vilket indikerar hantering, lagning eller tillverkning av fiskgarn. I den orörda bottensanden framkom ett stolphål (374). Eventuellt är detta en del av en konstruktion som tolkats som en gränsmarkering.

Till fasen hör sannolikt även ett gränsdike/tomtdike (301) som var nedgrävt i bottensanden och gjorde en 90° sväng från öst–västlig riktning till nord–sydlig.

Fyllningarna bestod av olika brungråa sandiga kulturlager med inslag av småsten (flinta) och olika grusiga horisonter. Linserna i materialet tyder på att det stått öppet. I fyllningarna påträffades klumpar med ett torvigt material som kan vara en del av markeringen genom att det svarta materialet kontrasterat mot den omkringliggande ljusa sanden. Denna gräns etableras tidigt, men kom att fortsätta ha betydelse längre fram i tid.

I hörnet av diket framkom tre pinnhål (216), ett fåtal centimeter från dikeskanten. Eventuellt har pinnhålen varit en del av tomtgränsen. Ett av pinnhålen innehöll rester av trä.

Fynden från denna grupp var få och bestod av keramik som dateras till 1150–1350.

Sammanfattning

Området längs med strandreveln har nyttjats som ett marknads- och fiskehanteringsområde. Inledningsvis har organisationen fungerat som en säsongsmässig verksamhet där det påträffats få och spridda lämningar men blir sedan mer intensivt och gränser i form av tomtrännor delar upp områdena. Lerbottnarna innebar att hanteringen av fisken blev viktigt för fler aktörer, och därmed hade den blivit en marknadsvara. Detta innebar att strandplatsen blev av betydelse för fler än lokalbefolkningen och att nya regleringar och regler tillkom (se bl.a. Kling & Lindgren-Hertz 1990; Larsson & Balic 2006a; Thomasson 2008:290).

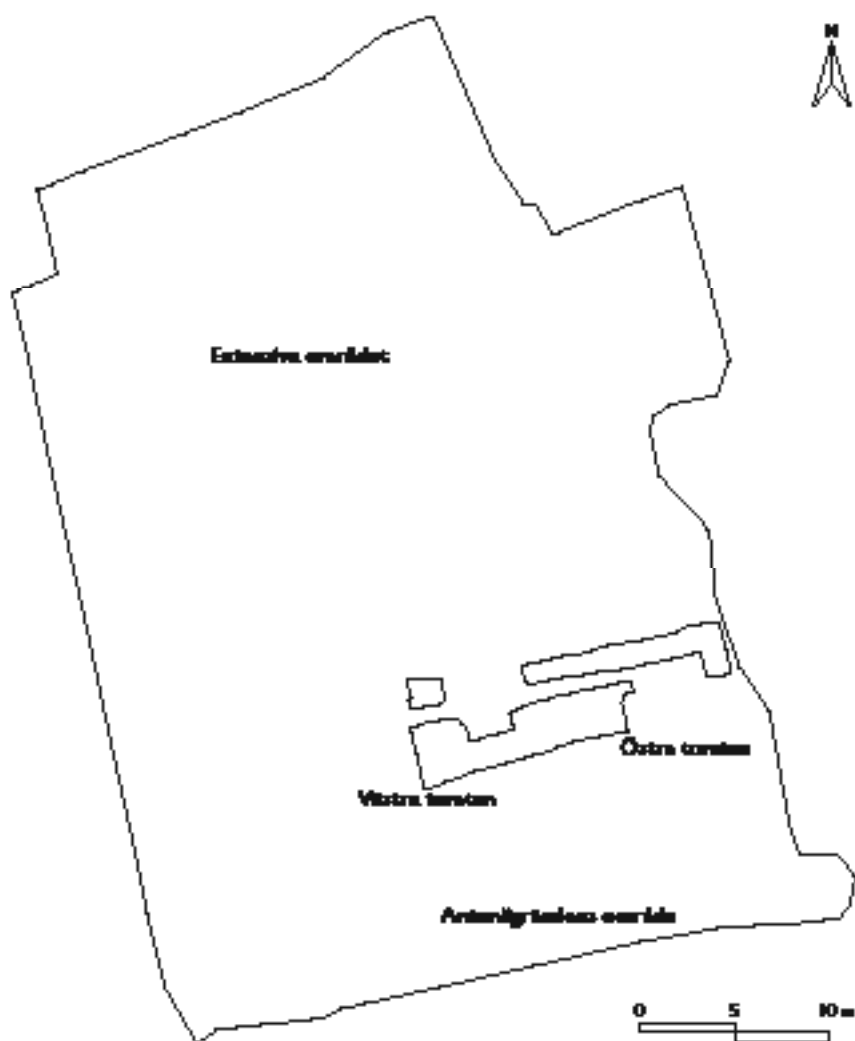
I likhet med det intilliggande området i kv. Liljan har denna yta uppvisat kopplingar till den uppkomna Skånemarknadens aktiviteter i form av lerbottnar, aktivitetslager, tunnor och stolphål. Materialet från kv. Frans Suell har tolkats i jämförelse med resultaten från undersökningen i kv. Liljan vilket inneburit att det har varit möjligt att fånga upp indikationer på den tidiga spridda säsongsmässigheten till ett mer organiserat och uppdelat förfarande. Fyndmaterialet i kv. Frans Suell bestod av bl.a. keramik,

spik, läder, lerklining, bödnål och nätkavlar. Dessa fynd som bl.a. tillhör lagning och tillverkning av fiskgarn kan tyda på att det varit ett samarbete i lag och/eller att platsen använts även när höstfisket var slut. Möjligen kan man se varje gårdsenhet som en egen organisation där de ansvarar för fiske (garn och båt), sillhantering (lerbottnar, kar) samt saltning av sillen (tunnor).

FAS 2 – STADEN BEFÄSTER SIN POSITION

Från 1200-talets mitt och framåt blir de tidigare markerade gränserna mer tydliga och enklare byggnader tillkommer inom tomterna. På den intilliggande tomten i kv. Liljan påträffades det trälock över vissa lerbottnar vilket tolkades som ökad omsorg. Locken som skyddar mot bl.a. flygsand tyder på en viss stabilitet, viss planering. Eventuellt kan detta ses som ett led i att planläggningen av området och fiskeriverksamheten fått fäste. Det påträffades spår av stolpkonstruktioner (bl.a. hägnader), härdar och avfallsgropar, stenläggning och utlagda plankor. Den tomtränna som påträffats i kv. Liljan grävdes om vilket tyder på kontinuitet av gränser. Fyndmaterialet bestod till största delen av äldre rödgods, yngre svartgods och protostengods. Det påträffades även enstaka skärvor av paffrath och yngre rödgods. Mycket av materialet framkom i fyllnadslager och fyllningar. Denna fas innebär ca 1250 till slutet av 1300-talet med viss överlappning i fas 3 som räknas från mitten av 1300-talet.

I staden fanns under denna period en kyrka som omnämns i ett testamente från 1269 (ärkediakonen Erland Erlandson). Troligen rör det sig om en kyrka helgad åt S:t

Figur 5 Plan visande undersökningsytans uppdelning. Skala 1:400.

Petri och S:t Pauli. Kyrkan är belägen på samma plats som nuvarande S:t Petri kyrka (Reisnert 1993). Under 1200-talet fanns troligen även ett kapell vid den södra infarten som var helgat åt S:t Jörgen och ett dominikanerkloster i östra delen av nuvarande kv. Skepparen (Kling 2006). År 1294 omnämns att kung Erik Menved haft en fogde i staden och 1275 omtalas borgare. Det äldsta bevarade privilegiebrevet utfärdades av kung Magnus Eriksson år 1353. På förstranden skall ett torn ha påträffats som tolkats vara Flyndreborg, d.v.s. Malmös äldsta borg och 1368 nämns för första gången en borg i staden. (Tomner 1971; Thomasson 2008).

Den nuvarande Västergatan var en del av en av de äldsta gatorna i Malmö *Thet laange Adelgade*, som sträckte sig från slottet Malmöhus till Drottningstorget. Troligen har denna knadderstensgata utlagts någon gång under 1200-talet (Reisnert 2006:85; Thomasson 2006:171, 2008:291).

Från och med denna fas kommer resultatet att redovisas utifrån olika områden för att sedan kunna diskuteras utifrån den tidsperiod som det indelats in (figur 5). Det första området är i söder och omfattar kontexter som varit placerade vid och på området för Antoniigrändens. Vidare finns två tomter beskrivna, den östra och den västra, dessa utifrån det tomtdike som beskrevs under föregående fas. De resterande anläggningarna beskrivs under extensivt område vilket innebär den norra och västra delen av undersökningsytan.

Antoniigrändens område

Grupp: 333, 380, 341, 402

Under denna period bestod de arkeologiska lämningarna av lerbottnar, marklager (341) och utjämningslager (figur 6).

Figur 6 Fas 2, Antoniigrändens område.
Skala 1:200.

Figur 7 Lerbotten påträffad i Antoniigrändens område. Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

I områdets/undersökningsytans södra del framkom flera lerbottnar (333 och 402). Vissa av dem påträffades i det område som senare skulle bli Antoniigrändens men under denna period har området använts för fiskhantering. De framkomna lerbottnarna bestod av gul kompakt lera, varav endast en lerbotten var intakt (figur 7). Det påträffades inga daterande fynd, men lerbottnarna tolkas tillhöra de äldre faserna baserat på deras placering i den stratigrafiska sekvensen. Ovan två av lerbottnarna framkom ett torvigt lager, bl.a. med pinnar som tolkades vara ett trälock eller ett senare golv. Mellan lerbotten och detta organiska lager fanns ett sandigt lager som skulle kunna vara flygsand. En av lerbottnarna var mycket liten och har eventuellt varit till för barn. Detta fynd kan tyda på att hela familjer varit delaktiga i höstmarknaden.

Extensiva området

Grupp: 221, 323, 324, 429

En stor del av undersökningsområdet var förstörda av en källardel till den tobaksfabrik som funnits på platsen. Vid förundersökningen år 2010 konstaterades att det även under dessa källare fanns möjlighet att påträffa arkeologiska anläggningar. Därför valdes även denna yta att tas med i undersökningen som extensivt område.

Till denna fas hör tunnor, lerbottnar, stolphål och lager. De flesta anläggningarna framkom i ett relativt samlat område (figur 8).

Tre tunnor (221) som antas vara samtida tolkas utgöra del av samma arbetsmoment (fiskhantering) med anledning av deras rumsliga position. Tunnorna var tydliga i plan i form av bruna linser av det ruttna träet och deras diameter var ca 0,6 m.

Till denna fas hör även några kontexter (323) som tillhörde de medeltida aktiviteterna i området. De har grupperats beroende på deras rumsliga placering inom

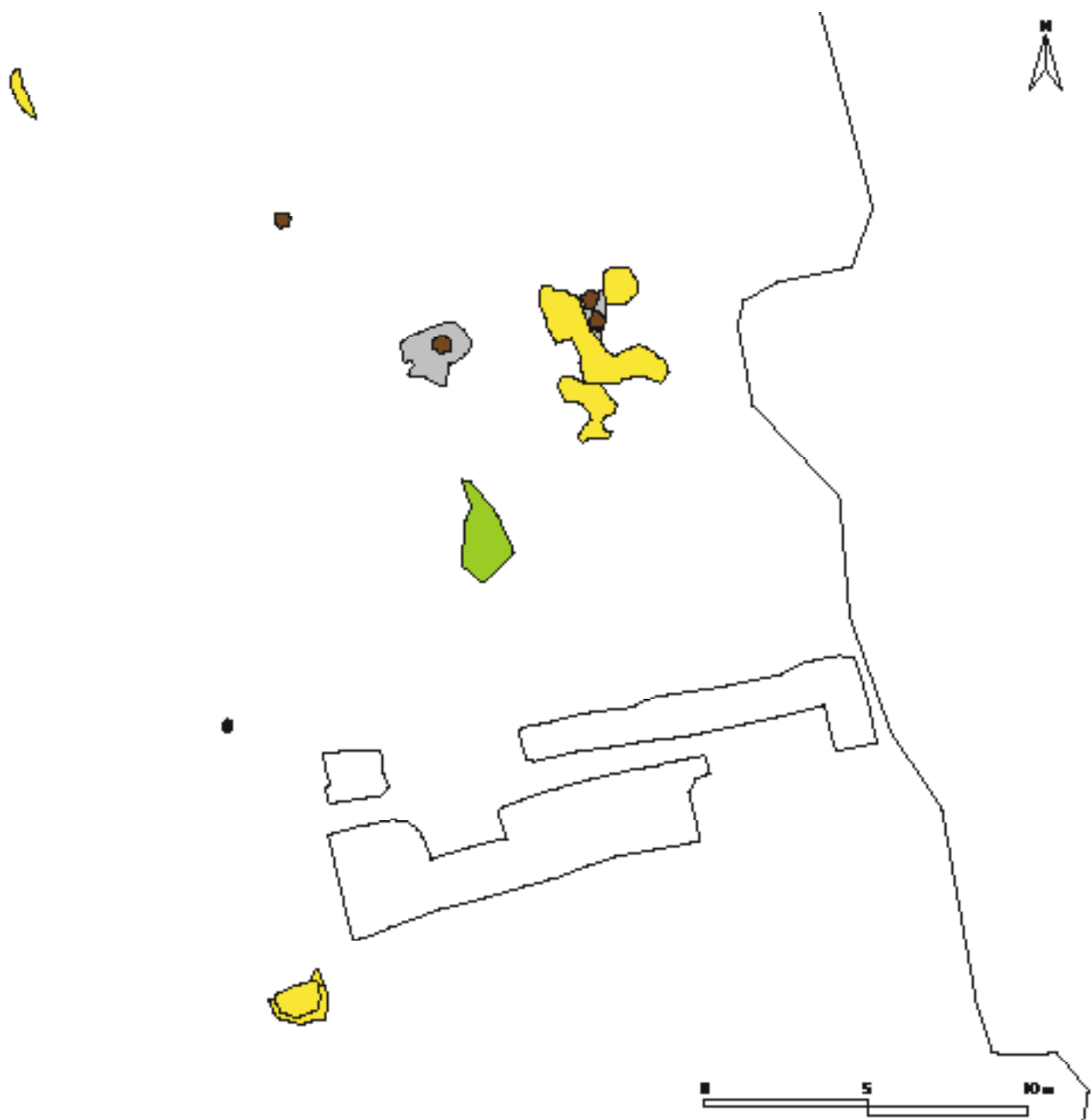
undersökningsytan. Kontexterna består av ett stolphål, två tunnor, en lerbotten, en eventuell brunn och ett lager. Stolphålet och tunnorna var nedgrävda i bottensanden och i ena tunnorna påträffades keramik. En av tunnorna hade grävts igenom ett lager. Den framschaktade lerbotten var nergrävd i undergrunden och bestod av gul kompakt lera med spår efter fiskhantering.

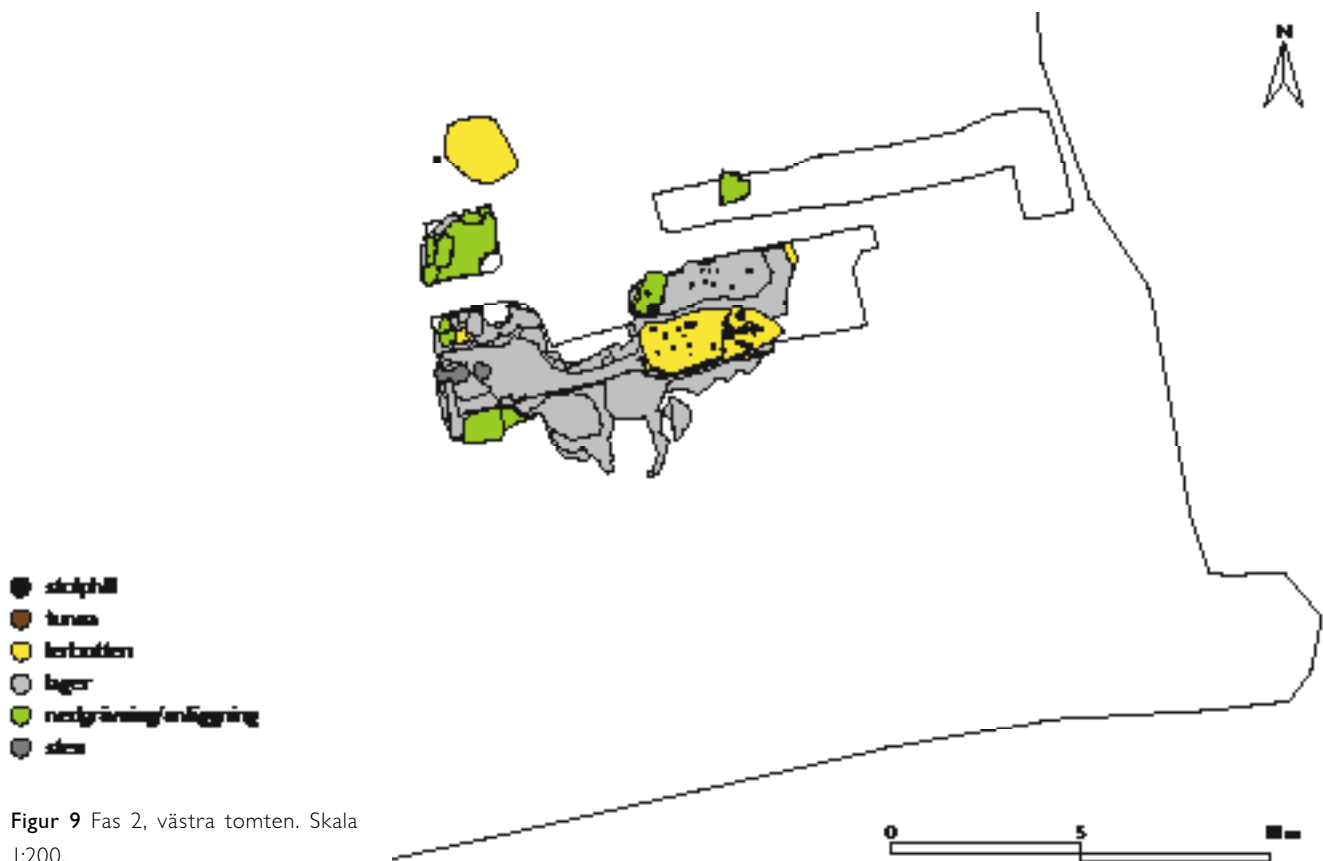
En nedgrävning som tolkades vara en brunn eller ett nergrävt träkar var fyrkantig i plan och hade en färgning som såg ut att vara en träram i ett brunnskar.

I den norra delen framkom tre lerbottnar (324) (med måtten 1,2×1,0 m, ca 2,6×1,6 m och ca 2,0×0,3 m), i en av lerbottnarnas fyllningar påträffades medeltida keramik. De tre lerbottnarna var uppbyggda av gråbrun/gröngul lera och undersöktes endast översiktligt. I södra delen framkom tre lerbottnar (429) som var uppbyggda av gulgrön lera. Det rör sig eventuellt om flera lerbottnar som använts vid upprepade tillfällen. Fyllningarna i lerbottnarna bestod av mörkbrunt grus.

Figur 8 Fas 2, extensiva området.
Skala 1:200.

Figur 9 Fas 2, västra tomten. Skala 1:200.

Västra tomten

Grupp: 222, 227, 249, 252, 253, 255, 292, 293, 296, 307, 308, 315, 351, 352, 356, 366, 389, 390, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 399, 400, 401, 405, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 422, 424, 426, 431

Under fasen fanns aktiviteter kring fisket samtidigt som enklare byggnader uppfördes. På den västra tomten fanns det en tydlig rumslig organisation. Den södra delen var plats för garveri och fiskhantering, medan dess norra delar utgjorde en möjlig bostad. Gränsen som tidigare markerats i form av ett dike fanns kvar genom att övriga kontexter/anläggningar placerats med hänsyn till denna gräns (figur 9).

Beredning av området

Grupp: 227, 255, 356, 422

Områdets funktion förändrades gradvis till en mer permanent plats, detta framgår bl.a. genom en beredning av området. Det som framkommit genom undersökningen var packnings- och utjämningslager som indikerar att ytan förberetts för en varaktig bebyggelse och ett iordningsställande av arbetsområde (227, 255, 356 och 422). Vissa av lagren kan ha fungerat som eroderingsskydd och bestod av grå kompakt lera. De lager som hade en mer utfyllande funktion var mer eller mindre diffusa. De bestod av brungrå kompakt mager silt eller mager grus med inslag av träkol, småsten lerkline samt material från en brand. Ytan under utjämningslagren/fyllningarna var ojämn varför man valt att jämna ut med diverse hushållssopor och troligen även med fragmentariskt byggnadsmaterial. Eventuellt har marken varit odlad och hushållssoporna kan ha utgjort en form av gödsling.

Fyndmaterialet i dessa lager bestod av keramik och lerkline, någon enstaka keramikskärva var senmedeltida, vilket förklaras med att området var kraftigt stört av yngre rörläggningar.

Uppförande av byggnad och brand

Grupp: 252, 253, 254, 351, 400, 424

Efter att utjämning och beredning av området uppfördes en byggnad. Byggnaden hade ett trägolv vars bärlager bestod av grå sand (252). Trägolvet löpte från norr till söder och var ca 0,02 m tjockt. Det har eventuellt grävts av i den södra delen av en stor nedgrävning. På samma plats lades senare ett lergolv (253). Lergolvet som bestod av grågul kompakt lera var utlagt upp mot en stensyll (254), som troligen ingått i samma byggnad. I södra delen var golvet söndergrävt av en yngre nedgrävning. Bärlagret bestod av gulgrå porös sand och fungerade som stöd för en syllsten och en stolpe.

Stensyllen påträffades delvis i raserad form, men vissa av stenarna tycktes ligga på ursprunglig plats (424). De var placerade i öst–västlig riktning. Det är emellertid osäkert om det har varit en innervägg eller en yttervägg. Stenarna vilade i ett lager som fungerat som packning. I direkt anslutning påträffades lerkline. Det har troligen varit ett lerklinat hus, möjligtvis ett korsvirkeshus. Packningen runt/upp till stenarna (351) bestod av grågul kompakt lera och tolkades som del av lergolvet.

Fyndmaterialet bestod av keramik som daterades till 1150–1350. Byggnadens slut blir abrupt av en brand (400). Brandlagren påträffades i form av aska, träkolslager, lerlager och en raserad stensyll. Vid stensyllen påträffades även små bitar av tegel i vad som verkade vara ett trampat område.

Efter brand

Grupp: 249, 352, 392, 393, 399

Efter branden var det återställdes ånyo ytan. Ojämnheter jämnades ut med olika material (249 och 352). I vissa partier bestod utjämningslagren av grågul kompakt lera samt av grågul mager sand. I den södra delen av området verkar lagren ha fungerat som någon form av packningslager, då de släntade ned mot söder (392). De bestod av mörkgrå kompakt silt med inslag av ben, småsten, lera, kalk och träkol. I den östra delen var det mer sandigt med gröna linser. Lagret verkade vara omtrampat och lappat, vilket kan tyda på att leran inunder var fodring till en bassäng. I söder har det funnits en större nedgrävning/källare/kar och fyllningen i denna bestod bl.a. av mörkgrå kompakt silt med flera horisonter och inslag av kalk, lera, tegelkross, ben, småsten och träkol. Norr om nedgrävningen var det mer rostbrun porös grus i lagret. I gruset påträffades en del flintavslag.

En del av iordningställandet av området innebar att man fyllde ut en större nedgrävning. Under perioder användes nedgrävningen som avfallsgrop. Det var inte helt givet hur de olika lagren skulle separeras i denna grop. Dessa fyllnadslager (393 och 399) bestod av svartbrun kompakt fet humus med inslag av lera, småsten, träkol och brända pinnar. I lagren påträffades även hår/päls. De sätts således i samband med garververksamhet i området. Fyndmaterialet bestod av keramik och drev (rep).

Lerbottnar och dike

Grupp: 296, 390, 391, 414, 426

Till byggnaden som brann har det troligen hört ett område med lerbottnar. Efter branden har området fortsatt användas för fiskberedning. På östra delen av tomten framkom ett antal lerbottnar som bättrats på och lagts om på samma yta. Lerbottnarna var uppbyggda av gul kompakt lera med inslag av träkol, fiskben och bränd lera. Lerbottnarna användes återkommande. I vissa av dem påträffades förmultnade fiskben insprängt i leran (296, 391 och 426). Mellan faserna framkom sandiga linser som tillkommit antingen vid översandning eller så representerar de en uppfräschning av ytan. Ytan var trampad vilket indikerades av de små och fragmentariska inslagen av träkol, bränd lera och fiskben. Keramiken var hörmedeltida och det framkom även järnklumpar.

Till dessa lerbottnar hörde ett antal pinnhål och stolphål som tolkas vara en del av konstruktionen, eventuellt som tak eller torkanordning (390). Det förekom även plankliknande avtryck. Det var tydligt att platsen var avsatt för fiskberedning, då lerbottnarna vid ett antal tillfällen bätrats med sandiga bärlager. I dessa bärlager påträffades partier av lera som kan ha varit rester av borttagna lerbottnar. I de mellanliggande utfyllnadslagren påträffades delvis större djurben, vilket tyder på att de utgjort fyllningar. I östra delen var det svårt att separera fyllnadslagren från fyllningar. Fyndmaterialet bestod av främst högmedeltida keramik, men även en yngre skärva påträffades. Området var mycket skadat av yngre nedgrävningar, varför denna skärva tolkades komma från en recent störning. Det påträffades även metallföremål och fiskben.

Dike

Grupp: 414

Det framkom en del av ett dike eller en mindre del av en ränna som låg i nordöst-sydvästlig riktning (414). Fyllningen bestod av gulgrå porös sand med flera horisonter med inslag av småsten. Det fanns en del linser med gul sand, som kan tyda på översandningar, men det verkade också vara omrört. Mot botten var fyllningen ljusare, vilket kan innebära att det var vattenpåverkat. Av diket fanns inte speciellt mycket kvar. Det var avgrävt både i söder och i norr av yngre nedgrävningar.

Eventuellt är det ett tidigt tomt dike som har med reglering av sillamarknaden att göra.

Byggnad i öster samt lerbottnar

Grupp: 293, 307, 315, 347, 405, 412, 413, 415, 417

Lerbottnarna har haft kvar sitt läge och en ny byggnad har uppförts i den östra delen. Norr om lerbottnarna uppfördes ett staket. I området fanns lämningar efter en pinnhålskonstruktion samt tre stolphål. Stolphålen kan vara del av en konstruktion och/eller samtidigt fungera som en gränsmarkering, då de ligger på samma plats där gränsdiket löpte (307). De grupperades med anledning av deras stratigrafiska position och deras rumsliga belägenhet. De tre stolphålen var ganska grunda och oregelbundna. Eventuellt har en av stolparna haft en lutning mot väster. Fyllningarna i dem bestod av mörkgrå mager silt med inslag av träkol, djurben, kalk och småsten.

Marklagren och fyllnadslagren i den norra delen (412, 413 och 417), norr om lerbottnarna, bestod av mörka sotiga lager med mycket träkol varvat med grusiga sandpartier och linser. Lagret tolkades som en trampad yta mellan olika aktiviteter under sillamarknaden före och under bebyggelsen. Eventuellt kan lagret med tanke på dess tjocklek och homogena komposition utgöra odlingsjord. Analysen från ett prov från ett av marklagren innehöll träkol och träflis och fröer med ett ursprung i stalldynga och ogräs. Träkolet antas delvis komma från spisaska vilket indikerades av förekomsten av förkolnat spannmål (havre) och benfragment. Innehållet indikerade någon form av boplatsmiljö men det kan inte uteslutas att markhorisonten utgör spår av odling.

I marklagren påträffades tre pinnhål som låg på rad i öst-västlig riktning som kan ha varit en del av ett staket. Söder om dessa framkom två stolphål och sex pinnhål (293). Pinnhålen låg i en öst-västlig svajig linje. De påträffades under ett golv, men kan ha varit del av en byggnad. Pinnhålens mått var 0,08–0,09 m till 0,12–0,13 m. Troligen representerade de en vägg eller ett staket. Stolphålen framkom på samma stratigrafiska nivå och låg i direkt anslutning till pinnhålen. I fyndmaterialet framkom keramik med högmedeltida ursprung. Det påträffades även lerklining, metallföremål, lergods och flertalet järnklumpar.

Byggnaden i väster hade ett trägolv och bärlagret verkade bestå av ett brandlager med ett antal stenavtryck och stenar (315). Det gav intryck av att vara en sämre stenvägg/knadderyta, eventuellt ett utomhuslager/gårdsplan före byggnation av hus. Golvlagret på den södra klacken gav ett organiskt intryck och låg i ett område utan

stenavtryck (405). Träet var ruttnat och endast en del av det återstod. Golvets kan ha ingått i en byggnad som fortsatte åt väster och åt söder. En viss förbättring eller ändring av byggnaden verkar ha skett. Ett nytt trägolv (415) lades ut och detta vilade på ett gulbrunt sandigt lager som eventuellt var en översandning. Detta kan tyda på att det varit en öppen konstruktion. Trägolvet bestod av mörkbrunt organiskt material med inslag av bränd lera, småsten, fiskben, träkol och ben. Mellan lagret och den underliggande sanden fanns en hel del fiskben, framför allt i den sydvästra delen av lagret. Till detta golv hörde två stolphål och ett troligt stenlyft som tolkas vara del av en vägg (347). Fyllningarna i dessa bestod av brungrå och mörkbrun porös sand med inslag av tegelkross, träkol, ben, bränd lera, lerkline och småsten. Fyndmaterialet bestod av keramik (huvudsakligen högmedeltida), järnklumpar och metallföremål.

Omorganisation, nya byggnader, miniförråd etc.

Grupp: 389, 395, 396, 397, 401

Området genomgår flera faser av markberedning inför uppförandet av boningshus/byggnaden vilket eventuellt kan tyda på säsongsmässighet. Det framkom flera sand- och gruslager som fungerat som utjämning och packningsmaterial (396 och 401). I en sättning påträffades lera, småsten och djurben samt i enstaka fall inslag av ben, kalk, lera, träkol, lerkline, aska och ben. Det rörde sig om små fragmentariska lagerrester som återstod efter avslutad maskinavbaning (389). Möjligen har vissa ytor stått öppna en tid varvid lite igensandning har skett samtidigt som annat material har avsatts/deponerats i sättningen.

I ett av kulturlagren påträffades (mot botten) rester av träbrädor och pinnar (395). Dessa verkade vara resterna av en översandad träkonstruktion. Kulturlagret verkar delvis utgöra översandade aktivitetsytor och i lagren fanns en större grop som har trampats runt i (397). Därefter användes som avfallsgrop. Gropen skräp tycks ha tömts ut med jämna mellanrum, vilket resulterat i omrörda lager. I dessa lager påträffades huvudsakligen högmedeltida keramik samt en yngre skärva. Det framkom även ett förarbete till en flintyxa och ett bleck.

Grupp: 292, 308, 366, 394, 416, 431

Efter den inledande markberedningen uppfördes två nya strukturer. I den södra delen av tomten byggdes vad som troligen var ett mindre förråd (394) och öster om detta en större nedgrävning som tolkas som en källare (292). I källarens östra del påträffades ett störhål, som tolkas vara en del av konstruktionen. I norra delen framkom två gropar och ett lergolv.

Nedgrävningen för förrådet var fyrkantig i plan och den skadad i södra delen. Nedgrävningens sidor var vertikala och botten var ojämn. Förrådet var tydligt i plan och träramen kunde ses som en brun färgning. Fyllningen bestod av mörkgrå kompakt, fet silt som var sotig med mycket träkol. Dessutom fanns det inslag av lerkline, kalk, ben och aska. Troligen fylldes förrådet igen med material från en brand.

Den stora nedgrävningen kan ha varit rektangulär i formen. Det enda som återstod var dess nordöstra hörn, vilket hade raka sidor och plan botten. Nedgrävningen skar en äldre nedgrävning i östra delen. Dess storlek, raka väggar och plana botten kan indikera att det rör sig om en källare. Senare omvandlas nedgrävningen till en bassängliknande konstruktion eller en stor lerbotten. Till den stora gropen hörde ett störhål (431). Störhålet var runt i plan och ca 0,1 m i diameter och 0,14 m djupt. Fyllningen bestod av grå porös sand med inslag av träkol och lera.

De äldsta fyllningarna i nedgrävningen bestod av gulbeige porös mager grus/sand med inslag av träkol, ben och småsten. Det gick ej att få fram något brukslager i denna nedgrävning vilket kan tala för att den varit träfodrad. Det måste funnits någon fodring för annars hade den omkringliggande sanden runnit in. Fyndmaterialet bestod i

huvudsak av keramik som dateras till högmedeltid samt en yngre skärva. Det påträffades även lerklining och ett metallföremål.

I direkt anslutning till den stora nedgrävningen framkom ett golvlager av lera (308). Det utgjorde en nyläggning över ett tidigare brandskadat golv och var en del av ett reparationsarbete eller ett delvis eldhärjat hus. I golvlagret ingick även det ursprungliga golvet som även det vilade på ett äldre brandlager. Båda lergolven gick ned i nedgrävningen i söder, vilket visar att de användes i kombination bassäng/lerbotten. Möjligen har de haft med grumshantering att göra.

I den avröjda brandhorisonten under lergolvet påträffades spår efter delvis förbrända plankor och bjälkar som fallit ned.

Två nedgrävningar påträffades i den norra delen. Den första tolkades som en form av plundringsgrop (416) efter sten/ar eller en trågliknande konstruktion. En annan tolkning var att det stått två tunnor som varit delvis nedsänkta. Fyllningen bestod av gul porös sand med inslag av småsten. Det är troligt att konstruktionen varit placerad i ett golv, tagits bort och därefter har andra aktiviteter vidtagits.

Den andra markerade nedgrävningen kan ha varit del av en större grop (366). Den hade jämn lutning på sidorna och plan botten. Gropen undersöktes grovt, därför kan någon äldre markhorisont ha missats.

Östra tomten

Grupp: 204, 260, 262, 289, 302, 303, 306, 353 381, 386, 387, 408, 409, 428

Lerbottnar och nedgrävningar

Grupp: 260, 289, 302, 303, 306, 381, 387, 408, 409, 428

I den västra delen av tomten intill tomtgränsen påträffades två fragmenterade lerbottnar (302 och 381) (figur 10). Den första lerbotten bestod av beigegul kompakt lera

Figur 10 Fas 2, östra tomten. Skala 1:200.

med inslag av småsten. Den var i två delar och den södra delen bestod av två faser. Över lerbotten framkom en fyllning av brungrå porös mager grus med inslag av träkol. Den andra lerbotten var fragmentarisk och bestod av gröngul kompakt lera. Söder om lerbotten påträffades en fragmenterad nedgrävning (303) med otydliga begränsningar. Den var fylld med kulturlager blandat med stenig steril (260). Nedgrävningen är möjligen spår efter en plundring av något slag t.ex. av en lerbotten.

I den östra delen av tomten framkom en knadderyta (409) och avsatta lager som tolkades tillhöra fiskemarknaden. Knadderstenen var delvis satt i grusig sand (0,01 m) och delvis i underliggande kulturlager. Det steniga området var en hårdgjord plats som möjligen legat intill en lerbotten. Det påträffades ett avsatt lager bestående av avfall av varierande slag som trampats runt. Ett betydande inslag av matavfall kan speglat ett intensivare användande av platsen (steg två av sillmarknaden).

Fyndmaterialet bestod av högmedeltida keramik och järnklumpar.

Ovan knadderytan framkom ett lager med huvudsakligen horisontell fyndorientering, vilket pekar på ett avsatt lager (408). I lagret fanns stora ben såsom en kokäke, vilket tyder på att ytan inte använts till att gå på. Mot botten av lagret förekom stående ben, vilket antyder att det rörde sig om utkastade massor. Troligen var det en medveten avjämning av ytan, men det är möjligt att området har använts för dumpning av material. Fynden (keramik) tyder på en högmedeltida datering. Det framkom också spik och järnklumpar.

I området med lerbottarna påträffades ytterligare en nedgrävning. Endast det sydvästra hörnet av nedgrävningen var tydlig. I denna del var det vertikala sidor (306). Det som återstod var enbart en smal remsa av gropen i öst-västlig riktning. Fyllningarna i nedgrävningen hade en tydlig begränsning mot väster. Troligen var det ett dike eller en grop som fyllts ut vilken har satt sig (428). Det framkom sandiga linser som kan ha varit översandningar, vilket antyder att gropen stått öppen. Fyndmaterialet i fyllningarna var huvudsakligen högmedeltida keramik samt en yngre skärva. Det påträffades även järnklumpar.

I direkt anslutning till ovan nämnda gropar/nedgrävningar framkom en större nedgrävning som var 2,5×2,7 m (289). Nedgrävningen var något oregelbunden beroende på att yngre nedgrävningar skurit den. Den äldsta fyllningen var mycket organisk och låg som ett lock. Eventuellt kan det vara golvrester i en källare eller stor förrådgrop. Fyllningen i gropen bestod av gråbrun kompakt sand med flera horisonter av organiskt material. Det påträffades tegelkross, ben, lera, småsten och träkol. Keramiken var av högmedeltida och senmedeltida karaktär. I fyllningen påträffades även järnklumpar.

Direkt norr om den stora nedgrävningen påträffades ett stolphål som kan ha varit del av samma konstruktion (289). Stolphålet var runt och hade en diameter av 0,25 m. Fyllningen i stolphålet bestod av grå porös sand.

Den stora nedgrävningen hade i den nordöstra delen blivit skuren av en mindre grop som var 1,1×0,8 m stor och 0,25 m djup (387). Den var oval i plan och hade jämna sidor och plan botten. Fyllningen i gropen bestod av gråsvart kompakt sand med inslag av aska, sot, tegelkross, fiskben, lera, lerkline, småsten och kalkbruk.

Bebyggelse

Grupp: 204, 353, 386, 408

I den östra delen av området framkom bebyggelselämningar. Det fanns även ett sandlager som kan spegla en kortvarig aktivitet t.ex. en översandning. Kontaktytan mot underliggande lager var något gropig, inte som en plundrad stenläggning, utan mera trampad. Ovan detta sandlager framkom avsatta kulturlager med horisontell fyndorientering. De utgjorde en yta där avfall ansamlats och trampats runt; möjligen kring lerbottnar även om det saknas fiskben. Fyndmaterialet bestod av högmedeltida keramik och järnklumpar.

I anslutning till dessa lager påträffades en nedgrävning fylld med grusig sand som var svår att särskilja från den orörda bottensanden. Fyllningen innehöll stråk av kulturlager och lera samt grus. Det tycks vara oren sand med små rester av lerbotten/lerbottnar som slängts ned i gropen. Kanske efter det att leran (lerbotten) plundrats i lerbottnarna. Fyndmaterialet bestod av metallklumpar.

Ovan de avsatta lagren påträffades ett golvlagret av lera (204). Under golvlagret fanns ett påfört lager med relativt hög organiskt halt som lagts ut som avjämning/bärlager (386). Kontaktytan nedåt var mycket jämn, vilket kan ha med en avröjning av underliggande sandiga lager att göra. Golvet har reparerats vid åtminstone ett tillfälle, vilket var synligt i form av smuts och brandrester som omrörts i samband med reparationsarbeten. Möjligen har golvet legat i en köksdel med närhet till ugn och matberedning. Lagret representerade en kontinuerlig brukning och lagning och uppvisade varighet med horisontell fyndorientering. I lergolvet fanns nedtryckta kolbitar och djurben. Lerlagret har legat under tak, vilket regn under utgrävningen tydligt visade då lagret blev smetigt och mjukt. Lagret tog stor skada av regnet.

Tjockleken på leran var som mest 0,05 m; den var mycket torr och hård, nästan som om den vore bränd. Den verkade dock ej vara värmepåverkat utan hårt packad, vilket även komprimerat underliggande lager. Det framkom även rester av en trolig träplanka (353), som kan ha varit del av golvet eller en byggnadsdel i huset. Keramiken som påträffades var högmedeltida.

Golvplankan (1,00×0,26 m, djup 0,02 m) var bevarad i form av en färgning. Under plankan fanns ett mycket tunt grått lager och sedan ytterligare en träfärgning. Då allt var fragmenterat undersöktes de olika kontexterna som en. Mellan träfärgningarna låg partivis rikligt med fiskben som tolkades som skräp mellan/under golvplankor.

Sammanfattning

Perioden kan ses som en tid när den blivande staden fått fäste och säsongsmässigheten försvinner. Strukturerna blir permanenta t.ex. i form av utlagda gator. Den kyrkliga sfären tar sig uttryck i kloster och kyrkor och under andra halvan av 1200-talet omnämns fogdar och borgare i det skriftliga materialet.

I undersökningsområdets södra del framkom lerbottnar varav en av dem kan ha haft ett lock. I denna del påträffades även en mindre lerbotten som kan ha varit till för barn. Lerbottnarna tyder på att Antoniigränden ännu inte existerat.

På den extensiva ytan framkom lerbottnar, tunnor, stolphål och lager. Det gick ej att få någon sammanhängande bild utifrån detta fragmentariska material annat än att ytan tycks ha använts för samma ändamål d.v.s. fiskhantering.

På de båda tomterna i mitten syns en sorts uppstramning av ytan i form av att tomtgränsen finns kvar och att nytillkomna nedgrävningar och byggnader tar hänsyn till denna. På den västra tomten fanns indikationer på att en lerklinebyggnad fanns i den västra delen och eventuellt ett enklare skjul i den östra. Inför uppförande av dessa byggnader har en viss markberedning av området skett, i alla fall har det utjämnats. En del lager innehåller material som verkar vara hushållsopor, vilket kan tyda på att området tidigare varit odlad.

Byggnaden i väster brinner och byggs upp igen. Omändringarna av husen kan tyda på säsongsmässighet som avspeglas i reparationerna eller att människorna nyttjat husen för andra uppgifter.

Under denna fas har det framkommit källare/förråd på de båda tomterna, vilket indikerar att platsen nyttjats permanent och att behovet att lagra t.ex. livsmedel blivit större. Ett annat tecken på platsens varaktighet är att det förefaller finnas ett område för husen och ett aktivitetsområde där lerbottnar och tunnor fanns.

Dessa resultat stämmer väl överens med det som belystes vid undersökningen i det intilliggande kv. Liljan.

FAS 3 – MALMÖ FÅR ETT UPPSVING

Under denna period tydliggörs de strukturer som påbörjats under tidigare århundrade. Keramikmaterialet bestod av äldre rödgods, yngre svartgods, protostengods, stengods (Siegburg) och yngre rödgods. Fasen innebär perioden från ca 1350 till 1400-talets slut.

Under den korta period när Malmö (och Skåne) var svenskt, utfärdades det första privilegiebrevet för Malmö (år 1353) av kung Magnus Eriksson. Kungen beviljade stadsrättigheter och reglerade skatter och hantverkarvillkor. Enligt dokumentet tvingades utländska handelsmän till att enbart bedriva sin handel inne i staden, samtidigt som borgarna befriades från att betala tullar. Skånemarknaden och handeln i Malmö dominerades av tyska köpmän. Ett tyskt handelssällskap (gille) är dokumenterat redan år 1329. Varorna som forslades ut från Malmö var bl.a. sill, smör, hampa, hasselnötter, alun, hudar och hästar. Till Malmö kom varor som humle, hampa, lärft och andra textilier, öl och osmundjärn. I den danske kungen Valdemar Atterdags privilegium från 1360 för Malmö stad fastslås att höstmarknaden varade från Jungfru Maria himmelfärdsdag till Mikaeli dagen (15/8–29/9). Det var vid denna tid på året som sillen gick till i Öresund.

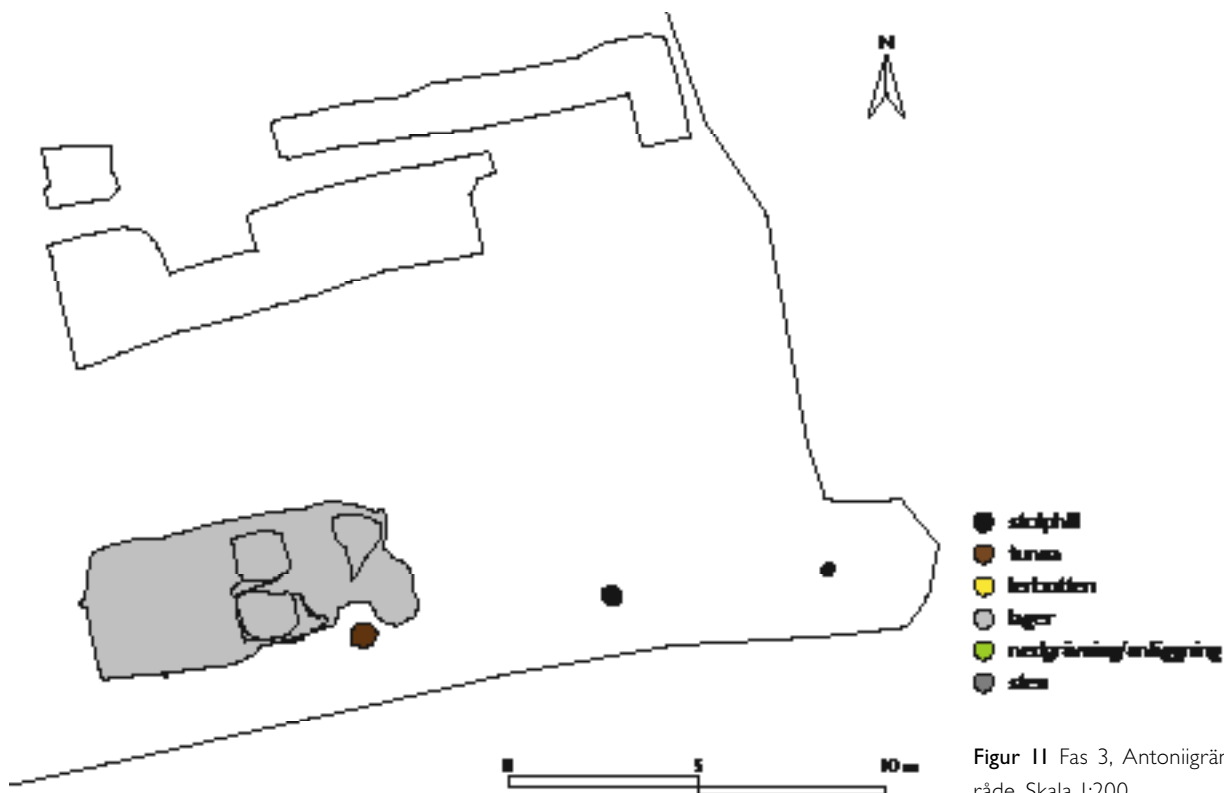
Under 1300-talets andra del kan digerdöden och dess verkningar inneburit viss stagnation, men under 1400-talet får Malmö ett uppsving bl.a. när en ny borg uppförs samt att bygget av en stadsmur påbörjas. Strandmuren/stadsmuren omnämns första gången 1419 och den var ca 1450 m lång. Den medeltida stadsmuren revs i samband med fästningsarbetena under 1600-talet.

Det skriftliga materialet visar på ett ökat antal donationer under slutet av 1400-talet vilket kan tydas som att borgarna blir mer välbeställda (Skansjö 1997; Tomner 1971).

Antoniigrändens område

Grupp: 223, 342, 403, 404, 407, 434

Under denna period sker en viss omorganisation av området bl.a. skapas en gräns mot söder med stolphål och en tunna som markeringar (figur 11). De fyra stolphålen och

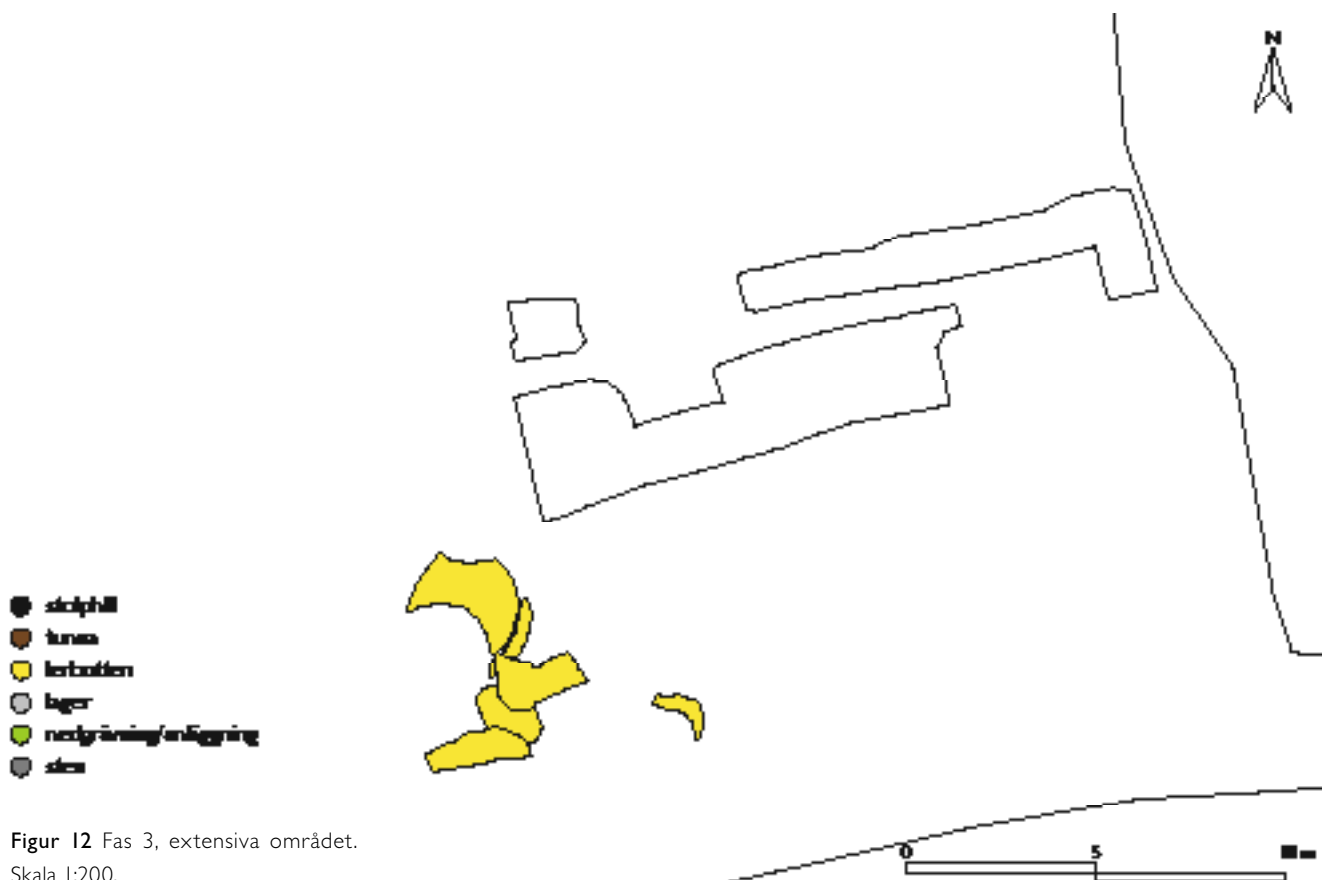
Figur 11 Fas 3, Antoniigrändens område. Skala 1:200.

tunnan var satta i rad i öst–västlig riktning (223 och 403). De tolkas ha fungerat som staket mellan tomter och gränden i söder. I ett av stolphålen påträffades trärester. Två av stolphålen var relativt fyrkantiga i plan och de övriga runda.

Norr om staketet framkom kulturlager som tolkades vara en enklare byggnad eller ett skjul (342). Det var stor andel organiskt material i lagren. Strax nordväst om tunnan framkom konstruktionsdelar som tolkades vara trägolv belägna i öst–västlig riktning och med en skiljevägg. I lagren påträffades bl.a. rep, bordläggning till båt och en barkbåt. De påträffade fynden på trägolvet (träflis och spån och enstaka tillhuggna trädetaljer) kan möjligen sättas i samband med bl.a. tunnbinderi. Ett av fynden, en barkbåt, tyder på ytterligare närvaro av barn.

I närheten av tunnan påträffades två träkar (404) som var ca 1,30×1,35 m. De låg i direkt anslutning till varandra. Fyllningarna i de båda karn bestod av gråbrun kompakt och fet humus med enstaka inslag av ben. I fyllningen påträffades latrinavfall med smultron och senap samt bryggeriavfall i form av porsnötter. Det påträffades också avfall från tröskning och resning av havre.

Trägolven tolkades vara del i en större byggnad som legat med långsidan längs mot gränden (407). Kulturlagren var något diffusa och bestod av lager med svartgrå humös sand och inslag av träkol och kalkbruk. Under detta ganska kraftiga lager (0,35 m) framkom ett mer organiskt och smetigt lager som tolkades vara del av samma tunnbinderverksamhet. Denna byggnad var skuren av flera yngre nedgrävningar och endast en liten del av den återstod. I östra delen av området framkom ett lager som delvis verkade bestå av gödsel, vilket kan tyda på stallning av djur eller material till odling (434). Lagret innehöll bl.a. fröer av kål, rova, morot och sommarkyndel. Analysen visade att jorden gödslats med stalldynga, hushållsavfall och latrin (med spår av senap och fikon). Kulturlagren sammantaget hade ett tydligt avslut i söder, vilket tyder på att den senare benämnda Antoniigränden haft ett medeltida ursprung.

Figur 12 Fas 3, extensiva området.
Skala 1:200.

Extensiva området

Grupp: 219, 340, 430

På det extensiva området framkom sex lerbottnar som var mer eller mindre fragmenterade (figur 12). De var troligen samtida med anledning av deras rumsliga placering. Lerbottnarna bestod av gröngrul lera och flertalet av dem hade en svag skålning (219, 340 och 430).

Två av lerbottnarna (340) låg i öst-västlig riktning. Den mest välbevarade av dessa hade måtten 2,24×1,64 m men var skuren både i norr och öster. Lerbottnarna bestod av gul kompakt lera.

Västra tomten

Grupp: 243, 245, 270, 317, 319, 320, 321, 362, 406, 411, 418, 427, 435, 436

Under mitten och slutet av medeltiden sker en tydligare planering/formering av platsen (figur 12). Området verkar ha avsedda platser för olika aktiviteter. Dessa har växt fram över tid och ändras väldigt lite. Kanske har det skett en förtätning av bostäder och verksamheter i området som gör det svårare att förändra inom respektive område. Fortfarande fanns det på den västra tomten lerbottnar i bruk och boningshuset byggs om eller förbättras, troligen med anledning av en brand. En stor bassäng sätts i bruk sannolikt på bekostnad av en källare. Eventuellt kan den ses som en del av en specialiseringsprocess där man fokuserar på en/eller ett fåtal verksamheter och därmed befäster sin position i staden.

Lerbotten

Grupp: 270

På tomtens nordöstra del framkom en lerbotten. Lerbotten var omsorgsfullt uppbyggd. I en nedgrävning fanns ett lager i botten som bestod av mycket blandat material, mjåla, avfall, organiska material och sten. Det verkar som om det hade bottnats

Figur 13 Fas 3, västra tomten. Skala 1:200.

med skräp innan leran lagts på. Eventuellt var det en gropfyllning som satt sig och som senare har ändrat funktion till en lerbotten. Stående ben i lagret visar att massorna tippats/slängts ned. Under översta fyllningen fortsatte ytterligare fyllningar nedåt med högre organisk halt.

Mellan vissa fyllningar påträffades i den södra delen ett grusigt sandlager. Möjligen indikerar detta att gropan stått halvt fylld och öppen. Fyllningen bestod huvudsakligen av matavfall och den gropiga kontaktytan berodde på olika beståndsdelar i fyllningen.

Lerbotten hade en horisont med träkol och fläckvis mycket fiskben på ytan. I den östra delen släntade den ner i en nedgrävning. Längre ned i lerbotten var leran tjockare och fler horisonter med fiskben, sand och träkol visade på återkommande användning och lagningar/förbättringar. I botten på lerbotten fanns tjocka lager med avfall i form av djurben, träkol och fiskben. Under den äldsta fasen av lerbotten fanns en tunn organisk horisont, möjligen ett stabiliserande lager ris eller annat organiskt material.

En lerhorisont i lerbotten har tolkats som brukningsyta, den innehöll ett skikt med fiskben. Brukningsyta var bitvis gropig som om den hade trampats. Lagret med lera släppte i sjök, mellan sjöken påträffades massor av fiskben. Det verkar som om lerbotten har bättrats på vid ett flertal tillfällen vilket kan tyda på flera säsongers brukning eller hårt brukande en säsong.

Utfyllnaden över lerbotten bestod till stor del av hushållsavfall. Det första som slängdes i var huvudsakligen träkol och där efter avfall med mycket ben. Anläggningen framkom under en plundrad stenläggning. Detta indikerades av att kontaktytan var ojämn efter de upptagna stenarna. En av fyllningarna var mer sandig och innehöll mycket svallad småsten samt även svallad slagen flinta. Sanden var grusig och hade bra packningsegenskaper. Den utgjorde en igenfyllning/avjämning av en lerbotten och den ljusa underliggande sanden var flygsand/igensandning. Fyndmaterialet bestod av keramik (huvudsakligen högmedeltida men någon enstaka senmedeltida), glas, spik och järnklumpar.

Huslämning

Grupp: 243, 245, 317, 319, 320, 321, 362, 406, 411, 418, 427, 436

Under senmedeltiden skedde en ombyggnad eller en förbättring av byggnaden och ett trägolv med underliggande sättsand anlades (245). Det var tydliga plankavtryck i det som utgjorde trägolvet. Plankorna var minst 0,40 m breda och ca 0,02 m tjocka och syntes som brunt organiskt material. Golvlagren hade bevarats under ett asklager i öster och väster. Sättsanden bestod av brungult grus med inslag av träkol och småsten. I anslutning till trägolvet framkom en grop som eventuellt skall ses som ett stolphål eller ett stenlyft.

Nedgrävningen (406) var oregelbunden och i dess södra del påträffades några större stenar, vilket tillsammans med dess oregelbundenhet och grunda hörn kan tyda på att gropan grävts i syfte att ta bort en sten eller en stolpe. I gropens fyllning fanns tre stenar av olika storlek; den största hade måtten 0,32×0,16×0,10 m. Fyllningen bestod av gråbrun kompakt grus med inslag av tegelkross, ben och småsten. Vid trägolvet och nedgrävningen påträffades också två stenar och ett stenlyft (317) som bildade en syllstensrad i sydväst–nordostlig riktning. Mellan golvlagren framkom gul mycket porös sand som eventuellt var flygsand (321), vilket skulle kunna innebära en öppen konstruktion. Fyndmaterialet bestod av högmedeltida keramik och lerklining. I norra delen framkom två stenlyft (319) som har ingått i en husvägg, möjligen den norra ytterväggen av huset. I ett av stenlyften påträffades ett flertal något större stenar och de var placerade intill ett lerlager.

Dessa byggnadsdelar var del av en brandhärjad byggnad och ovanför dessa framkom ett flertal olika brandlager (243 och 320). De bestod av brunsvart kompakt silt

med inslag av sot, aska, träkol, lerkline, bränd lera, fiskben och småsten. Det var troligen brandrester efter ett lerklinehus eller korsvirkeshus med halmtak (436). En del av brandlagren har troligen tillkommit vid en brand när en lerklinevägg fallit samman invid/i stötfog med en syllsten och innehöll större träkolsbitar och lerklining. Fyndmaterialet bestod av högmedeltida keramik och ett bryne.

På tomtens södra del har den tidigare källaren omvandlats till en bassängliknande konstruktion med ett stolphål (427) i den östra delen av konstruktionen och en bjälke (411) direkt öster därom. Stolphålet efter bjälken hade måtten 0,2×0,2 m och var 0,26 m djupt. Sidorna på stolphålet hade jämn lutning och botten av stolphålet var plan. Fyllningen bestod av gråbrun kompakt sand med inslag av träkol, ben, bränd lera och småsten.

Den bassängliknande konstruktionen var klädd med lera (troligen ca 5×2 m stor). Fyndmaterialet bestod av högmedeltida och senmedeltida keramik samt mynt, järnklumpar och läderspill.

Bassängen var belägen över en äldre källare (362) och i samband med etablerandet av bassängen fylldes källaren igen. Fyllningarna bestod av flera olika horisonter med mycket tydliga begränsningar mot sidorna i norr och öster – de andra undersöktes ej. Två av fyllningarna (418) i den västra delen bestod av brungrå kompakt, mager grus samt grå kompakt silt med inslag av träkol, tegelkross, ben, lera och småsten. De olika materialen kan indikera att det har fyllts igen vid olika tillfällen eller med olika material. Ovanför dessa framkom ett lager som var humöst och innehöll större bitar träkol och ben. Det påträffades även intakta läderbitar ett spår av trolig skotillverkning. Bassängen var lerklädd och hade bättrats på eller använts över en längre period, vilket syntes som flera tunna horisonter av sand. I leran framkom bl.a. nedtryckta djurben som kan ha tryckts ned om det slängts skräp i konstruktionen. Den kan sedan ha rensats ur igen när den skulle användas. Leran kan ha haft en hårdgörande och vattentätande funktion. Innanför lerfodret framkom ett grusigt lager som troligen

Figur 14 Ing-Marie Nilsson dokumentera en sektion. Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

har format anläggningen. Stolphålet i konstruktionen var runt i plan och ca 0,26 m i diameter med en ojämn botten. Fyllningen bestod av brungrå porös sand med inslag av fiskben, lera, tegelkross och småsten

Sammanfattning

På områdets södra del kan en förändring ses som tolkas ha med Antoniigränden att göra. En stolphålsrad antas vara en gräns/markering ut mot en gränd. Skillnaden syntes också i anslutning till stolphålsraden då det har uppförts ett skjul eller en enklare byggnad med långsidan mot gränden. I de organiska kulturlagren har det påträffats rep, träflis, träspån och en barkbåt. Eventuellt kan dessa fynd kopplas till tunnbinderi, något det fanns ett stort behov av vid fiskhanteringen.

Norr och väster om byggnaden framkom en del lerbottnar som tolkades vara samtida.

På de båda tomterna fanns de flesta tidigare strukturerna kvar, d.v.s. att olika verksamheter fanns kvar på samma plats. Källaren på den västra tomten fylls igen och i stället anläggs en bassängliknande konstruktion över den. Konstruktionen ser ut som en väldigt stor lerbotten (5×2 m) och skall eventuellt tolkas som en del av en specialiseringsprocess, (grumsframställning?)

På den västra tomten brinner det igen och eventuellt är det en större brand med tanke på att även undersökningen i kv. Liljan uppvisar brandlager från perioden. De båda kvarteren har likande drag då även kv. Liljan har spår av hantverk, bl.a. garveri, en tomträdda grävs om, korsvirkeshus med träkällare/förråd, avfallsgropar med stora mängder fiskben. I kv. Liljan har man kunnat se att aktiviteterna verkar vara lokaliserade till tomtens södra delar. Det antyder att Västergatan under denna fas inte behöver ha haft någon större betydelse för gårdarna inom kv. Liljan. Kanske kan den nord-sydliga vägsträckning där Gråbrödersgatan ligger i dag, haft en mer betydande roll under denna fas. Detta var också passagen till och från stranden.

Under 1400-talet (ca 1433), etablerades i hela den norra delen av kv. Liljan ett storgårdskomplex som under den senare delen av 1400-talet ägdes av Axel Pedersen Thott, som under en period var fogde över Skånemarknaden. Gården kan ses som ett representativt och administrativt centrum för detta ämbete. Gården kallas även för Herr Axels gård. Storgårdskomplexet omfattade bl.a. en stenbyggnad och en mindre tillbyggnad med stenkällare. Bakom stenhuset fanns en stor stenlagd gårdsplan och centralt på tomten stod ett korsvirkeshus.

FAS 4 – STADEN UNDER SENMEDELTID OCH SENARE

Under senmedeltiden utvecklades Malmö till Danmarks näst största stad efter Köpenhamn. Intill ”Thet laange Adelgade” fanns det äldsta kända rådhuset, torget och stadens huvudsakliga prestigearchitektur i form av stenhus och korsvirkeshus. Åren 1538 till 1545 anlades det nya torget, Stortorget, och ett nytt rådhus uppfördes samtidigt i dess nordöstra hörn.

I kv. Liljan kunde under denna fas konstateras att det i kvarterets norra del fanns tre tomter under 1300-talet och en bit in i 1400-talet. På tomterna har huvudbyggnader och ekonomibyggnader undersökts. I kvarteret har verksamheter såsom garveri och fiskeri konstaterats. Strax före 1400 drabbades tomterna av eldsvådor vilket innebar att nya byggnader uppfördes. Under första halvan av 1400-talet till ca 1500 slogs tomterna samman och ett storgårdskomplex i hela den norra delen av kvarteret etablerades.

I det nordöstra hörnet av kv. Frans Suell ligger Jörgen Kocks gård som uppfördes på 1520-talet. Gården har uppkallats efter myntmästaren och borgmästaren Jörgen Kock. Han hade mellan åren 1526 och 1530 mynträttighet vilket innebar att myntpräglingen i Danmark skedde på hans gård (Isberg 1923; Norström 2012; Reisnert m. fl. 1993;

Tomner 1971). Denna fas överlappar den tidigare något och räknas från ca 1450–1550. Keramikmaterialet är skiftande, vilket sannolikt beror på att många av anläggningarna är nedgrävningar. Detta har inneburit att äldre lager och fyllningar grävts upp, vilket har lett till att fynden från äldre lager påträffas i dessa yngre konstruktioner.

Antoniigrändens område

Grupp: 336, 339, 343, 348, 357, 358, 385, 432

Denna fas representerar slutet av medeltiden och tidigmodern tid (figur 15). Gränden (343 och 432) har bibehållit sitt läge vilket innebär avsatta lager, mestadels organiska lager som delvis verkar ha uppkommit när man slängt ut avfallsmaterial från det intilliggande tunnbinderiet i form av träbitar och delar av plankor. I dessa kompakta lager har det även påträffats läder och en dymling.

I mellandelen av det bebyggda området påträffades två nedgrävningar med två tunnor vardera (336 och 358). Nedgrävningen i mitten överlagrades av ett golv (357), vilket tyder på att funktionen för det begränsade området ändrats. Kanske har det skett en förflyttning av tunnorna österut. Tunnorna som avbildats i mitten (se figur 18) har inte kunnat dateras. Fynden kan tyda på att de borde hänvisas till nästa fas, men stratigrafin tyder på att de bör ligga i denna fas. Dessa rektangulära gropar med rundade hörn, vari man placerat två tunnor, är en konstruktion som återkommer i området. Dessa gropar verkar ha haft en speciell funktion. Inledningsvis kan de ha ingått i fiskhanteringen, men med tanke på att fiskmarknaden under denna period stagnerar kan tolkningen i stället vara en form av kylskåp eller del i en annan process. Senare har tunnorna använts som avfallstunna eller latrin.

I nordväst framkom nedgrävningen till en mindre källare (339) eller ett förråd. Förrådet framkom i anslutning till en yngre mycket välbevarad källare och tolkas vara en föregångare till denna. Nedgrävningen var ca 4,35 m lång och låg i öst–västlig riktning. Den var 1 m djup och hade en plan botten och vertikala sidor.

I östra delen av området framkom torviga och sandiga lager (348 och 385). Det torviga lagret var ett kompakt och homogent lager med inslag av växtdelar. Provanaly-

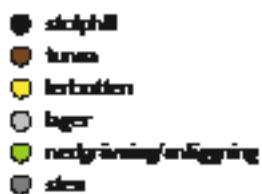

Figur 15 Fas 4, Antoniigrändens område. Skala 1:200.

sen visade att lagren innehöll fröer av odlingsväxter, bl.a. ogräs och rova, vars närvaro förklarades med att de odlats på platsen. Ett sandlager överlagrade två lerbottnar, men det var osäkert huruvida det lagts dit medvetet eller om det var en översandning.

Extensiva området

Grupp: 220, 322, 326, 328, 329, 330, 344

Tre stolphål

Grupp: 220

Gruppen består av tre stolphål (220) som framkom i det extensiva området (figur 16). Det påträffades inget daterande material och de var nedgrävda i sterilen. De kan representera ett nordvästligt hörn av en konstruktion eller möjligen vara del av en gränsmarkering i nordsydlig riktning. I deras närhet framkom lerbottnar varför det även kan handla om en konstruktion som har med sista fasen av fiskmarknaden att göra t.ex. en torkställning.

Figur 16 Fas 4, extensiva området.
Skala 1:200.

Tre stolphål

Grupp: 344

Stolphålen (344) var placerade i området för östra tomten, men söder om det intensiva området. Stolphålen, som var nedgrävda i botten sanden kan ha varit någon form av gräns med anledning av att de ligger på en ungefärlig rad i nord-sydlig riktning. De kan även ha ingått i någon form av torkställning. Stolphålen påträffades efter maskinavbaning i botten sanden, vilket innebär att stolphålen datering är osäker.

Byggnader och lager

Grupp: 322, 328, 330

I det nordvästra hörnet av undersökningsområdet framkom några lager och stenar som tolkas ha varit del av en medeltida byggnad (322) (figur 19). I den genomgång som genomfördes i slutet av 1600-talet var det endast i detta hörn som det finns ett hus omtalat. De påträffade fragmentariska lämningar kan ha varit en föregångare till detta 1600-tals hus.

I det första lagret påträffades några skärvor yngre keramik, men området var väldigt omrört och starkt påverkat av källarna från tobaksfabriken. Det framrensade aktivitetsslaget var humöst (ca 0,2 m tjockt) och låg invid två stenar. Stenarna var placerade i en grävd väggränna och de var kallmurade. Det påträffades även en återanvänd kalk/sandsten som var kvaderhuggen. Stenen kan ha återanvänts som någon form av golvplatta. Alldeles intill dessa lager och stenar framkom rester av ett trägolv. Fyndmaterialet bestod av flertalet keramikskärvor som daterades från högmedeltid fram till modern tid. Det påträffades även spik och en nit.

Söder om dessa byggnadslämningar framkom ett aktivitetsslager som bestod av grå porös mager sand med inslag av träkol. I detta lager framkom högmedeltida keramik.

I den södra delen påträffades ytterligare lager efter huslämningar (328). Lagren framkom under en modern källare vilket innebar att de var fragmentariska. Eventuellt kan det handla om ett hus i som låg i öst-västlig riktning. Intill dessa lager framkom ett brandlager som eventuellt var rester av en härd. Öster om huset dokumenterades tre lager som var relativt organiska (330). I södra delen av undersökningsytan har det framkommit mer organiska lager, vilket kan tyda på att man i detta område hade specifika arbetsuppgifter, som t.ex. tunnbinderi eller garveri.

Lerbottnar och tunna

Grupp: 326, 329

I den västra delen av den extensiva ytan framkom lerbottnar och en tunna (326). En av lerbottnarna var relativt intakt och i dess fyllning påträffades en skärva högmedeltida keramik. Den andra lerbotten var fragmentarisk och syntes mer som en lersträng. De var båda uppbyggda av gul lera.

I den extensiva ytans sydvästra hörn framkom två lerbottnar, aktivitetsslager och stenar. Den ena lerbotten låg intill aktivitetsslaget och syllstenarna (329).

Lerbottnarna bestod av grågul kompakt lera, och aktivitetsslaget av mörkbrun porös silt. Det finns anteckningar om att en lädersko påträffades i lagret, men denna finns ej registrerad. I samma lager påträffades senmedeltida-tidigmodern keramik.

I området framkom två stenar som var nedgrävda i en form av ränna. Stenarna låg i sydväst-nordöstlig riktning och var utan bindningsmedel.

I nära anslutning till en av lerbottnarna fanns en tunna och ett aktivitetsslager. Tunnan var drygt 0,6 m i diameter och själva tunnans syntes som en brun färgning. I tunnans fyllning framkom rikligt med fiskben. Intill denna tunna fanns ett mörkbrunt, siltigt aktivitetsslager. Det var poröst och hade inslag av lera, småsten och träkol. I lagret påträffades stengods och munk/nunnetegel.

Detta område var mycket förstört av de källare som uppfördes i samband med tobaksfabriken.

Västra tomten

Grupp: 208, 210, 226, 242, 244, 247, 263, 286, 299, 314, 346, 349, 350, 370, 379, 398, 419, 420, 421, 425, 433

Förberedande och hus

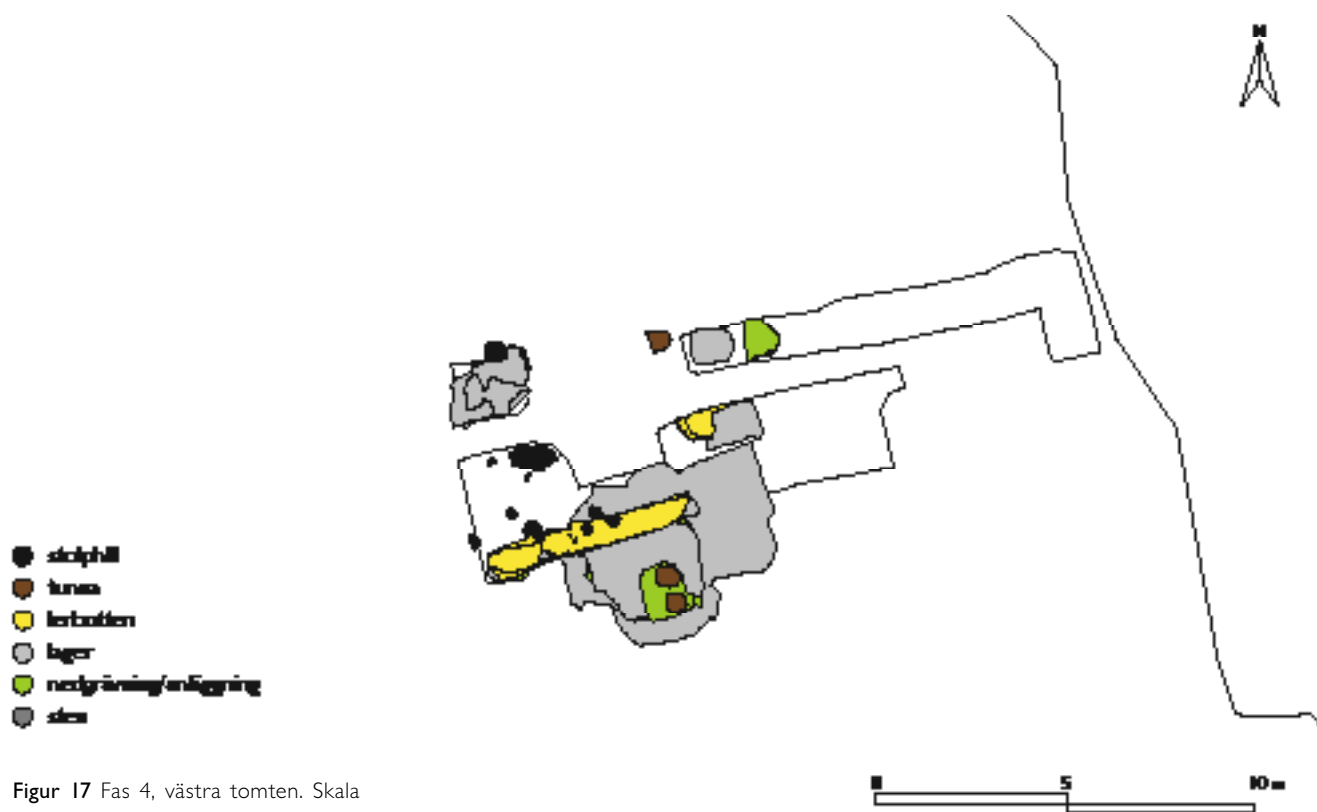
Grupp: 208, 226, 242, 244, 247, 314, 433

Användningsområdet ändras eller förnyas (figur 17). Tidigare gropar fylls igen, stolpar dras upp och håligheter som blir fylls igen. Området markbereds (208). På tomten har det påträffats grusiga kontexter som fungerat som utfyllnadslager. I området har det grävts upp och fyllts igen på ett flertal platser, vilket har inneburit att ytan då och då behövt jämnas till. Keramikmaterialet har en högmedeltida–senmedeltida karaktär.

Flera av fyllningarna bestod av grå porös mager grus med inslag av träkol, bränd lera, djurben, fiskkotor och stenar. I en av nedgrävningarna fanns det inslag av lera som fungerat som packning mot det grusiga underlaget. Bärlagret/utjämningslagret verkade delvis bestått av söndergrävda lerbottnar och en äldre markhorisont. Det var ganska kompakt och jämnade ut en mycket ojämn yta, vilket gav lagret variationer i tjocklek (314). Fyndmaterialet bestod av keramik (högmedeltida) och fiskkotor. I den norra nedgrävningen påträffades några stenar (knytnävestora) som låg på kanten/sidan nära botten; de bildade en fragmenterad cirkel.

Ett nytt hus byggs som var placerat på samma område som tidigare hus, men nu med en tydlig öst–västlig vägglinje i söder. I anslutning till husets östra del påträffades en sannolikt plundrad lerbotten. Det framkom ett flertal lerbottnar söder om huset och två nedgrävda tunnor, som troligen var del av en i söder placerad utbyggnad. I den nordöstra delen framkom en tunna och en till synes enklare byggnad med stensättning och lergolv.

Huset tolkas vara ett boningshus och fanns beläget på samma yta som tidigare boningshus. Fem av stolphålen (226 och 244) låg i öst–västlig riktning och var del

Figur 17 Fas 4, västra tomten. Skala 1:200.

av en yttervägg (i ett korsvirkeshus). Det påträffades tre stolphål (247) i nord-sydlig riktning. Stolphålen var djupa och kraftiga, vilket eventuellt kan tyda på en större/högre konstruktion; eventuellt ett loft. Av stolphålen var endast ett intakt. Det hade en diameter av knappt en meter. Troligen har de båda andra stolphålen varit av ungefär samma storlek. Mellanrummet mellan stolphålen var 2,2–2,5 m. Vidare fanns det i konstruktionen stolphål efter bjälkar som var fyrkantiga eller något avlånga i plan. Tillsammans bildade de en nordöstlig hörna av ett inre rum eller hörnet av en byggnad. Avståndet mellan bjälkarna var 0,52 m respektive 0,9 m. Fyllningarna i stolphålen varierade mellan svartbrun porös humus till brungul porös grus. I en av fyllningarna fanns inslag av ben, småsten, fiskben och träkol. I det större stolphålet i öster slogs flera fyllningar samman. En av fyllningarna bestod av gulgrå lera och låg som ett lerfoder. I fyllningarna påträffades högmedeltida keramik, lerklining och en knapp.

Golvet i byggnaden var av trä och bestod av organiskt träliknande material och i den östra delen av lagret framkom mycket träkol.

Huset brinner helt eller delvis upp. De påträffade brandlagren (242) bestod av porösa brunsvarta lager, där aska/lerkline var lagt som utjämningslager. I lagren fanns sandiga partier varvat med linser med organiskt material. Det framkom lerkline med spår av kvistar, vilket talar för att det var en lerkline- eller korsvirkeshusbyggnad som brann. Aska i brandlagret talar för att det ej transporterats dit, utan ligger på en plats i närheten av den byggnad som brunnit. Keramikmaterialet tyder på en högmedeltida datering.

Fyllningar i nedgrävning och tunnor

Grupp: 210, 286, 350, 398

Under tidigare faser har det funnits en källare direkt söder om boningshuset. Källaren har senare använts som avfallsgrop (286). Mycket av materialet som slängts i källaren har varit kasserade lerbottnar, fiskrens och rester av garveriverksamhet. Mellan varven har gropen använts för att dumpa avfall för att sedan delvis tömmas igen.

Fyllningarna (350) innehöll ett flertal tjocka linser och sjök med fiskrensmaterial och det framkom även delar av lerbottnar och en plank. De feta partierna med fiskfjäll och fiskrens (grums?) varvades med sandiga lager och i vissa delar framkom lager som verkade vara avfall som slängts hinkvis. Det påträffades en avgränsad del med mycket träkol, som eventuellt skall sättas i samband med de bränder som har skett på platsen direkt intill gropen.

Det yngre keramikmaterialet (senmedeltida och tidigmodernt material) påträffades vid en yngre nedgrävning och tillhör troligen denna. Ovan detta har det lagts ett lager med organiskt material (398) som kan fungerat som ett golv, vilken täckte källaren. På detta sätt det blivit en högre golvnivå eller någon form av förslutning av nedgrävningen. I lagret framkom vad som såg ut att vara hår/päls vilket kan tyda på närbelägen garveriverksamhet. Det påträffades även fiskben i ytan på lagret. I det organiska materialet framkom högmedeltida keramik, en knapp, glaspärlor, textilbitar och snöre (figur 18). Provanalysen från detta lager antyder att ett fåhus rensats ut eller byggts om, vilket indikerades av att lagret bestod av utmockad stalldynga med björknäver.

Det organiska lagret hade skurits av en nedgrävning, en rektangulär grop med rundade hörn. I denna nedgrävning hade två trätunnor placerats (210). Tunnornas diameter var 0,55 och drygt 0,60 m. Träet i tunnorna hade ruttnat och syntes som en färgning. Av det som återstod av tunnorna uppgick höjden till 0,7 m. Runt tunnorna fanns raseringsmaterial som använts som packning runt tunnorna. Troligen har det material som grävdes upp använts när det återfyllts runt tunnorna. Det var besvärligt att skilja fyllningen från de omkringliggande lagren/fyllningarna som fanns i den större omkringliggande nedgrävningen. Tunnornas primära funktion kan ha haft med kalkberedning att göra. I den ena tunnan påträffades ett lager med smetig kalk

Figur 18 Pärlor i organiskt lager. Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

i botten. En annan tolkning är att de har fungerat som kylskåp, bl.a. med anledning av närheten till huset.

Tunnorna har senare fyllts igen med avfall bl.a. innehöll de högmedeltida och sen-medeltida keramik, taktegel, bryne av glimmerskiffer, tyg, fiskben, djurben och träkol. Det framkom en stor mängd lerklining och bränd lera. Den understa fyllningen i tunnorna, ovan kalken, var mer grusig. Fyllningarna slogs samman vid undersökningen trots att det kan handla om olika händelser och att igenfyllnadsprocessen haft olika mål t.ex. rasering av byggnad och latrin.

Lerbottnar, pinnhål och stolphål

Grupp: 263, 299, 420, 421

Söder om och i linje med den södra husväggen framkom lerbottnar. En av lerbottnarna var skuren av ett stolphål varför det senare huset antas ha inkräktat på det tidigare aktivitetsområdet (421). En av lerbottnarna bestod av grön gul kompakt lera med inslag av träkol. Lerbotten var fragmenterad. Öster om denna skadade lerbotten påträffades en stor mängd fiskben som troligen skall knytas till samtida aktiviteter.

Den andra lerbotten var bättre bevarad och hade i sin omedelbara närhet två stolphål och flera pinnhål (263), vilka tolkades vara del av samma konstruktion. I några av pinnhålens och stolphålen fyllningar påträffades en mängd fiskben som haft med fiskehanteringen att göra. Lerbotten var trågformad och bestod av gul kompakt lera. Pinnhålen var mellan 0,10–0,15 m i diameter och spetsiga. Pinnhålen och stolphålen var möjligen del av en torkanordning, där stolphålen kunnat vara del av en takkonstruktion.

Ovan lerbotten fanns fyllnadslager som bestod av mörkgrå porös silt eller brungrå/rostbrun porös sand med inslag av träkol, småsten och fiskben. Det påträffades en benpryl i fyllningarna.

I anslutning till vägglinjen och lerbottnarna framkom fyllnadslager som har haft en utjämnande funktion. Lagren och fyllningarna varierade mellan gråkompakt sand och gråsvart kompakt silt och det fanns flera horisonter (420). I kontexterna fanns inslag av träkol, tegelkross, ben, lera, småsten och fiskben. Mot botten påträffades en del större stenar (knytnävsstora). Det var svårgrävt och periodvis verkade det handla om skräp som dumpats hinkvis, bl.a. med fiskben i massorna. De lager som släntade ned i den stora nedgrävningen i söder bestod av omblandad sand/grus med små träbitar, fiskben

och djurben. Stor del bestod av småsten, vilket kan komma från byte av plats (anl. av ny lerbotten). Fynden bestod huvudsakligen av högmedeltida keramik, lerklining och en järnklump.

Öster om byggnaden, i anslutning till tomtgränsen, framkom en nedgrävning som verkade vara en plundrad lerbotten (299). Det påträffades mycket av svallad flintan samt ett grått lager som påminde om den sotiga svarta sanden som fanns över hela undersökningsytan.

Brunn och enklare byggnad i väster

Grupp: 346, 347, 349, 379, 419

Strax intill tomtgränsen framkom en enklare byggnad som bestod av två stolphål, lergolv och en stenläggning (346 och 349). Kontexterna representerade en byggnad i öst-västlig riktning. Den var skuren av en yngre nedgrävning i väster. Det som återstod av byggnaden hade en längd på 2 m. Byggnaden var avgrävd i norr och söder av yngre rörläggningar. Stolphålen framkom söder om stenläggningen och i den södra delen av lergolvet. I den ena av stolphålsfyllningarna (347) framkom en stor del av ett djurkranium, vars förruttelseprocess gett fyllningen en något avvikande karaktär. I den andra fyllningen framkom brandrester. Lergolvet bestod av gulbeige kompakt lera med inslag av sot, aska och träkol.

Stenläggningen påträffades inom en svacka eller möjligen en grund grop. Den var lagd i ett sättsandslager som bestod av vitbeige porös sand med inslag av träkol och tegelkross. Stenläggningen bestod av marksten och det framkom även spår efter borttagna stenar. Den keramik som påträffades var senmedeltida.

Väster om byggnaden påträffades en tunna (379) i ett område som antogs vara stört av yngre nedgrävningar. Det visade sig senare att det var en stor brunnsnedgrävning som delvis förstört denna tunna eller brunn. Om det var en brunn kan detta tala för att det fanns en viss kontinuitet i att anlägga brunnar i området, vilket eventuellt inneburit att de fungerat som gränsmarkeringar.

Söder om byggnaden framkom ett aktivitetslager (419) som bestod av brungul/grå kompakt sand med inslag av fiskben, lera och småsten. Lagren hade en trampat yta med ganska små partiklar, vilket kan tyda på att det trampats runt.

Östra tomten

Grupp: 209, 240, 261, 266, 271, 272, 278, 279, 311, 312, 313, 345, 355, 363, 371, 378, 383, 388

Under den förra fasen på östra tomten blev vissa strukturer synliggjorda. Denna fas kan sägas befästa dessa (figur 19). I den direkta närheten till tomtgränsen framkom nedgrävningar i form av gropar med nedsatta tunnor, eventuella miniförråd och källare. I den östra delen av tomten påträffades huslämningar.

Den västra delen har genomgått en del omändringar i form av olika nedgrävningar. Troligen har det från början funnits en ganska centralt placerad källare som fyllts igen och området har senare haft flera mindre gropar, varav några innehållit stående tunnor.

Källaren (240) bestod av två olika delar som slagits samman då konstruktionen var avgrävd av en yngre rörnedsgrävning. Sammantaget var det en rektangulär grop med raka kanter och plan botten. Bottenbredd var ca 2,65 m, längden ca 2,80 m och djupet ca 0,75 m. Möjligen rör det sig om en källare som plundrats och fyllts igen med diverse avfall. Botten har delvis satt sig över en äldre nedgrävning (K6819). Fyllningarna i botten av nedgrävningen bestod av en blandning av humös sand och brandrester. I den östra delen framkom mycket brandrester bl.a. golvlera samt lerklining. En fyllning som låg upp längs kanterna i gropen bestod av organiskt material och provanalysen visade att mycket av materialet härstammade från djurhållning samt avfall från hushållet bl.a. ogräs (spikvallmo), djurhår och träflis. Det var återkommande sekvenser med organiskt material varvat med linser av sand och träkol eller gul lera emellan. Två

organiska lager observerades, eventuellt var det spår av garveri då lagren var mycket kompakta, nästan torviga. Fynden bestod av keramik (huvudsakligen högmedeltida), spik, nyckel, hästsko och järnklumpar.

I den äldre gropen framkom fyllningar med sotig sand och småsten samt värme-påverkad sand och lera. I lagret påträffades slagg som utgjorde avfall från någon sorts metallhantverk i närområdet. Slaggen har som i gropen tillsammans med bl.a. hushållsavfall. I en sättning påträffades en lins av ren sand ca 0,04–0,05 m tjock, troligen flygsand, vilket tyder på att nedgrävningen under perioder stått öppen.

Det verkar som gropen fyllts igen ganska omgående. I fyllningarna påträffades material som tros vara rester efter avröjning efter en brand, t.ex. bränd lera, lerkline och övrigt rivningsmaterial samt hushållsavfall. I fyllningarna påträffades även ett område med knyttnävsstora stenar relativt jämnt placerade. De kan vara rest av en stenläggning (samma som 3321), men sannolikt har de blivit nedkastade i fyllningen. Fyndmaterialet var blandat med keramik daterad från 1150–1350 till 1400–1750, samt nithuvud, spik, järnklumpar och bryne.

Öster om nedgrävningen framkom syllstenar och två stolphål (278). Stolphålen var relativt diffusa. Det ena var oregelbundet i plan och 0,15 m djupt, det andra var runt i plan och 0,02 m djupt. Fyllningarna i stolphålen bestod av mörkgrå eller gråbrun sand med inslag av träkol, ben och småsten. I det ena stolphålet framkom tre stenar som kan ha varit skoningsstenar.

De bärande lagren till syllstenarna (279) var avsatta lager med diverse avfall bl.a. fiskben och djurben. Den påträffade keramiken var fragmentarisk, vilket tyder på aktivitet. Lagren hade en tydlig kompakthet, vilket också som kan vara tecken på en aktivitetsyta. De bör representera ett intensivare användande av platsen, kanske i samband med uppförandet av permanent bebyggelse.

Syllstensraden bestod av stenar (0,1–0,2 m stora) och stenlyft. De lager som omgärdade och fanns mellan stenarna var snarlikt och gick ej att särskilja. Syllstensraden hade måtten 1,1×0,8 m.

I närheten framkom ett lager med rikliga mängder småsten 0,02–0,04 m som troligen avsatts på ytan tillsammans med rikliga mängder matavfall i form av djurben.

Denna ansamling med stora ben (som ej trampats sönder) kan tyda på en ”död yta”. Den koncentrerade mängden lerkline som påträffades tolkas ha varit en vägg som rasat in över syllstenarna. Fyndmaterialet i lagren bestod till största delen av keramik som huvudsakligen dateras till högmedeltid med enstaka något äldre och yngre skärvor samt järnklumpar.

Intill tomtgränsen och direkt sydväst om källaren framkom en grop med skarpa konturer (311). Gropen har troligen ej stått öppen någon längre tid, vilket visas av att den behållit sin skarpa form trots lös sand. Vad gropen har använts till är oklart, men möjligen någon form av sandtäkt. Fyllningarna i gropen bestod av gulgrå/grå kompakt sand med flera linser och med inslag av ben, småsten och träkol. En av fyllningarna bestod av avfall från metallhantverk, främst malmsmältning, men även en del finmetallhantverk med CU-legering. I dessa massor fanns även rikligt av hushållssopor. I botten kom rikligt med skällor som låg nedpressade i sanden. Skällornas storlek indikerade att de kom från mindre ugnar. Keramikmaterialet var huvudsakligen högmedeltida och övriga fynd bestod av järnklumpar, glimmerskiffer, bryne, vävkniv och spik.

Söder om denna grop anlades ett miniförråd (313). Tidsaspekten är osäker, men med tanke på gropens korta användningstid har detta förråd ganska omgående byggts i stället. Nedgrävningens begränsningar i öster och söder var osäkra, men det som återstod visade att nedgrävningen hade vertikala sidor. Botten var väldigt ojämn, men det kan ha berott på eventuella underliggande gropar. Nedgrävningen/miniförrådet hade fyllts upp av ett skräpigt lager med relativt stora bitar djurben, taktegel, keramikskärvor samt inslag av träkol, fiskben, bränd lera och småsten.

I området mellan och delvis i nedgrävningarna har en utjämning/utfyllnad (312) skett. Det var flera olika typer av fyllningar som varierade från ljusgrå kompakt sand till brungrå kompakt silt. I fyllningarna fanns inslag av tegelkross, småsten, lera, lerkline, träkol, djurben och fiskben. Fyndmaterialet bestod av keramik, spik och järnklumpar.

De senare nedgrävningarna i denna del av tomten innehöll tunnor, vilket kan indikera en viss förändring av nyttjandet av området eller ett annat förvaringssätt.

Den första nedgrävningen med tunna (272) var en rund grop med relativt jämna sidor. Gropens botten var något rundad, men ej söndertrampad trots mjukt underlag, vilket visar att den inte stått öppen länge eller brukats öppen. I den nordöstra delen fanns en tunna nedsatt som var igenfylld med relativt homogen fyllning av huvudsakligen hushållsavfall. Tunnan var upprättstående och endast färgning av träet återstod. Tunnans diameter var 0,6 m. Det fanns en nedgrävning som var väldigt snäv runt tunnan. Möjligen har tunnan ursprungligen varit dubbel (ovanpå) och kan ha tjänat som latrin. I annat fall kan tunnan ha fungerat som en form av kylskåp. Delar av tunnan har kollapsat av marktrycket. Fyllningen i gropen runt tunnan skiljde sig mot övriga fyllningar genom mindre andel järn och slagg. I övrigt bestod materialet av hushållsavfall och brand/spisavfall. Fyllning som fanns kring tunnorna efter att de satts på plats och har fungerat som stabiliserande packning. Fyndmaterialet bestod av huvudsakligen högmedeltida keramik, CU-leg och järnklumpar.

I tunnan undersöktes tre olika fyllningar som bestod av organiskt material blandat med sand, hushållsavfall (t.ex. trä, fiskben, djurben, sot, träkol, tegelkross och lera) och annat avfall som tolkas härstamma från en latrin. Keramiken som påträffades i fyllningarna var i huvudsak högmedeltida.

Den andra nedgrävningen med en tunna var fragmenterad (383). Det nordvästra hörnet av nedgrävningen återstod och uppvisade vertikala sidor. Träet var väldigt förmultnat och syntes endast som en brun organisk färgning. Fyllningen i nedgrävningen bestod av beigegul porös och mager grus. I fyllningen påträffades förmultnade trälinser som tolkas vara en tunna. Fyllningen i tunnan bestod av grå kompakt sand med inslag av träkol, ben, lera och småsten.

Figur 20 Lars Jönsson och Ivan Balic diskuterar. Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

I anslutning till nedgrävningarna påträffades ett ensamt stolphål (388) som var 0,33 m i diameter och 0,25 djupt. Det hade en ojämn botten. Fyllningen i stolphålet bestod av grå porös sand med inslag av tegelkross och linser av vit sand.

Stenläggningarna som påträffats under denna fas kan tyda på att mer möda läggs på områdets utformning och behov. De stenläggningar som framkommit har störts av yngre nedgrävningar. Den först beskrivna stenläggningen framkom i den östra delen av tomten. Den låg i området där huslämningar tidigare påträffats (261). Det är osäkert om det har varit ett golv eller en gårdsplan. Den dokumenterades som två stenpartier, den första var 1,0×0,8 m och den mindre delen 0,45×0,30 m. Stenarna var ca 0,1–0,2 m stora och var satta i brunrå mager, porös sand. Sättsanden var inte ren utan verkade vara återanvänd. Sanden kan också ha fungerat som avjämning, då den var tjockare i de partier som verkade ha satt sig.

Den andra dokumenterade stenläggningen (271) fanns belägen över en tidigare källare. Det översta bärlagret till stenläggningen bestod av mörkbrun porös sand med inslag av tegelkross, djurben, bränd lera, sot, träkol, lerkline, kalkbruk och småsten. Det är sannolikt att sättsanden satt sig i en underliggande nedgrävning, eventuellt har stenar tagits bort och återanvänts. Det undre bärlagret var grågul porös sand. Det som återstod var 1,2×1,2 m. Stenarna varierade mellan 0,05–0,15 m och var mestadels ställda på högkant. Fyndmaterialet bestod av hög- och senmedeltida keramik samt spik.

Den tredje stenläggningen (363) fanns belägen över ett tidigare förråd. Sättsanden var ett grått lager med vita sandlinser och det framkom en del stenar som mättes till lagret. Det syntes även en del stenavtryck. Stenarna hade ingen flat överyta men det kan ha varit resultatet av sättningar eller att det inte fanns behov av en jämn yta. Under stenläggningen framkom ett lerlager. Fyndmaterialet bestod av senmedeltida keramik och spik. Övan stenläggningen framkom en liten lagerdel med mycket krossad/delad lerkline. Det var endast ett tunt lager 0,02–0,06 m tjockt, det var poröst och såg lite ut som fyllning i en väldigt grund ränna. Förmodligen var det något som

satt sig tack vare de underliggande groparna. Keramikfynden i detta lager daterades från 1150–1600.

Intill stenläggningen fanns en nedgrävning med en nedsatt tunna. Av nedgrävningen återstod den norra delen som uppvisade tydliga vertikala sidor. Packningen runt tunnans bestod av beige-grå porös silt med inslag av träkol, tegelkross, bränd lera, småsten, ben hög- och senmedeltida keramik, spik och järnklumpar.

Fyllningarna i nedgrävningen bestod av brandrester som var avröjda och nedslängda i gropen. Den gråsvarta sanden var mycket kompakt och eventuellt hårdgjord. Vidare fanns det i fyllningarna inslag av tegelkross, bränd lera, lerklining, träkol, ben och lera. Det påträffades blandade massor med lera som kan vara rester efter lerbotten eller golv. Fyndmaterial bestod av keramik (högmedeltida), järnföremål, järnklumpar och spik.

I närheten av en av tobaksfabrikens källartrappor påträffades en nedgrävning (378). Endast den västra delen av gropen fanns bevarad att dokumentera, den södra var bortschaktad och den östra skuren av fabriksstrappan. Till att börja med undersöktes en sektion genom nedgrävningen för att reda ut relationerna till nedgrävningarna runt omkring och sedan tömdes den västra delen. Gropens begränsningar var diffusa och oregelbundna. Den verkade vara belägen över en äldre grop och det är möjligt att delar av dessa fyllningar grävdes ut i samband med uppförandet av tobaksfabriken.

I den nordöstra delen påträffades en grop som delvis skar en av stenläggningarna. Denna grop var oregelbunden och ojämn. Möjligen handlar det om någon form av plundring i samband med eller strax före utläggningen av avjämningen. Gropen hade grävts av i norr vid anläggandet av tobaksfabriken. Det som återstod hade måtten 1,45x0,40 m och djupet uppgick till 0,35 m.

I den sydöstra delen av tomten framkom två nedgrävningar (266) som fortsatte ner i bottensanden. De togs fram vid schaktning under en av fabrikens källare och undersöktes ej. De antogs ha funnits någorlunda samtidigt, då de rumsligen tar hänsyn till varandra. Den ena av dem hade träfodring och tolkades antingen vara en brunn eller ett kar av trä.

I tomtgränsens förlängning påträffades en grop med två tunnor (209). Den tolkades vara grävd genom diket men kan samtidigt ha ingått i markeringen. Det går inte att koppla tunnorna till en av tomtarna och möjligen kan de ha utgjort en gemensam resurs. Det är osäkert hur sillmarknaden var organiserad i dess tidiga skede och kanske användes vissa funktioner gemensamt.

De två tunnorna var placerade i en nedgrävning. Formen skulle kunna indikera att den tidigare fungerat som ett kar, då nedgrävningen är större än vad som krävts för att rymma de två tunnorna. Tunnorna var tydliga i plan och var av två olika storlekar. Den ena hade en diameter på 0,5 m, medan den andra var 0,7 m i diameter. Tunnornas fyllningar tömdes ur (0,8–0,9 m djup) och fyllningen bestod av porös sand med inslag av djurben. I tunnans fyllning påträffades rester av plankor som kan ha varit från ett lock. Analysen från ett prov taget i en av tunnornas fyllning visade spår av stalldynga i form av starrnötter och finfördelade örtdeklar, men också latrinavfall i form av fikonkärnor, svartsenap och harmynta. Analysen visar att det funnits djur på tomten/i närheten och fikonen, som var en importvara, tyder på en handelsmannamiljö.

Tunnorna var grävda genom nedgrävningens botten. De kan ha fungerat som del av fiskhanteringen, förråd eller möjligen som en form av kylskåp.

Sammanfattning

Senmedeltiden var en expansiv period för Malmö när bl.a. stortorget anlades med ett nytt rådhus i dess nordöstra hörn. Under samma period anlades flera framträdande stenhus bl.a. i det nordöstra hörnet av kv. Frans Suell, där Jörgen Kock uppförde sin gård på 1520-talet. Gården uppkallades efter myntmästaren och borgmästaren Jörgen Kock som mellan åren 1526 och 1530 innehade mynträttighet, vilket innebar

att myntpräglingen i Danmark skedde på hans gård (Isberg 1923:92; Reisnert m.fl. 1993).

I södra delen av undersökningsytan kunde det konstateras att strukturerna påminde om de tidigare: Antoniigränden fanns kvar och norr om gränden framkom nedgrävningar med nedsatta tunnor som använts som förvaring/kylskåp eller i någon verksamhet. Tunnorna fylldes med sopor och användes som latriner i ett sista skede. Det fanns en nedgrävning som kan ha varit ett förråd eller en mindre källare och det påträffades torvigare lager som kan tyda på att området varit sankt.

Det extensiva området hade spridda kontexter i form av enklare huslämningar, såsom syllstenar och väggränna samt brandlager. På denna yta framkom också lerbottnar och en tunna. I det nordvästra hörnet av undersökningsytan fanns det spår av en byggnad i form av lager och syllstenar. I den inventering som genomfördes i samband med inkvartering av svenska soldater år 1692 var det endast i detta hörn som det fanns ett hus och dessa fragmentariska lämningar härstammar troligen efter detta hus.

På den västra tomten har en beredning av ytan genomförts. Delar av tomten har jämnats ut med ett lager bestående av en äldre markhorisont och troliga söndergrävda lerbottnar. En byggnad fanns sedan på samma yta i väster, då med en tydlig öst–västlig vägglinje i söder. Byggnaden hade tre kraftiga stolphål i den östra delen som fanns belägna i nord–sydlig linje. Eventuellt kan dessa stolphål indikera att man byggt på höjden, vilket indirekt kan tyda på förtätning av ytor i staden. Även från denna fas fanns brandlager som tyder på att delar/eller hela huset brann upp. På tomten fanns en brunn i norr och i söder en nedgrävning med två tunnor nedsatta. Tunnorna kan ha varit kopplade till kalkberedning.

Den östra tomten har samma uppdelning med hus och aktivitetslager som tidigare. Precis som vid gränden och på den västra tomten har det även här påträffats nedsatta tunnor med kalklager.

Fynden och olika lagers sammansättningar indikerar flera aktiviteter på tomten eller i närområdet t.ex. garveri och vävning.

Det påträffades stenläggningar som möjligen tyder på att mer ansträngning lades på områdets utformning och behov. Provet i en av tunnorna talar för en handelsmanmiljö samt att det funnits djur på tomten.

FAS 5 – HANDEL OCH KRIG

1500-talets uppsving innebar, förutom påkostade stenhus, att handeln framhövdes genom anläggandet av Stortorget. Detta möjliggjordes när Heligandsklostret kunde rivas efter reformationen. I slutet av 1500-talet anlades även Lilla torg som var en plats för handel med dagligvaror.

Under 1600-talet stagnerade staden, mycket p.g.a. av de svensk-danska krig som pågick i Skåne. Efter det svenska övertagandet av Skåne år 1658 utvecklades Malmö till en garnisonsstad. Arbetena med att förstärka bastioner, murar och vallgravar runt staden gjorde så småningom att Malmö blev en av landets starkaste och modernaste fästningar. Mellan åren 1805 och 1811 raserades försvarsverken kring staden.

Storgården i kv. Liljan drabbades under 1500-talet av en nedgång och i skriftliga källor omnämns den södra delen av kv. Liljan som "kronans ödetomt". Detta scenario stämmer inte med de arkeologiska resultaten, vilka visar att ett äldre stenhus fanns kvar och byggdes ut. Gårdsplanen bakom stenhuset blev öde i slutet av 1500-talet och i stället anlades ett antal latriner. I början av 1600-talet rivs stenhuset och den tidigare storgården delas upp i mindre tomter.

I kvarter Frans Suell finns Antoniigränden kvar och längs med denna fanns ett hus som troligen legat på hörnet Antoniigränden/Mäster Johansgatan. Spåren av byggnaden fanns kvar i form av ett hörn av en stenmur samt två källare, en byggd i trä och den andra i sten. I undersökningsområdets norra del framkom en del av en källare

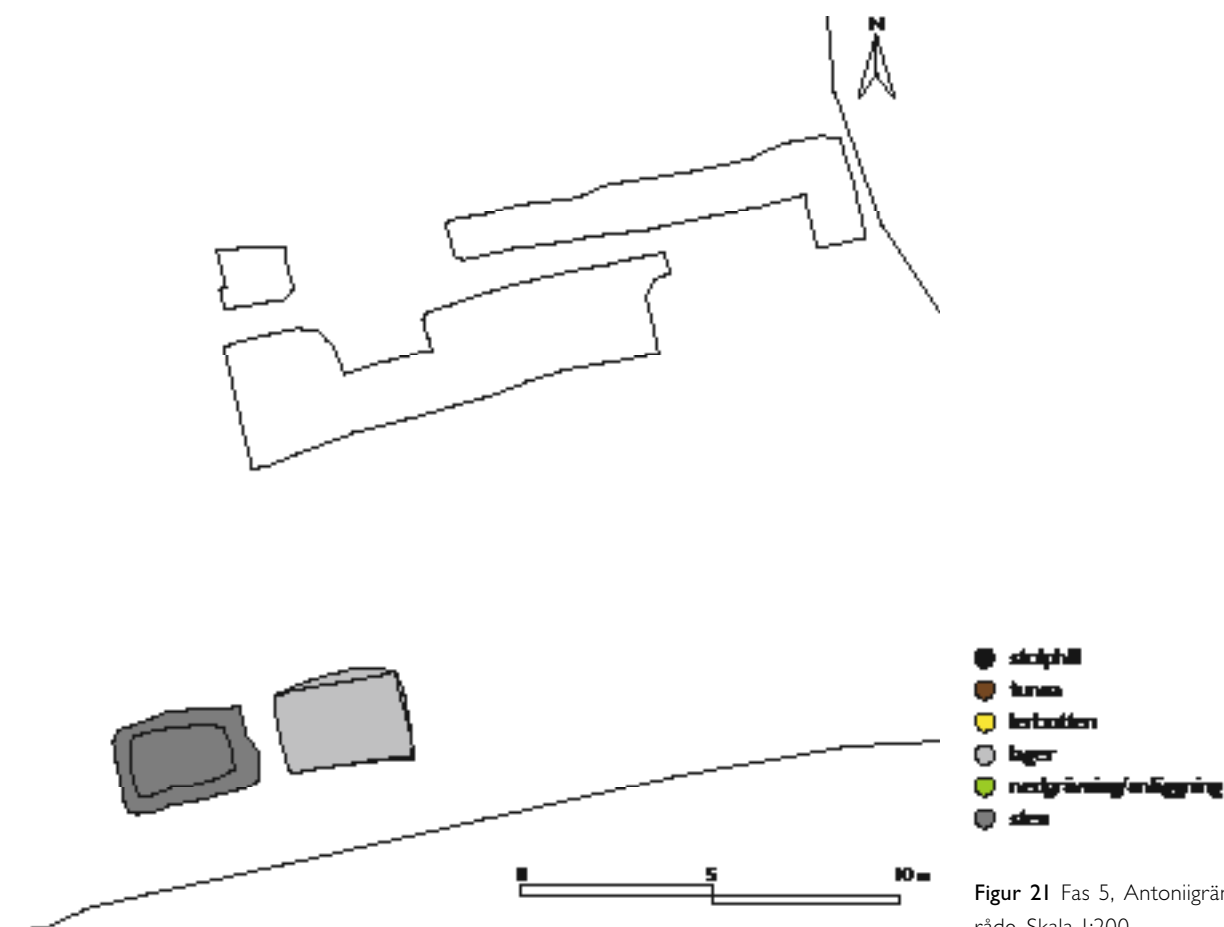
som var uppförd i tegel och som troligen vilade på en äldre återanvänd grundmur. På den östra tomten påträffades nedgrävda tunnor som troligen hade med kalkberedning att göra. Även denna fas har keramikmaterial från ett långt tidsspänn, vilket har gjort dateringen något osäker. Mycket av det som undersökts har varit nedgrävningar vilket inneburit att äldre skärvor påträffats med yngre. I keramikmaterialet har även registrerats kakelskärvor. Fasen innebär en tidsperiod från ca 1550 till slutet av 1600-talet.

Antoniigrändens område

Grupp: 225, 437

Denna fas innebär att en tidigare källare byggdes om samt att det tillkom en källare av sten (figur 21 & 22). De båda källarna tolkas vara senmedeltida–tidigmoderna och ligger med sina långsidor längs med Antoniigränden.

Träkällaren (225) hade yttermått 3,35×2,30 m och var orienterad i öst–västlig riktning. Det fanns en tydlig träram längs hela källaren, med välbevarade trästockar i östra gaveln och längs den södra långsidan. I hörnen fanns spår av hörnstolpar av trä. I sydöstra hörnet av träkällaren fanns en bevarad trästock, ca 0,90×0,13 m stor. Det fanns även bevarade trästockar längs den södra väggen, lagda i flera skift. Källarens ursprungliga djup har varit drygt 1,7 m. Funktionen har varit förvaring, men när den tas ur bruk används den som latrin och avfallsgrop. I källaren fanns flera faser av fyllningar och lager. Överst fanns en fyllning bestående av lerblandade raseringsmassor med munk- och nunnetaktegel, kalkbruk, småsten, ben etc. Därunder fanns ett ca 0,35 m tjockt lerlager av både gul- och blå lera. Under detta fanns ytterligare ett raseringslager med munk- och nunnetaktegel, vilket var ca 0,2–0,5 m tjockt, där tjockleken ökade mot väster. Nederst i källaren fanns ett kraftigt grönaktigt, kompakt latrinlager med träspån/träflis/gödsel. Detta lager var ca 0,7 m tjockt. Lagret låg ca 0,5

Figur 21 Fas 5, Antoniigrändens område. Skala 1:200.

Figur 22 Stenkällare och träkällare.
Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

Figur 23 Det sydöstra hörnet av en byggnad. Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

m under nivån med trästockar/träram. I botten påträffades rester av en i sjösand lagd stenläggning, som troligen var källargolvet.

Stenkällaren (437) hade ytermått 3,6×2,4 meter och innermått 2,6×1,4 meter. Murtjockleken var i öster: 0,60 m, i väster: 0,40 m, i söder: 0,45 m och i norr: 0,50 meter. Djupet på källaren var 0,8–1,0 meter.

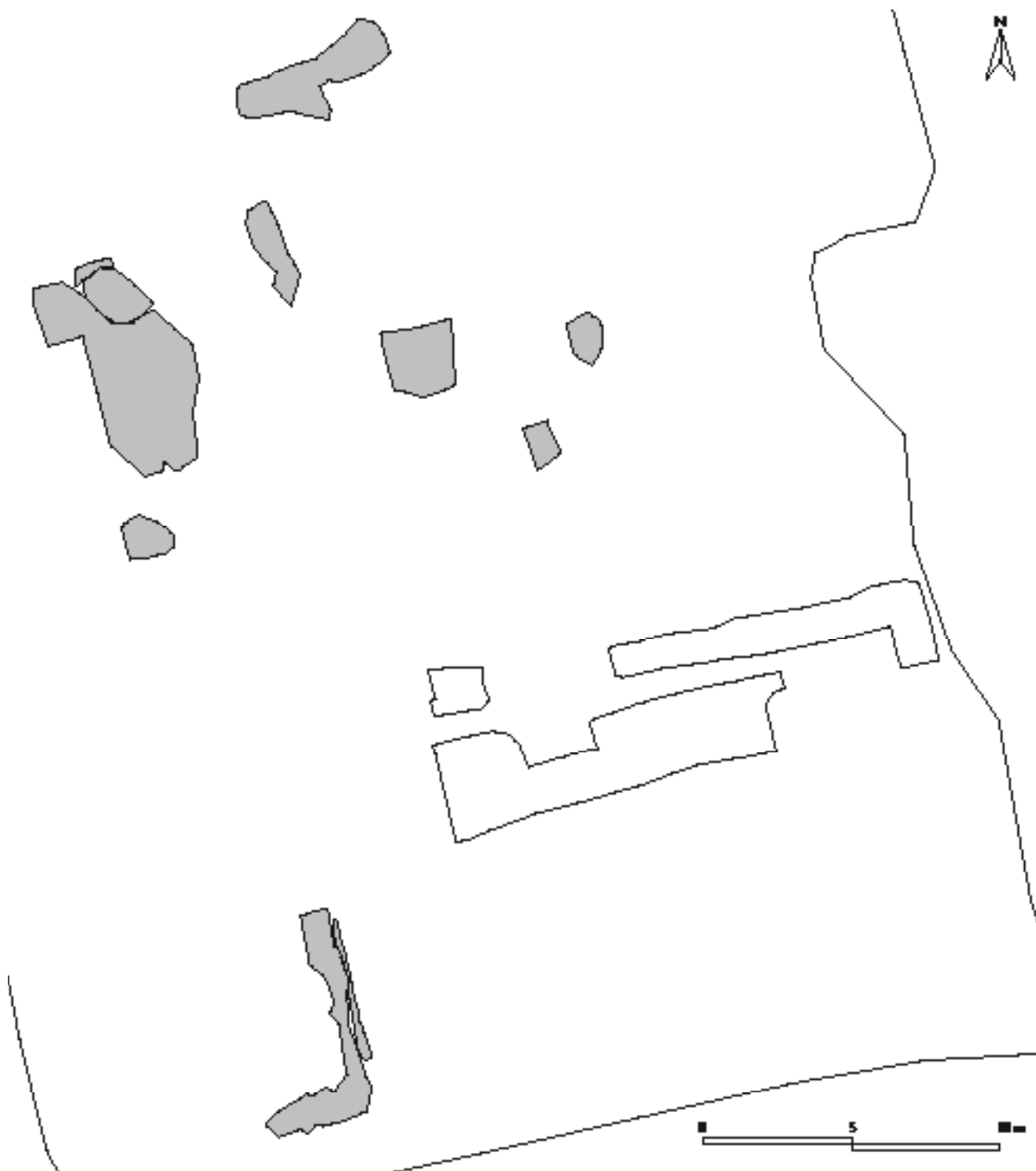
En murad stenkällare med tre skift sten var kvar efter schaktningen. Den översta fyllningen var ett raserings- och igenfyllnadslager med tegelstenar, stenar, kalkbruk, takpannor (medeltida). Detta var ca 0,3 meter tjockt. Därunder fanns ett brunt, smetigt lager med organiskt material. Detta lager var ca 0,5–0,7 meter tjockt. Det fanns även hår (?) i det smetiga lagret i östra väggen som kan härstamma från aktiviteter rörande t.ex. latrin, garveri eller textilfärgning.

Ovan stenkällarens västra del framkom vid schaktningen det sydöstra hörnet av en stenmur. Denna mur tolkas vara en vägg i den ovanliggande delen av huset. Muren var ganska kraftig och kan ha varit en del av husets östra gavel (figur 23). Sedan har eventuellt en enklare konstruktion anslutit över källaren.

Det togs prover från dessa lager som analyserades av kvartärgeolog fil. dr Jens Heimdahl. Proverna visade att fyllningarna i de båda källarna var snarlika och kan tyda på en samtida nedläggning och användningfas. Heimdahl har kunnat se att de lager där proverna togs huvudsakligen bestod av latrinavfall, men också till mindre del av köks- och trädgårdsavfall. Han menar att "Den mänskliga avföringen innehåller påtagligt stora mängder av importerade exotiska växter av exklusivt slag som ris och citrusfrukt, men också talrika spår av mer ordinära importvaror som russin, fikon, bovete och hirs" (se bilaga 3). Vidare har det påträffats spår av surkörsbär och plommon som kan ha utgjort spår av torkad frukt importerad eller lokalt odlad.

- stolphäll
- tunna
- kerbotten
- lager
- nedgrävning/infällning
- sten

Figur 24 Fas 5, extensiva området.
Skala 1:200.

Extensiva området

Grupp: 325, 327

Till denna fas hör flera lager (325 och 327) som baserat på fyndmaterialet var medeltida eller senare. En av de yngre keramikskärvorna härstammade troligen från arbetet med att uppföra tobaksfabriken. I detta område var kulturlagren till stor del skadade av källare, vilket medför att dateringarna är något osäkra. Lagren bestod till stor del av grå porös silt/sand. De fanns över en relativt stor del av det södra området och påträffades ovan bottensanden (figur 24).

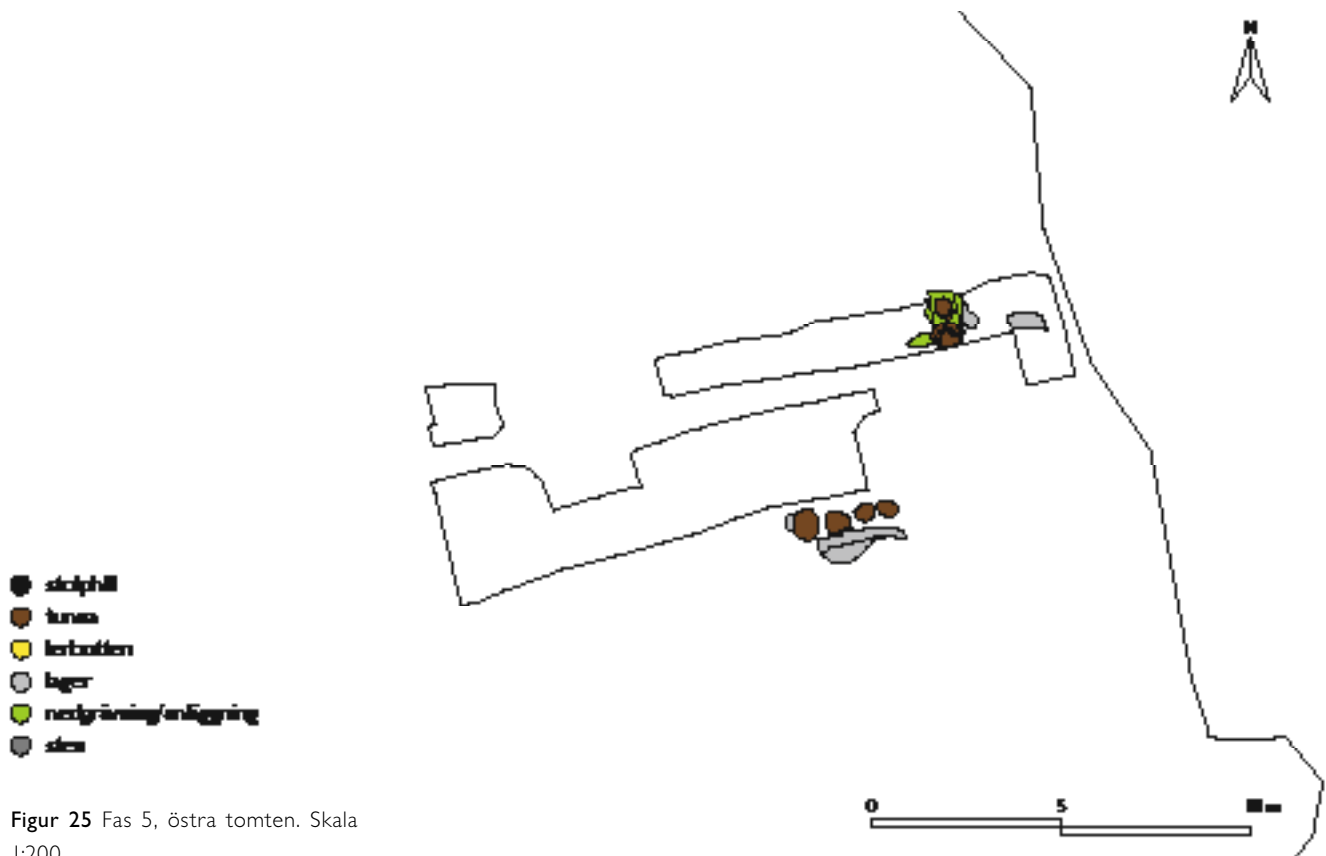
I norr framkom en mur som tolkades tillhöra en senmedeltida–tidigmodern byggnad. Sammantaget återstod en L-formad konstruktion där väggen var lite sned i förhållande till grundmuren vilket kan indikera att man återanvänt en äldre mursträckning som grund.

Östra tomten

Grupp: 241, 259, 281, 368

Denna fas består i huvudsak av tunnor i två olika sammansättningar (figur 25). I söder framkom fyra tunnor (241) på rad i öst–västlig riktning. Träet i tunnorna syntes som en smal brun färgning i plan och diametern varierade från 0,5–0,6 m. Fyllningarna undersöktes endast delvis och det konstaterade i fält att åtminstone de då synliga fyllningarna var snarlika med grå sandig silt. Sannolikt har de varit del av samma konstruktion, men den primära funktionen är okänd. Sekundärt/primärt verkar tunnorna ha använts som latriner. Söder om tunnorna framkom en lersträng som kan ha fungerat som någon form av stabilisering för de nedgrävda tunnorna.

I norra delen av tomten framkom två tunnor i en nedgrävning (281) vars primära funktion tycks vara i kalkberedning och sekundärt som latriner. Fyndmaterialet bestod av en nit. Nedgrävningen till tunnorna var 1,4×1,1 stor och hade plan botten

Figur 25 Fas 5, östra tomten. Skala 1:200.

och vertikala sidor. Djupet varierade från ca 0,8 m djup i norr till 1,1 m djup i söder. När tunnorna satts på plats packades sand upp runt tunnorna vid gropens botten. Tunnorna var drygt 0,5 m i diameter och ca 0,7–0,8 höga. Det fanns spår av järnband i botten och fyndmaterialet bestod av spik och järnklumpar.

Den primära funktionen för tunnorna tolkas ha varit någon form av kalkberedning, då det fanns ett smetigt kalklager i botten av tunnorna. De andra fyllningarna i tunnorna tyder på att man använt tunnorna som latriner och de har även fyllts upp med rivningsmaterial, lera och småsten (enstaka). Mycket av materialet var rasering, d.v.s. rester efter brända hus som röjts av och slängts ned i gropen som utfyllning. Det påträffades rikligt med lerkline som var blandat med djurben i form av nötboskapskranier (6–7 st.) och tolkades vara slakteriavfall. Längre ner i tunnan ökade andelen ben, fiskben och lera samt nedbrutet organiskt material. Andelen hushållsavfall ökade i fyllningen mot botten av tunnan. Keramiken som framkom i fyllningarna var senmedeltida–tidigmodern. Det påträffades även en nit och en järnklump.

Öster om de två tunnorna påträffades utjämningslager bestående av avröjda brandrester (259). Lagren bestod av gråsvart kompakt fet sand med inslag av aska, träkol, tegelkross, djurben, bränd lera och lera. En del av utjämnningen låg delvis över en skadad stenläggning och ned i grop.

Lagrets yta var mycket kompakt och verkade trampad eller på annat sätt hårdgjord. Fynden bestod av senmedeltida keramik och spik.

Det framkom en fragmenterad nedgrävning (368) väster om tunnorna. Användningsområdet är oklart, men eventuellt en plundringsgrop, även om ett tydligt stenavtryck saknades. Fyllningen i gropen bestod av gråbrun kompakt grus med inslag av tegelkross, ben, bränd lera, småsten kalkbruk och träkol d.v.s. diverse rivnings- och avfallsmaterial.

Sammanfattning

År 1692 genomförs en inventering över bebyggelsen i Malmö stad för att kunna inkvartera svenska soldater. I denna redogörelse nämns ett stenhus i det nuvarande nordvästra hörnet av undersökningsytan. Möjligen var det ett äldre hus som stod kvar.

I den sydvästra delen av undersökningsytan framkom två välbevarade källare samt ett hörn av den ovanliggande muren som inte finns med i denna inventering. Det är därmed ovisst om huset inte tagits med för att det varit i dåligt skick eller för att det helt enkelt inte stod kvar. Källarna har i ett senare skede använts som latriner och provresultaten från detta material uppvisade importvaror som russin, fikon, bove och hirs, men också stora mängder av importerade exotiska växter av exklusivt slag som ris och citrusfrukt.

I norra delen av undersökningsytan framkom ett hörn av en mur som ingick i en byggnad som troligen legat ut mot Västergatan.

På den östra tomten framkom mestadels tunnor, bl.a. stod fyra tunnor på rad i östvästlig riktning. Det är osäkert om gränsen mellan västra och östra tomten fanns kvar eller om det blivit ett större område med nya aktiviteter. Tunnorna har som sista användning troligen varit latriner, vilket kanske varit den primära funktionen med tanke på deras uppställning?

I kv. Liljan drabbas den tidigare storgården av nedgång och den södra delen av kvarteret omnämns i det skriftliga materialet som "kronans ödetomt" mellan ca 1500 och ca 1610. Den arkeologiska undersökningen visade dock att delarna ut mot Västergatan varit långt ifrån öde. Den tidigare storgården delades upp i mindre tomter vid början av 1600-talet. Det äldre stenhuset revs eller byggdes om och under 1600-talet fanns det flera gårdar i kvarteret. Inventeringen från 1692 visar att tomterna var bebyggda med korsvirkeshus, som sannolikt etableras i övergången mellan 1500 och 1600-talen. Detta bebyggelsemönster kom, med vissa tillägg, att vidmakthållas fram till och med andra halvan av 1800-talet.

FAS 6 – INDUSTRINS INTÅG, PEST OCH KRIG

1700-talets början innebar en besvärlig period för Malmö. Under våren och sommaren 1712 drabbades staden av pesten och nästan hälften av stadens invånare insjuknade och dog. En uträkning visar att av stadens 600 hus stod 300 tomma. Under samma period drabbades människorna av missväxt och dåliga skördar samtidigt som det var krig i Norden och Europa.

Andra hälften av 1700-talet innebar en återhämtning och merkantilismen gjorde intåg. I Malmö, men även i andra städer i Skåne, anlades tobaks-, textil- och garveri-manufakturer.

Inventeringen från 1692 visar att tomterna i kv. Liljan var bebyggda med korsvirkeshus, som sannolikt etablerades i övergången mellan 1500 och 1600-talen. Detta bebyggelsemönster kom i stora drag att bevaras fram till och med andra halvan av 1800-talet.

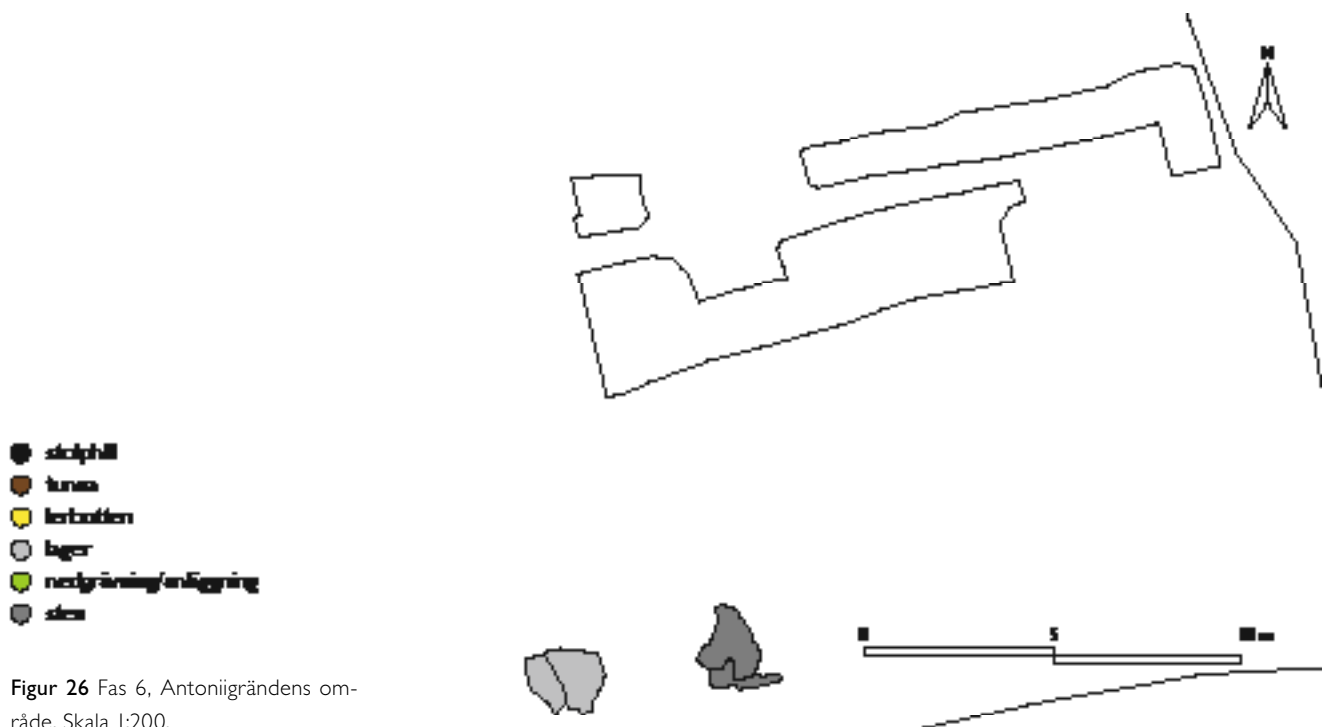
På undersökningsytan har tobaksfabriken varit dominerande under denna fas och de yngsta kulturlagren bestod av nedgrävda anläggningar som t.ex. källare och brunnar. Troligen har mycket av de yngsta kulturlagren tagits bort vid anläggandet av tobaksfabriken.

Antoniigrändens område

Grupp: 224, 373

Den sista fasen i detta område innan omvandlingen till tobaksfabrik bestod av enstaka kontexter (figur 26). Det som fanns att dokumentera var en stenläggning (224) och en förmodad ugn (373). Stenarna i stenläggningen var ca 0,2 m stora i diameter, med undantag för några större och enstaka mindre stenar. Stenarna var tätt packade och satta i gul siltig sand med enstaka tegelkross. Stenläggningen rensades fram, mättes in och grävdes bort direkt med grävmaskin. Stenläggningen hade en plan överyta och skall eventuellt sättas i samband med byggnaden som raserats för uppförandet av tobaksfabriken.

Strax öster om stenläggningen påträffades eldpåverkat material: gulröd kompakt mager lera med inslag av träkol, ben småsten, kalkbruk och bränd lera. Det rör sig troligen om en ugn och kan ha varit en del av köket i den raserade byggnaden.

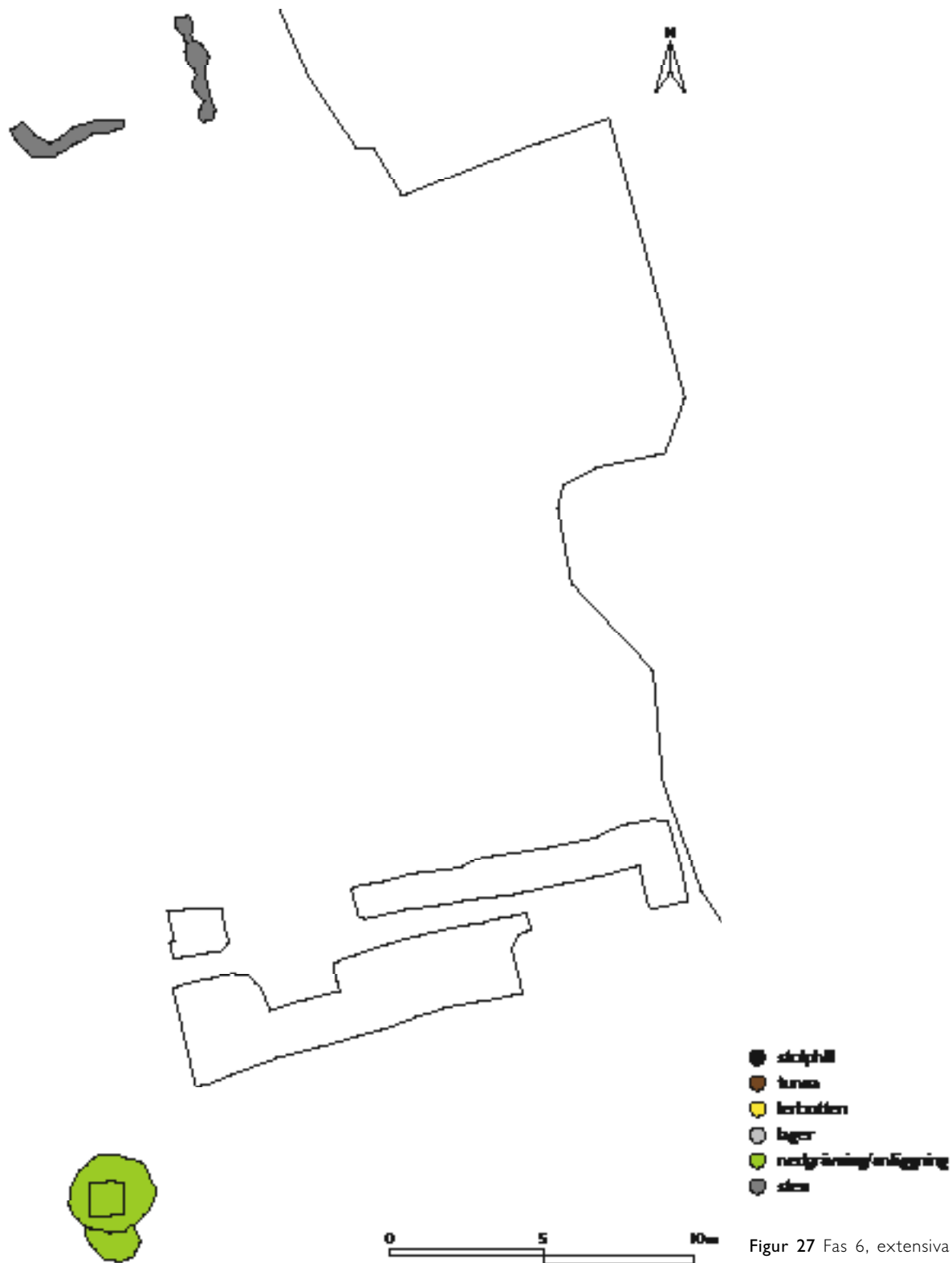

Figur 26 Fas 6, Antoniigrändens område. Skala 1:200.

Extensiva området

Grupp: 214, 331

I denna fas påträffades i det extensiva området syllstenar (214) och en brunn (331). Syllstenarna framkom i undersökningsområdets nordöstra hörn och bestod av större markstenar som var lagda i bottensanden (figur 27). De tolkades vara grundstenar i en

Figur 27 Fas 6, extensiva området.
Skala 1:200.

byggnad. Byggnadens datering var osäker, men stratigrafiskt tolkas den vara äldre än grupp 215 (tegelkällare) och därmed äldre än 1770. Syllstenarna tillhörde en byggnad som orienterade sig ut mot Västergatan, men det var osäkert om det var den södra gaveln eller om det varit en större byggnad.

Brunnen var en stor cirkulär nedgrävning med ett brunnskar i trä i mitten. Träskaret framkom vid rensning/schaktning som en fyrkantig brun färgning på markytan. Anläggningen snittades med maskin och konstruktionen visade sig då bestå av förmultnade och delvis bevarade plank. Tolkningen blev att det var en träskodd brunn. I dess fyllning framkom dock en mängd av eftermedeltida keramik. Direkt norr om den stora nedgrävningen framkom ytterligare en äldre brunn som skars av den yngre, vilket ytterligare kan tyda på deras funktion som en del av en gränsmarkering.

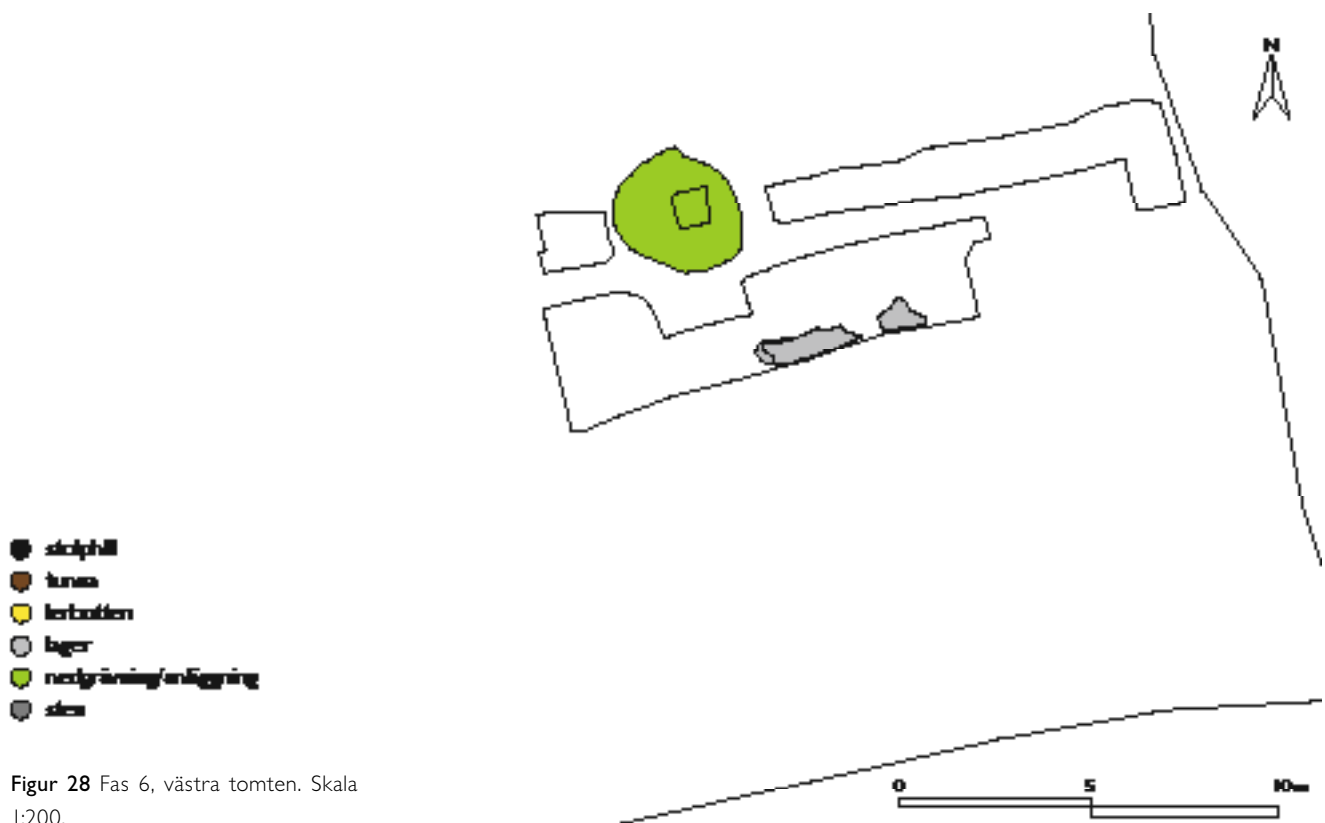
Dateringen av de anläggningar som knutits till denna fas har till större del baserats på stratigrafin än på de keramikfynd som gjorts. Dateringen är lagd till 1650 till ca mitten av 1700-talet.

Västra tomten

Grupp: 218, 372

På den västra tomten framkom utjämningslager (218) och en brunn (372) (figur 28). Eventuellt hör brunnen till flera faser, men i denna fas var den framträdande och den har skurit äldre anläggningar. Utjämningslagren var ursprungligen på en större del av undersökningsytan, men mycket av dem schaktades bort vid första schaktningen. Vid schaktningen kunde konstateras att detta sandiga lager låg som ett decimetertjockt lock över den yta som kom att undersökas intensivt och tolkas därmed vara en tydlig gräns för att man reorganiserar ytan.

Brunnen var grävd som en stor rund nedgrävning som var 4 m i diameter. I mitten av nedgrävningen framkom ett fyrkantigt brunnskar av trä (ca 1x1 m). Fyllningen bestod av gråsvart lerhaltig sand. I brunnens direkta närhet har det framkommit äldre brunnar, vilket kan indikera att det dessutom varit någon form av gränsmarkering.

Östra tomten

Grupp: 239

Källaren (239) framkom i den norra delen av det extensiva området (figur 29). Den var avgrävd av en källarvägg till tobaksfabriken i norr vilket innebar att den södra delen undersöktes. Källaren har genomgått åtminstone en renovering vid byte av trägolv. Ett intakt stengodskrus som påträffades på golvet daterar källaren till tidigast mitten av 1600-talet (figur 30). Träkällaren hade liggande plank som vägg och med fragmentariska rester av trägolv. Längs källarens södra långsida var träplankorna och golvet relativt intakta. Det fanns även tydliga spår av golvplank längs östra respektive västra väggen. I övrigt återstod organiskt och smetigt material av golvplankorna. Golvplankorna var ca 0,01 m tjocka och 0,14 m breda (okänd längd). Antydning fanns till stående stolpar i hörnen i form av organiskt material längs kanten.

Väggarna bestod av liggande plankor av okänd bredd och längd, de var ca 0,01 m tjocka. Trägolvet framkom i form av ett smetigt organiskt lager i den sydvästra delen av källaren (figur 33).

Träkällaren lutade från väster till öster, d.v.s. golvnivån i väster låg på 3,1 m ö. h. och i öster på 2,8 m ö. h. Den var avgrävd i norr av källare från tobaksfabriken och i dess centrala delar.

Det påträffades avsatta mörkgrå feta, kompakta och fuktiga lager i botten av jordkällaren med flera horisonter av sand och organiskt material. Troligen delvis uppblandat med material som kommit dit när källaren varit tillfälligt eller helt ur bruk. Dessa lager påträffades direkt på det översta trägolvet och var väldigt smetigt längs med kanten av källaren, förmodligen uppblandat med väggmaterial (trä). Fyndmaterialet bestod av senmedeltida–eftermedeltida keramik, kritpipa, fönsterglas, spik och taktegel.

Destruktionsfasen av källaren innebar att den fylldes upp med varierande fyllningar med horisonter av mörkgrå mager sand och gråbrun porös sand. Det var inte möjligt att få en uppfattning om hur länge den stått öppen och om den använts som avfallsgrop. Fyndmaterialet bestod av högmedeltida och eftermedeltida keramik och skärva av en glasbägare.

Figur 29 Fas 6, östra tomten. Skala 1:200.

Figur 30 Stengodskruset som påträffades källaren. Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

Figur 31 Källaren i norra delen av det extensiva området. Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

Konstruktion/sekundärt användande av källare

Genom den första fasen av igenfyllning har man grävt en trågformad grop. Vad man använt denna till är osäkert. Den trågformade gropan fylldes igen och ett nytt trägolv lades i källaren. Lagret direkt under och på trägolvet och bestod till stor del av sand, vilket kan tyda på att det stått öppet. Träplankorna var ej intakta utan framkom som ett organiskt material

Den sista destruktionsfasen har inneburit att man använt håligheten till att bli av med hushållsavfall och annat skräp. I fyllningarna som bestod av brungrå, fet och porös humus påträffades bl.a. djurben (slaktavfall), enstaka tegelstenar, fragment av medeltida takpannor och spik. Det fanns även inslag av småsten, kalkbruk, träkol och lera. Fyndmaterialet bestod av hög- och eftermedeltida keramik.

Sammanfattning

Den sista fasen i området vid gränden, innan omvandlingen till tobaksfabrik, bestod av enstaka arkeologiska kontexter. Det som fanns att dokumentera var en stenläggning och en förmodad ugn. Anläggningarna tolkades ingå i en enklare byggnad som raserats

i samband med uppförandet av tobaksfabriken. I det nordöstra hörnet framkom syllstenar i form av större markstenar som var lagda i bottensanden. Syllstenarna antogs tillhöra en byggnad som orienterade sig ut mot Västergatan, men det var osäkert om detta var den södra gaveln eller om det varit en större byggnad. Dateringen var osäker, men den stratigrafiska sekvensen visade att var de äldre än tobaksfabrikens källardelar.

Det påträffades två stora cirkulära brunnar (4 m) med fyrkantiga kar i trä i mitten. I anslutning till brunnarna har det framkommit äldre brunnar, vilket kan indikera att det dessutom varit någon form av gränsmarkering. Öster om den ena brunnen, på östra tomten, framkom en träkällare. Källaren har genomgått åtminstone en renovering genom att trägolvet byttes.

På den intensiva ytan framkom ett stort lager av vit sand som tolkas vara del av uppförande av tobaksfabriken eller i alla fall en del av de förberedande processerna.

FAS 7 – TOBAKSFABRIKEN

På den aktuella hörntomten vid Västergatan och Mäster Johansgatan, har en större fabriksbyggnad för tillverkning av tobak legat. Verksamheten startades av Frans Suell på 1770-talet, och mellan åren 1773 och 1810 mer än tiodubblades produktionen. Efter Frans Suells död stod tobaksfabriken nära konkursens brant, men då tog Suells dotter, Frans Henrik Kockum, över verksamheten och lyckades åter föra fram fabriken till en ledande position i landet. Den Kockumska tobaksfabriken låg kvar på platsen fram till 1970-talet då byggnaden förstördes av brand (Sveriges handel 1903).

Den sista fasen bestod av recenta störningar samt de delar av den nerlagda tobaksfabriken som dokumenterades

Extensiva området

Grupp: 213, 215, 217, 285

Tobaksfabriken

Grupp: 213

Den tidigare tobaksfabriken hade varit belägen på större delen av undersökningsområdet och delar av den hade källarplan (figur 32). Dessa källare schaktades ned tills att arkeologiska lämningar påträffades. Detta sätt att arbeta innebar att vissa delar av de tidigare källarna fanns kvar att dokumenteras. Av det som dokumenterades efter schaktningen återstod i den västra delen som mest fyra skift med tegelstenar, av tobaksfabrikens murar, med varierande kopp och långsida utåt. Muren var en fullmur av tegel som mestadels bestod av röda tegelstenar, en del kluvna, och enstaka gula stenar. Vissa grundstenar låg en bra bit utanför muren, i synnerhet mot norr.

En av murarna var 0,87 m bred och var en fullmur av tegel med kopparna enbart utåt, två skift tegelstenar återstod. De flesta tegelstenarna var röda, med medeltida dimensioner (ca 0,28×0,14×0,07 m stora), men det fanns även gula, mindre tegelstenar (ca 0,26×0,13×0,07 m stora). Det fanns ett ca 0,3 m brett avbrott i muren, där ett modernt rör haft sin sträckning. Grundstenarna till den nord-sydligt gående muren var mer kantiga än grundstenarna till den öst-västligt löpande muren (figur 33).

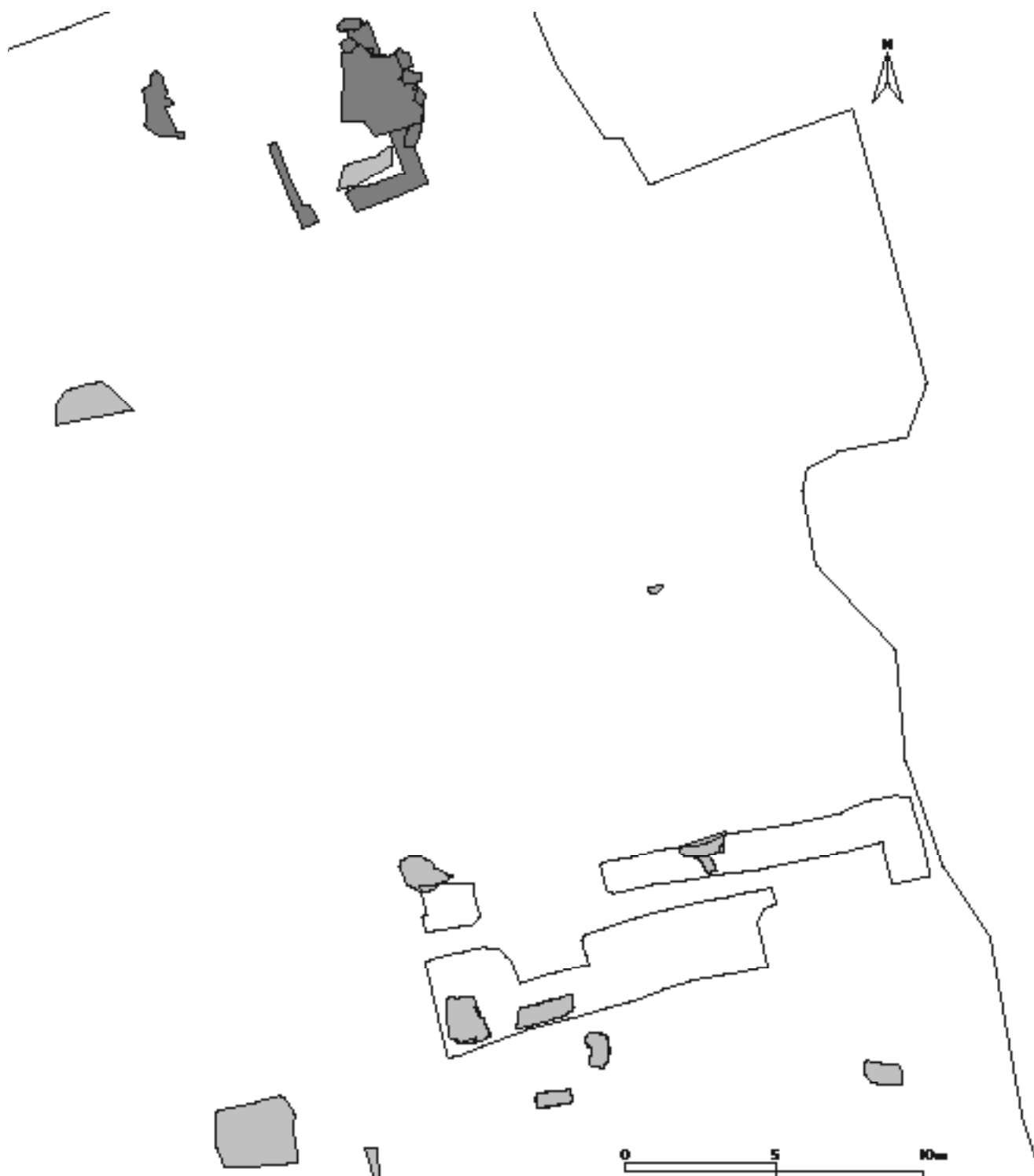
Tegelkällare

Grupp: 215

I den norra delen av området framkom en källardel som tagits fram redan på förundersökningen 2010. Denna byggnad tolkades vara från Tobaksfabrikens äldsta fas (1770) och var det östra partiet av en källare i tegel (figur 33). Den nedschaktade östra muren var ca 1,20 m ned regelbundet lagd, ca 0,60 m bred och lagd kopp mot kopp. Efter ca 2,65 m mot norr saknades ett skift tegelsten i den norra delen, dessutom var den mer oregelbunden och bredare. Den norra delen av tegelmuren avslutades vid ett

- stolphäll
- tunna
- lerbotten
- lager
- nedgrävning/anläggning
- sten

Figur 32 Fas 7, extensiva området.
Skala 1:200.

par stora grundstenar, vilka sannolikt utgjorde det nordöstra hörnet av tegelkällaren. Ca 3,7 m från den norrgående murens början i söder stack en stor sten fram ur teglet. Det verkar som att den var inbyggd i tegelmuren. Grundstenarna hade fogats samman av lerpäckning och lerhaltig jord mellan och delvis under stenarna samt återanvänt tegelbrockor, munktaktegel, kalkbruksklumpar som fyllning mellan de stora stenarna. De var nergrävda i bottensanden.

Mellan den östra och den västra delen av källaren fanns en ca 1,27 m bred öppning som sannolikt var en öppning för en dörr. I öppningen, ca 0,9 m ovan golvet, fanns en förkolnad trädgren med perfekt anpassning till öppningen.

Figur 33 Källaren i norra delen av det extensiva området. Foto: Sydsvensk Arkeologi AB.

Recenta störningar

Grupp: 217

Stora delar av ytan var förstört av recenta nedgrävningar i form av rörnedläggningar, anläggande av tobaksfabrik och övriga nedgrävningar som medfört att de medeltida lagren i stora områden var fragmenterade.

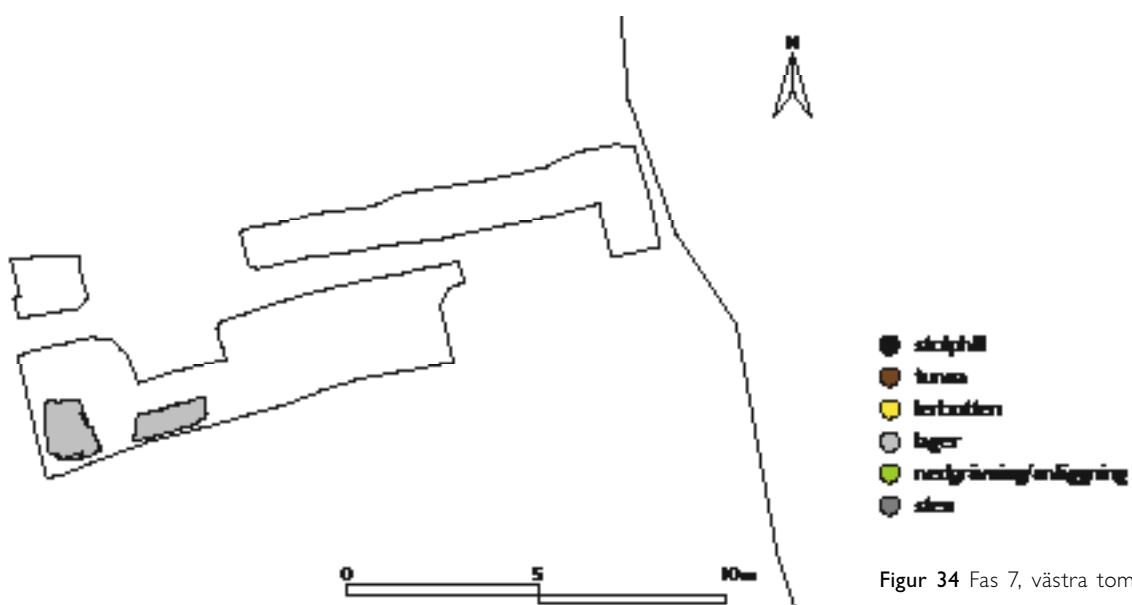
Västra tomten

Grupp: 285

Förberedelse inför fabriksbygge

Grupp: 285

Under den inledande schaktningen framkom olika lager som tolkas vara del av den förberedande fasen inför bygget av tobaksfabriken som uppfördes på 1770-talet. Det var olika fyllningar och lager som jämnat ut en ojämn yta (figur 34). Delar av lagren bestod av raseringsmassor och hushållsavfall. De keramikskärvor som framkom under

Figur 34 Fas 7, västra tomten. Skala 1:200.

schaktningen var från högmedeltid och fram till tidigmodern tid och kunde vid schaktningen snarast ge utgångspunkter för kommande undersökning.

Sammanfattning

Den stora tobaksfabriken omfattade stora delar av det nordvästra hörnet av kv. Frans Suell och under huvudparten av byggnaden fanns källarplan. Undersökningens inledande schaktning visade att källarna i princip var intakta och hade fyllts upp med massor tillhörande raseringsarbetet efter branden.

Vid undersökningen dokumenterades enbart ett fåtal kontexter som tillhört fabriken t.ex. murrester och enstaka lager. Det var tydligt att ytan nogsamt förberetts inför fabriksbygget.

I kv. Liljan förändrades tomtindelningen under 1800-talet och den äldre korsvirkesbebyggelsen revs. Ny bebyggelse i form av bostadshus i flera våningar ut mot Gråbrödersgatan, Västergatan och Mäster Johansgatan uppfördes, en medeltida källare moderniserades med betongfundament, gjutna golv och en nyinstallerad kokspanna.

Slutdiskussion

Under sommaren 2012 pågick en arkeologisk undersökning i det nordvästra hörnet av kv. Frans Suell inom Malmö medeltida stadsområde. Området var ett av de sista större sammanhänganden ytorna i Malmö som kunde tillföra ny kunskap om stadens medeltida och efterreformatiska historia. På tomten har tidigare legat en tobaksfabrik vilket innebar att delar av tomten var urschaktade när fabriken och dess källare uppfördes dock fanns välbevarade kulturlager i fastighetens centrala och södra delar. Den arkeologiska undersökningen pågick mellan början av juni till mitten av augusti 2012. Under den arkeologiska fältdelen pågick en slutundersökning i de centrala delarna samtidigt som den resterande tomtytan undersöktes som en schaktningsövervakning. Att arbeta på detta sätt var inte optimalt. En försening av en omkoppling av en högspänningskabel innebar att det södra området med välbevarade arkeologiska lämningar fick undersökas med en grövre arbetsmetodik än vad som var önskvärt på grund av att området blev tillgängligt i ett sent skede. Området hade inte fångats upp på den utökade förundersökningen bl.a. med anledning säkerhetsavstånd till de stående byggnaderna runt tomten.

Inför undersökningen formulerades tre frågeställningsteman:

- Undersökningsområdet ligger inom ett större område där marknadsaktiviteter dokumenterats, främst i form av lerbottnar. Vid förundersökningen och den fördjupade förundersökningen konstaterades det att lämningar kopplade till marknadsområdet också finns på den aktuella fastigheten Frans Suell 14. Lämningar kan förväntas både inom det planerade slutundersökningsområdet samt på den yta som planeras stå under schaktningsövervakning. På hela undersökningsområdet finns goda möjligheter att tillföra kompletterande kunskaper om marknadsaktiviteternas utbredning, strukturer och regleringar av hur området utnyttjades.
- Områdena närmast Västergatan och Mäster Johansgatan är till stora delar utschaktade i samband med uppförandet av tobaksfabriken, medan delar av de inre tomtmarkerna är bättre bevarade. Dessa förutsättningar medför att studier av bebyggelsens karaktär och tomtindelning i kv. Frans Suell måste betraktas från ett bakgårdsperspektiv. Stora delar av förändringarna i den gatunära bebyggelsen kan alltså inte direkt studeras, utan får spåras i de omdaningar av

aktivitetszoner och depositionsmonster som dessa ger upphov till. De i sin tur speglar tomtens sociala innehåll, med andra ord dess hushåll och de människor som det bestod av samt deras livsbetingelser.

- I en bakgårdsmiljö i denna del av Malmö kan ett flertal anläggningar kopplade till hanteringen av avfall förväntas, så som latriner, avfalls- och gödselgropar (Larsson & Balic 2006). Dessa är utmärkta miljöer för arkeobotaniska analyser som kan belysa den kulturella hanteringen av vegetabilier i kvarteret. Dessa slutna fyndsammanhang kan avslöja mycket om invånarnas sociala status, odling och trädgårdskultur, import av exotiska varor och introduktion av nya odlingsväxter (Heimdahl in print b).

Den första frågeställningen gällde marknadsaktiviteter och deras utbredning. Vid denna undersökning fanns fördelen att kunna jämföra resultaten med det som framkom vid den arkeologiska slutundersökningen (2004) i kv. Liljan. Kvarteren finns belägna bredvid varandra med Mäster Johansgatan som gräns, båda med norra delen ut mot Västergatan. Resultaten från undersökningen i kv. Liljan var goda och det fanns en möjlighet att arbeta vidare utifrån det materialet.

Det inledande frågeställningstemat handlade om att komplettera kunskapen om de marknadsaktiviteter i form av bl.a. lerbottnar som påträffats inom Malmö medeltida stadsområde. I den västra delen av stadsområdet har i bl.a. kv. Liljan och kv. Fisker framkommit lerbottnar från 1100- och 1200-tal, vilka i kv. Liljan var möjliga att dela upp i två kronologiska faser. I och med den arkeologiska undersökningen i kv. Frans Suell kunde det fastställas att även dessa tomter varit del av området längs med strandreveln som har nyttjats som ett marknadsområde. Inledningsvis har organisationen fungerat som en säsongsmässig verksamhet, det har påträffats få och spridda lämningar men sedan intensiverades det vilket bl.a. syntes i gränser i form av tomtrännor som delade upp områdena. Regleringen och bebyggelsen följde inte en given struktur utan processen verkar ha skett utifrån olika förutsättningar under olika perioder. Från 1200-talets mitt och framåt i tid blir de tidigare markerade gränserna mer tydliga och enklare byggnader tillkommer. På den intilliggande tomten i kv. Liljan påträffades det trälock över vissa lerbottnar. Locken som skyddar mot bl.a. flygsand tyder på en viss stabilitet och att organisationen har förstärkts. Eventuellt kan detta tolkas som ett led i att planeringen av området och aktiviteterna fått fäste. Det påträffades spår av stolpkonstruktioner (bl.a. hägnader), härdar och avfallsgropar, stenläggning och utlagda plankor. Den tomträdda som påträffats i kv. Liljan grävdes om vilket tyder på kontinuitet av gränser. Fyndmaterialet i kv. Frans Suell bestod av bl.a. keramik, spik, läder, lerklining, bödnål och nätkavlar. Dessa fynd som bl.a. tillhör lagning och tillverkning av fiskgarn kan tyda på att det varit ett samarbete i lag och/eller att platsen använts även när höstfisket var slut. Eventuellt kan man se varje gårdsenhet som en egen organisation där de ansvarade för fiske (garn och båt), sillhantering (lerbottnar, kar) samt saltningen av sillen (tunnor).

Det andra och tredje temat innebar ett bakgårdsperspektiv, vilket med hjälp av de provanalyser som genomfördes skulle möjliggöra en inblick i enskilda hushåll och på detta sätt få en uppfattning om det vardagliga och tomtens sociala innehåll. En viktig del var att arkeobotaniska analyser genomfördes i avsikt att få kunskap om bl.a. odling, status, trädgårdskultur och import.

I en historia från 1498 ges en bra beskrivning över en sögningegårds byggnad och tomt i Malmö. Beskrivningen gäller en händelse när en herr Niels Hak bryter sig in i sin oväns gård som var belägen vid Kalendegatan i centrala delarna av Malmö. I denna skildring beskrivs stenhuset med bl.a. kammare, borgarstuga och gemak vidare skildras att de bryter sig in i källaren samt längan på gården med stekarhus och bryggghus. Det omnämns ett hus för saltning av sill och bodar (Tomner 1971:281). Beskrivningen ger en bra inblick i hur en rik gård kunde ha varit uppdelad under sen medeltid.

Vid undersökningen konstaterades att det under marknadsaktiviteternas första skede varit oreglerat. Under 1200-talet har det i samband med yttre planläggningar såsom utläggande av gatunät kunnat fastställas att området blivit uppdelat i tomter. Det uppförs lerklinehus, anläggs lerbottnar, gropar grävs och de strukturer som skapas under den första uppdelningen består i huvudsak genom århundraden. Det verkar från början ha funnits en indelning för t.ex. stekarhus och för andra aktiviteter som fiskhantering. Aktiviteterna på tomterna ändras något, t.ex. blir en källare/ett förråd en sorts bassäng, men uppdelningen på tomten tycks vara ungefär densamma. I den södra delen förändrades användningen av området en gränd anlades där det tidigare funnits lerbottnar. Gränden kallades under 1600-talet Antoniigränden och det har varit osäkert hur länge den har existerat. Vid undersökningen fastställdes det att under det tidiga marknadsskedet fanns det lerbottnar i dess sträckning, vilket tyder på att om det funnits en gränd har den varit belägen längre söderut. Under senmedeltid har området förändrats och där gränden var belägen saknades anläggningar och de strukturer som påträffats i området tar hänsyn till området för gränden. Det framkom även en stolphålsrad som kan ha fungerat som en gränsmarkering mellan gränden och gårdstomterna.

Att studera strukturerna på bakgårdarna tillsammans med de arkeobotaniska analyser som genomförts har fallit väl ut. Provanalyserna har bl.a. visat att det skett ölbryggning, det har odlats, djur har varit stallade och under senare perioder finns material som visar import av bl.a. fikon och russin samt mer exklusiva importprodukter som ris och citrusfrukter. Inledningsvis var fiskhanteringen dominerande, men relativt snabbt verkar området ha övergått från säsongsmässiga aktiviteter till permanenta. I och med att området blir en beständig plats att bo på har det blivit nödvändigt att ha andra arbeten och sysslor förutom sillfisket. I det arkeologiska materialet har det framkommit fynd och anläggningar som tyder på verksamheter såsom garveri, tunnbinderi, lagning/tillverkning av fiskegarn, vävning och matlagning. I fyndmaterialet har det påträffats bl.a. en barkbåt och bland anläggningarna en lerbotten som såg ut att vara gjord för barn. Dessa båda fynd kan indikera att familjer bor på gårdstomterna. Den tomtgräns som anläggs tidigt består fram till senmedeltid–tidigmodern tid. Vad som funnits i de hus som troligen legat ut mot gatorna går endast att spekulera kring. Sträckningen ut mot Västergatan har varit gynnsam för handel och troligen även Mäster Johansgatan. Möjligen har familjerna sysslat med flera saker där handel och fiske varit av större betydelse under hösten. Under 1500-talets första hälft äger handelsmannen Bernt Skyen flera av tomterna ut mot Mäster Johansgatan och i det sydvästra hörnet påträffades en större byggnad med två tillhörande källare. Möjligen kan dessa ha varit i Skyens ägor.

Undersökningen innebär att ny kunskap om det medeltida Malmö kunde erhållas i och med att fokus lades på bakgårdarna. De arkeobotaniska analyserna var avgörande för att få ny kunskap om bl.a. odling och importvaror.

Referenser

- Andrén, A. 1995. *Den urbana scenen. Städer och samhälle i det medeltida Danmark*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8o. Nr 13. Lund.
- Assarsson, H. 2006. *Frans Suell 14. Dokumentation i samband med geoteknisk provtagning inom RAÄ 20*. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Malmö Kulturmiljö, Enheten för Arkeologi, Rapport 2006:032. Malmö.
- Ersgård, L. 1988. *Vår marknad i Skåne*. Lund studies in Medieval Archaeology 4. Lund.
- Ersgård, L. 2006. Lerbottnarna och det tidigmedeltida samhället. I: Larsson, S. (red.). *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö*. Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö. Lund.
- Falk, A.-B. 2006. *Kv. Liljan 2, 11 & 22. Dokumentation i samband med rivningen av "Porrhuset", Hotell Örnens källare, samt utbyggnaden av Gents Wears lokal*. Arkeologisk förundersökning samt arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning. Malmö Kulturmiljö, Enheten för Arkeologi, Rapport 2006:020. Malmö.
- Heimdahl, J. in print a. Makroskopisk analys av jordprover från kv. Paradis 51, Lund. Teknisk rapport.
- Heimdahl, J. in print b. Stratigrafisk och makroskopisk analys av kulturlager i kv. Saluhallen 1, Lund. Teknisk rapport.
- Heimdahl, J. 2005. *Urbanised nature in the Past: Site information an Environmental Development in Two Swedish Towns AD1200–1800*. Stockholms universitet. Stockholm.
- Isberg, A. U. J:r. 1923. *Handbok med uppgifter och förklaringar till A.U. Isberg S:rs historiska karta över Malmö stad av år 1875*. 2:a uppl. Malmö.
- Jönsson, L., Forssblad, D. & Mårald, I. 2009. *Kv. Skepparen 24 – utbyggnad av hotell Royal inom RAÄ 20*. Arkeologisk förundersökning och byggnadsarkeologisk undersökning 2001 samt arkeologisk slutundersökning 2004. Malmö Museer, Arkeologienheten Rapport 2009:040. Malmö.
- Kling, J. & Lindgren-Herz, L. 1990. *Ett medeltida strandområde. Kv. Fischen*. Rapport nr 3. Malmö Museer, Stadsantikvariska avdelningen. Malmö.
- Kling, J. 1995. En medeltida klosterbyggnad i Norra Vallgatan. *Elbogen Malmö Fornminnesförenings årsskrift 1995*. Lund.
- Kling, J. 2006. De religiösa institutionerna i Malmö. I: Larsson, S. (red.). *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö*. Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö. Lund.
- Kockum, J. & Jönsson, L. 2010. *Kv. Frans Suell 14 i Malmö. Fördjupad arkeologisk förundersökning 2010*. Malmö.
- Kroman, E (ed.). 1965. *Malmö Rådstueprotokoll 1503–1548*. Malmö.
- Larsson, S. & Balic, I. 2006a. Kvarteret Liljan genom tiden. I: Larsson, S. (red.). *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö*. Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö. Lund.

- Larsson, S. & Balic, I. 2006b. *Kv. Liljan 2 och 22, Malmö*. Arkeologisk slutundersökning 2004. UV Syd, dokumentation av fältarbetsfasen (DAFF) 2005:6. Malmö Kulturmiljö, Enheten för arkeologi, Rapport 2006:2. Lund/Malmö.
- Magnus, O. 2010. *Historia om de nordiska folken*.
- Norström, Å. 2012. *1500-talets Malmö – Om människor i en stad*. Malmö.
- Reisnert, A. 1992. Stenbyggnation och gårdsstruktur i det medeltida Malmö. I: Augustsson, J.-E. (red.). *Medeltida busbyggande Symposium i Lund november 1989*. Lund Studies in Medieval Archaeology 9. Stockholm.
- Reisnert, A. 1993. Malmö östra delar under 1200-talet. *Elbogen. Malmö fornminnesförenings årsskrift* 1993. Malmö.
- Reisnert, A. 2006. Från sillamarknad till garnisonsstad. I: Larsson, S. (red.). *Liljan – Om arkeologi i en del av Malmö*. Riksantikvarieämbetet/Malmö Kulturmiljö. Lund.
- Rosborn, S. 1984. *Malmö. Den medeltida staden och dess omland*. RAÄ/SHM Rapport Medeltidsstaden 67. Stockholm.
- Skansjö, S. 1997. *Skånes Historia*.
- Sveriges handel och industri*. 1903. Malmö.
- Thomasson, J. 2008. S’Villanorvm de Malmøghae – Landskap, urbanitet, aktörer och Malmö. I: Andersson, H., Hansen, G. & Øye, I. (red.). *De første 200 årene – nytt blick på 27 skandinaviske middelalderbyer*. UBAS – Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter. Nordisk 5. Universitetet i Bergen.
- Tomner, L. 1971. Malmö stads historia före 1500. De spridda dokumentens vittnesbörd. I: Bjurling, O. (red.) *Malmö Stads Historia I*. Malmö.
- Vetenskapligt program för Malmö Kulturmiljö*. 2001. Den arkeologiska verksamheten. Rudebeck, E., Ödman, C., Samuelsson, B.-Å. & Högberg, A. (red.). Malmö Kulturmiljö.

Opublicerat material

- Nielsen, B. 1985. Rapport. Antikvarisk kontroll. Etapp I. Kv. Liljan tomt 2. Malmö. MHM 6809 G.nr. 39:02. (opublicerad rapport i Malmö Museers arkiv)
- Persson, G. 1987. Provundersökning kv. Liljan 1 aug, sept. 1986 MHM:6936 (opublicerad rapport i Malmö Museers arkiv)
- Reisnert, A. m.fl. 1993. Jörgen Kocks gård. Underlag för byggnadsminnesförklaring. Arkivrapport, Malmö Kulturmiljö.
- Rosborn, S. 1980. Malmö medeltida bebyggelse-topografi. Ett utkast till kap. 1, 4, 5.

Arkivmaterial, Malmö Museer, Arkeologienheten

- Kv. Frans Suell Arkiv nr. G40:01
- Kv. Frans Suell Arkiv nr. G40:02
- Kv. Frans Suell Arkiv nr. G40:04
- Kv. Frans Suell Arkiv nr. G40:06

Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr: 120033
Länsstyrelsen i Skåne dnr:431-9631-12
Datum för beslut: 2012-06-01
Projektnummer: 120033
Län: Skåne
Kommun: Malmö
Socken: Malmö stad
Fastighet: Frans Suell 14
Läge: Ekonomiska kartan, blad 2C:3e
Koordinatsystem: SWEREF TM99
X koordinat: 373886
Y koordinat: 6164104
Höjdsystem: SWEREF TM99
M ö.h. ca 4 m
Fältarbetstid: 2012-06-11–2012-08-07
Antal arbetsdagar: 38
Antal arkeologtimmar: 740
Antal maskintimmar: -
Exploateringsyta: 1542 m²
Undersökt yta: 1542 m²
Platschefer: Ivan Balic och Therese Ohlsson
Personal: Petra Lundström, Johan Wallin, Ing-Marie Nilsson och Lars Jönsson
Resurs: Anders Reisnert
Uppdragsgivare: Stena Fastigheter Malmö AB
Tidigare undersökningar: MHM 12899, SA 100010 och SA 120030
Fynd: Malmö Museer MMA 46
Dokumentationsmaterial: Malmö Museer 40:19
Kostnader: 878 800 kr exkl. moms

Sydsvensk Arkeologi AB dnr: 120039
 Länsstyrelsen i Skåne dnr: 431-9790-12
 Datum för beslut: 2012-05-21
 Projektnummer: 120039
 Län: Skåne
 Kommun: Malmö
 Socken: Malmö stad
 Fastighet: Frans Suell 14
 Läge: Ekonomiska kartan, blad 2C:3e
 Koordinatsystem: SWEREF TM
 X koordinat: 373886
 Y koordinat: 6164104
 Höjdsystem: SWEREF TM 99
 M ö.h. ca 4 m
 Fältarbetstid: 2012-06-04–2012-08-15
 Antal arbetsdagar: 19
 Antal arkeologtimmar: 492
 Exploateringsyta: 1 542 m²
 Undersökt yta: 1 542 m²
 Platschef: Therese Ohlsson och Ivan Balic
 Personal: Lars Jönsson, Johan Wallin och Petra Lundström.
 Uppdragsgivare: Stena Fastigheter Malmö AB
 Tidigare undersökningar: MHM 12899, SA 100010 och SA 120030
 Fynd: Malmö Museer MMA 46
 Dokumentationsmaterial: Malmö Museer 40:19
 Kostnader: 700 000 kr exkl. moms

Anläggningsplan

Fyndmaterialet från kv. Frans Suell, Malmö

Torbjörn Brorsson, Keramiska Studier

Från undersökning togs 1452 fynd med en vikt av drygt 21,5 kg tillvara (tabell 1). Fynden har fördelats på 558 fyndposter. Fynden har dels använts för att belysa fyndens och bebyggelsens kronologi och dels som underlag för diskussion om olika sociala aspekter.

Från samtliga fynd har dess vikt, antal, relation till kontext samt material och sakord registrerats. Registreringen har skett i Intrasis och i stort sett har samtliga fynd har relaterats till en subclass – en fyndkategori – och i denna har viss data som är specifik för materialkategorin fyllts i. För keramiken har en något noggrannare registrering gjorts och bland annat har antal kärl, kärltyper, proveniens, datering med mera noterats.

FÖREMÅL I BEN OCH HORN

Vid undersökningen påträffades sex delar från fem benföremål samt en del av ett föremål av horn. Hornföremålet (F66) framkom som ett lösfynd vid schaktningen

Tabell 1 Den sammanlagda fyndmängden från utgrävningen i kv. Frans Suell i Malmö.

Föremål	Vikt (g)	Antal
Ben/horn	73	7
Bergarter	1227	7
Bränd lera	1964	256
Bärnsten	1	1
Cu-leg.	456	48
Flinta	593	14
Fossil	178	5
Järn	72	2
Glas	326	99
Kakel	254	11
Keramik	11438	938
Kritpipa	7	2
Läder	351	34
Mynt	1	1
Tegel	3634	7
Textil/snöre	219	16
Trä	754	4

Figur 1 Hornföremål som kan ha använts till fiskegarn.

och det kan ha använts till att samla ihop fiskenät (figur 1). Dess datering är utifrån fyndomständigheterna osäker.

I utjämningslager A1582 påträffades en benpryl (F528) och i fyllning A5000 fanns ett sågat revben med ett hål i vardera ände (F527). I fyllning A8848 till en grop fanns två bitar av ett vävsvärd (F148) (figur 3) och ytterligare en möjlig bit från vävsvärd (F149) fanns i fyllning A2298. Det senare föremålet kan dock istället ha varit en bennål. Vid undersökningen påträffades ytterligare en bennål (figur 3), 11,5 cm lång och tillverkad av ben från svin (F529).

BERGART

I fem olika kontexter påträffades sammanlagt sex föremål av någon form av bergart. I gruppen finns inte flinta utan flintföremålen redovisas separat under rubriken *Flinta*. Vardera ett bryne (F12, F82, F138, F524) (figur 2) fanns i olika fyllningar i bland annat nedgrävningar (A2887) och i en grop (A8849). Samtliga fyra brynen föreföll vara tillverkade av skiffer.

Spår efter hantering av sädesslag har identifierats i form av delar av en malsten (F11) och en kvarnsten (F83). Kvarnstenen påträffades i samma fyllning (A8849) som ett av brynena medan malstenen fanns i fyllningen (A2062) i en tunna. Både malstenen och kvarnstenen var tillverkade av glimmerskiffer.

BRÄND LERA

Till gruppen bränd lera har objekt som inte klassificerats som keramik, kakel eller tegel placerats utan fyndkategorin utgörs av klinelera samt ytterligare någon form av lera vilken tillhört en vägg.

Antalet fynd i gruppen utgörs av 256 bitar och dess vikt är nästan 2 kg. I samband med utgrävningen gallrades en del bränd lera, och ytterligare bitar slängdes på grund av utrymmesskäl vid registreringen och därmed är varken antal och vikt inte exakta.

Lerklining från kv. Frans Suell innehöll organiskt material och lerorna har tolkats vara relativt grova. I några fall har det noterats att leran börjat sintra och delvis smälta och exempelvis fanns det sådan typ av bränd lera (F30) i brandlager L6467.

De största mängderna lerklining fanns i marklager L9722 och L9549, i brandlager L6467 och L7716 samt i utjämningslager L8089 och L10214.

BÄRNSTEN

I område C påträffades en pärla av bärnsten (F65). Pärlan påträffades som ett lösfynd.

CU-LEGERING

Totalt påträffades 48 fynd i någon form av kopparlegering. Gemensamt för föremålen är att de är av metall och att de är gröna till färgen. Flera av föremålen var dåligt bevarade, vilket medfört att endast 16 föremål har kunnat bestämmas medan resterande 32 föremål är fragmentariska och har därmed blivit registrerade som odefinierade föremål. Av de fynd som klassificeras utgörs tolv av en del från ett bleck (F544), en del av en gryta (F547) samt tre knappar (F520, F536, F539).

Delen av grytan vägde hela 249 g och påträffades i stenkällare A5494, vilken utifrån keramiken daterats till 1600-talet.

De tolv bitarna från bleck fanns i lager L3558 medan de tre knapparna påträffats i stolphål A1407, det organiska lagret L3354 samt i lager L2401.

FLINTA

I flera kontexter fanns flintföremål och de föremål som identifierats är avfall, avslag, spån samt förarbete till en yxa. Det flesta av flintföremålen påträffades i olika typer av fyllningar medan exempelvis förarbetet till en yxa (F532) påträffades i ett utjämningslager L2915. Flintspånet (F466) fanns i brandlager L7716.

Man kan notera att flera av kontexterna låg i de nedre delarna av undersökningsytan och flinta fanns ibland annat torvlager L6986, i lerbotten A8986 samt i fyllning L9840 i en annan lerbotten.

Figur 2 Exempel på fossilerade sjöborrar och två brynen från kv. Frans Suell.

Figur 3 Glaspärlor, vävsvärd, bennål samt textilier från kv. Frans Suell.

FOSSIL

Fem bitar från fyra olika fossiler påträffades vid undersökningen. I lerbotten A8986 fanns ett så kallat vätteljus (F465) och detta var en fossil efter en bläckfisk. De resterande fossilerna utgjordes av sjöborrar (figur 2) och dessa påträffades i fyllningar.

Fossilerna kan ha använts som åskviggar, vilka skulle skydda huset mot åsknedslag. Långt fram i modern tid trodde man att åskan redan slagit ned i fossilen och att den inte skulle slå ned på samma plats två gånger.

GLAS

Fynden av glas från undersökningen kan grovt indelas i fönsterglas och skärvor från någon form av bägare eller kärl samt pärlor. Antalet glasskärvor utgörs av 99 stycken, varav 73 stycken utgjordes av glaspärlor (F531) som påträffades i det organiska lagret L3354.

Antalet skärvor tillhörandes fönsterglas är sex stycken och skärvorna har påträffats i brunn A5654, källare A2380, lersträng A4404, trägol A2072 samt i det avsatta lagret L21080.

17 skärvor har tolkats tillhöra någon form av bägare eller annat kärl. Flera av bitarna har sannolikt tillhört sentida föremål och troligtvis är samtliga fynd i denna föremålskategori efterreformatoriskt.

Utöver ovan nämna fynd av glas har ytterligare tre glasskärvor påträffats och dess ursprungliga funktion har inte kunnat bestämmas.

JÄRN

Antalet järnföremål är mycket litet och endast ett föremål samt en järnklump har registrerats.

Föremålet utgjordes av nyckel (F530) (figur 4) som påträffades i fyllning A3693 och denna har daterats till 1300- eller 1400-talen.

Järnklumpen (F54) vägde 21 g och den fanns i fyllning A6415 i en lerbotten.

KAKEL

Antalet bitar av kakel relativt få. Endast elva bitar från sju kontexter har registrerats och kontexterna är olika typer av lager och fyllningar. Exempelvis fanns det grönglaserat kakel i två källare, A4105 och A5494.

Samtliga registrerade bitar från kakel är troligtvis ugnskakel och det är kakel av en rektangulär typ som dateras efter 1500. Det mesta som påträffats var grönlaserat kakel och på en kakelplatts (F385) lager L4105 i en träkällare fanns ett motiv i form av en människa vid en kolonn (figur 4).

I lersträng A4404 påträffades en brun- eller svartglaserat kakel (F100) och detta kan vara yngre än 1600-talet.

KERAMIK

Keramiken är den enskilt största fyndkategorin från undersökningen. Med hänsyn till bland annat avsaknaden av väldaterade fynd som exempelvis mynt och andra metallföremål är keramiken den viktigaste artefaktgruppen för att datera de olika kontexterna. Samtidigt vittnar keramiken om social status och proveniens. Den totala mängden keramik från undersökningen uppgick 938 skärvor som fördelats på 13 olika godstyper (tabell 2). Vikten var 11,4 kg och därmed bestod mer än hälften av fynden från utgrävningen i kv. Frans Suell av keramik och ser man till antalet föremål var det 67 % keramik och utesluter man dessutom kategorin lerklining ökar keramikskärvorna till att utgöra 82 % av samtliga föremål som påträffats. Keramiken kan dateras från senare delen av 1100-talet fram till modern tid.

Figur 4 En nyckel och en bit dekorerad ugnskakel från undersökningen.

Tabell 2 Fördelning av de olika godstyperna från undersökningen.

Godstyp	Vikt (g)	Antal	% av vikt	% av antal
Östersjökeramik (All)	7	1	0,1	0,1
Äldre glaserat rödgods (BII:1)	2 723	300	23,8	32,0
Yngre reduktionsbränt gods (BI)	1 822	182	15,9	19,4
Paffrath	168	8	1,5	0,9
Oglaserat rödgods (BII:2)	49	8	0,4	0,9
Protostengods (CI)	634	78	5,5	8,3
Yngre glaserat rödgods (BII:4)	2 990	134	26,2	14,3
Stengods (CII)	1 418	172	12,4	18,3
Yngre vitgods	823	29	7,2	3,1
Fajans	19	2	0,2	0,2
Lergods	51	8	0,4	0,9
Jydepotta	728	15	6,4	1,6
Flintgods	4	1	0,0	0,1
Summa	11 438	938		

Östersjökeramik (All)

Den tidigaste keramiktypen som påträffades vid undersökningen var östersjökeramik. Keramiktypen har sitt ursprung i både de skandinaviska och slaviska keramiktraditionerna, där formen mer eller mindre är inhemsk medan dekor och framställningsteknik hämtats söderifrån. Från och med övergången mellan 900- och 1000-talen började denna keramiktyp att produceras och blev mycket snabbt dominerande. Från och med mitten av 1000-talet och 100 år framåt utgjorde östersjökeramiken mer än 95 % av det skånska keramikinventariet.

På kv. Frans Suell påträffades endast en skärva östersjökeramik och den framkom i fyllning A8737 i en grop. Skärvan var en oornerad bukskärva och därmed kan man inte datera keramiken närmre. Den påträffades tillsammans med flera skärvor äldre glaserat rödgods och stengods.

Studien av keramiken från kv. Liljan visade att östersjökeramik fortfarande användes långt in på 1300-talet (Brorsson 2006a) och man kan konstatera att skärvan från kv. Frans Suell troligtvis deponerats under 1200-talet men man kan inte utesluta både äldre och yngre dateringar.

Yngre reduktionsbränt gods (BI)

En annan tidig keramiktyp som påträffades vid undersökningen var yngre reduktionsbränt gods, så kallat yngre svartgods (figur 5). Keramiktypen har sina rötter i det kontinentala keramikhandverket och sannolikt var Tyskland det land som initialt försåg Danmark och Sverige med keramiktypen. De tidigaste fynden i Skandinavien har placerats till mitten av 1100-talet. På kv. Tegnér i Lund har det yngre reduktionsbrända godset daterats från 1100-talet till huvudsakligen 1400-talet (Gaimster 1996). Vid undersökningar i kv. Liljan i Malmö kunde godstypen dateras från senare delen av 1100-talet fram till slutet av medeltiden (Brorsson 2006a, 2006b:201). De kärtyper som fanns av yngre reduktionsbränt gods utgjordes av både trebensgrytor och kannor.

Vid undersökningen har 182 skärvor med en vikt av 1822 g identifierats, vilket utgör drygt 15 % av hela keramikmaterialet och av den högmedeltida keramiken utgör godstypen cirka en tredjedel, vilka är precis samma fördelningar som det var på den intilliggande ytan på kv. Liljan.

Av de kärtyper som kunde identifierats i kv. Frans Suell utgjordes merparten av kannor, men det påträffades även skärvor som tillhört trebensgrytor. Utifrån sammansättningen av övriga fynd är det troligt att det yngre reduktionsbrända godset i Kv. Frans Suell kan dateras från senare delen av 1100-talet till 1400-talets första hälft.

Man kan även notera att godstypen påträffats i fyllningarna till fyra lerbottnar och i två av dessa fanns det ingen annan keramik medan i de andra två har det även påträffats skärvor av godstypen äldre glaserat rödgods. Det innebär att de yngsta dateringarna kan ligga i sent 1100-tal.

Paffrath

Paffrathkeramik (figur 5) är en blandning av yngre reduktionsbränt gods och av protostengods. Keramiktypen tillverkades i Tyskland och den kan i huvudsak dateras till tidig- och högmedeltid. I exempelvis Schleswig har keramiktypen daterats till i huvudsak 1100- och 1200-talen (Lüdtke 1985:Tab. 43).

Vid undersökningen i kv. Frans Suell har åtta skärvor klassificerats som paffrathkeramik. Keramikerna påträffades i olika fyllningar och utfyllnadslager och bland annat påträffades en större skärva (F259) i fyllning A1439 tillhörandes ett stolphål.

Paffrathkeramiken från kv. Frans Suell kan dateras till 1100-talets senare del och till 1200-talet.

Äldre glaserat äldre rödgods (Blla)

Baserat på antalet skärvor var den största godsgruppen från undersökningen äldre glaserat rödgods (figur 5), och det påträffades 300 skärvor som vägde 2 723 g. Denna keramik

Figur 5 Exempel på olika högmedeltida keramiktyper i form av paffrath, drejat reduktionsbränt gods samt äldre glaserat rödgods.

kom initialt från Västeuropa, där bland annat Holland, Belgien och delar av Tyskland var viktiga kontaktområden för Skandinavien. I södra Skandinavien och då framför allt i Danmark fanns det även en produktion av godstypen, men när och var denna produktion påbörjades och i vilken omfattning är fortfarande ovisst. Det har även påträffats spår efter att man tillverkat högmedeltida rödgods i Skåne (Brorsson 2007:81f).

Äldre glaserat rödgods brukar i allmänhet dateras till intervallet mellan 1200 och 1400, men senare forskning har visat att både dessa gränser bör förskjutas i tid och att brukningstiden var betydligt längre. De tidigaste fynden från exempelvis kv. Tegnér i Lund kan förläggas till slutet av 1100-talet (Gaimster 1996:7). På kv. Liljan har godstypen tidigare daterats till samma period som det yngre reduktionsbrända godset, dvs. från sekelskiftet 1100/1200 fram till 1400-talets mitt (Brorsson 2006a).

Det tidigaste fyndet av äldre glaserat rödgods från undersökningen i kv. Frans Suell har daterats från sekelskiftet 1100/1200 och från och med 1400-talet har det högmedeltida glaserade tappat sin betydelse och det är troligt att denna typ av keramik upphörde användas under andra hälften av 1400-talet. Keramiken utkonkurrerades av importerat stengods och av yngre rödgods.

De identifierade kärityperna utgörs främst av kannor, men fem skärvor (F71, F175, F258, F409) från trebensgrytor har påträffats i olika fyllningar och utfyllnader. En skärva (F409) påträffades i fyllning A6936 i en tunna, tillsammans med två skärvor från kannor samt med yngre glaserat rödgods och stengods. För det faller att materialet är samtida bör det vara från 1400-talets första hälft.

I fyllning A5000 påträffades en skärva från ett stekfat (F359). Materialet i fyllningen var blandat men det mesta föreföll vara högmedeltida med yngre inslag.

Att den högmedeltida keramiken dominerades av kannor är inte oväntad men däremot är inslaget av trebensgrytor ovanligt men skärvor av samma typ av kärl fanns även på kv. Liljan och här daterades de till både 1200- och 1300-talen (Brorsson 2006a). På kv. Liljan påträffades det även skärvor från stekfat och dessa var från 1300 till 1425.

Kannorna är generellt svårdaterade och det är näst intill enbart bottenformen som kan användas för datering. På kv. Frans Suell påträffades kannor med tre olika botten typer; det var så kallade skånekannor med facetterad bottenring, det var kannor med rund botten samt en kanna med tummad bottenkant. De två skånekannorna var troligtvis tillverkade i Lund eller Malmö och de kan dateras till 1300-talet och keramiken (F69, F102) påträffades i brandlager L7716 och i fyllning A8849. En kanna (F132) som ornerats med så kallad "sned tumme" påträffades i brandlager L7228. Denna kanna kan ha varit framställd på Själland och den kan vara både 1200- och 1300-tal. Slutligen påträffades skärvor från kannor med rund bottenkant. 16 skärvor (F474) fanns i lager L7750 medan tre skärvor (F155, F230, F434) från samma kanna hade deponerats i grop A10688, lager L2401 samt i utfyllnad A6430, vilket visar hur omrörda lagren var. Kannor med rund bottenkant är inte så vanliga och de kan troligtvis dateras från 1300-talet fram till mitten av 1400-talet (Brorsson 1999:118).

Man kan även notera att bland den högmedeltida keramiken från undersökningen utgör det äldre glaserade rödgods hälften av all identifierad keramik, vilket var detsamma som på kv. Liljan. Bland det äldre glaserade rödgods fanns nästan bara kannor och det var en godstyp som kan tolkas som en typ avsedd för servering och bordet. Antalet kokkärl var därmed få.

Protostengods (CI)

Sammanlagt har 78 skärvor protostengods med en vikt av 634 g identifierats vid undersökningen. Samtliga skärvor har troligtvis tillhört antingen krus eller kannor. Skillnaden mellan dessa kärityper är att kannor är försedda med snås, medan krus saknar denna detalj. Karakteristiskt för protostengods är att det finns urskiljbara magringskorn i godset och att det inte är lika hårt som äkta stengods. För att framställa denna typ av keramik användes en vanlig keramiklera som blandades med en

stengodslera. Godset drejades och brändes i oxiderande eller reducerande atmosfärer vid höga temperaturer, cirka 1200° C. Under medeltiden hade man inte hittat några fyndigheter av stengodslera i Skandinavien, varvid protostengodset var import. Man började importera protostengodset till Skandinavien i en tid då merkantilismen tog fart och behovet av högkvalitativa bordskärl ökade kraftigt (Gaimster 2000:238). Vid tidigare undersökningar i Kv. Liljan har protostengodset daterats från mitten av 1200-talet till 1400-talets början (Brorsson 2006a).

Huvuddelen av protostengodset framställdes i Niedersachsen och i Rhenområdet i nuvarande västra Tyskland. Dessutom fanns det omfattande produktion i Limburgområdet i östra Holland och Belgien.

Protostengods dateras främst inom intervallet från andra hälften av 1200-talet till slutet av 1300-talet (Dahlerup Koch 1995:116 ff.). Keramik från Schleswig i Tyskland har däremot i huvudsak förlagts till 1300-talet (Lüdtke 1985:Abb. 26). Den välkända produktionen i Siegburg, cirka 12 km öst om Bonn, började emellertid redan under slutet av 1100-talet sin produktion av protostengods (Gaimster 1997:163), och den främsta orsaken till att platsen kom att bli Europas viktigaste område för framställning av protostengods och stengods, var tillgången på en lämplig lera.

Två av de vanligaste typerna av protostengods på kv. Frans Suell var det från Siegburg och Niedersachsen. Sammanlagt har 41 skärvor respektive 20 skärvor påträffats vid undersökningen. Utöver ovanstående skärvor har tre skärvor klassificerats som Pingsdorf samt ett antal odefinierade från Tyskland identifierats. De tre skärvorna Pingsdorf (F51, F294) hade troligtvis tillverkats i Kölnområdet och de påträffades i fyllning A3693, i aktivitetslager L9579 och i trägolv A8375. I golvlagret fanns även mer högmedeltida keramik.

De enskilda skärvorna och kontexterna daterar protostengodset i kv. Frans Suell till 1300-talet och andelen är 12 % av den högmedeltida keramiken, vilket är ganska högt och detta kan jämföras med den intilliggande grävningen på kv. Liljan. Här utgjorde protostengodset 20 % av den högmedeltida keramiken (Brorsson 2006a). Det visar att denna del av Malmö redan under 1300-talet hade väletablerade kontakter med handelsmän och städer i andra länder.

Yngre glaserat rödgods (B11b)

En relativt stor godsgrupp från undersökningen utgjordes yngre glaserat rödgods (figur 6), dvs. en godstyp med glasyr på insidan av kärlen. Skillnaden gjorde det enklare att hålla kärlen rena och en väsentlig skillnad var också att man upphörde att använda kannor i lergods och istället ersattes det av stengods. En viktig käriform som hör samman med det yngre glaserade rödgods var faten som började tillverkas i mitten av 1500-talet. Liksom den äldre keramiken fanns det en viss andel importkeramik, men den största mängden kärl var sannolikt framställda i närområdet.

Yngre glaserat rödgods är en godstyp som normalt förekommer från 1400 och fanns in i 1900-talet. Vid undersökningen i Kv. Frans Suell påträffades 134 skärvor med en total vikt av 2 990 g, vilket innebär att förhållandevis stora skärvor påträffats. De olika kärityperna som identifierats är trebensgrytor, fat, krukor och stekfat. Antalet trebensgrytor var störst och antalet skärvor som påträffades var 52 stycken, medan fat utgjordes av tolv skärvor, krukor av elva skärvor och stekfat av en skärva. Fördelningen visar att kokkärnen var mer än dubbelt så många som serveringskärnen, vilket skulle kunna tolkas som att köksdelen varit föremål för undersökning. Fördelningen är dock snarast orsakad av kronologiska faktorer, där fat och skålar inte blev vanliga förrän kring 1600. Däremot fanns grytor från 1400 men de minskade i antal under 1600-talet för att försvinna under nästkommande århundrade (Elfwendahl 1995:23).

I materialet finns ett fåtal rörskaft och dessa kan dateras närmre. Exempelvis kan skaftet på en stekpanna (F391) dateras till 1600-talet (figur 6) och ett annat skaft på en gryta (F436) är sannolikt från 1500-talet (figur 6).

Figur 6 Yngre glaserat rödgods och en skärva jydepotta från kv. Frans Suell.

Oglaserat rödgods

Oglaserat rödgods utgörs av sammanlagt av åtta skärvor. Flertalet av skärvorna har klassificerats som obestämda kärl men det fanns en skärva som tolkats ha tillhört en trebensgryta och en annan till en kanna. Det oglaserade rödgodset har i stort sett samma utbredning i tid som både det glaserade äldre och yngre rödgodset. De åtta skärvorna påträffades i sex olika kontexter och i flera av dessa fanns både äldre och yngre glaserat rödgods samt antingen protostengods eller stengods och flera kontexter kan sannolikt dateras till 1400-talets första hälft.

Stengods (CII)

Under 1300-talet förfinades framför allt bränningsmetoderna för keramiken. Detta bidrog till att man under mitten av århundradet började framställa äkta stengods. Godset brändes i cirka 1300–1400°C, varvid kärlgodset blev hårdare och några magringskorn kunde inte längre urskiljas.

Liksom protostengodset var det medeltida stengodset en importvara och de viktigaste medeltida och efterreformatiska produktionscentrumet var Rhenområdet i västra Tyskland. Limburgområdet stod även för en betydande del av den medeltida

stengodsproduktionen och det skulle dröja fram till 1700-talet innan stengodstillverkning påbörjades i Sverige. Det är viktigt att sätta in stengodset i en storpolitisk kontext och en bidragande anledning till varför stengodset blev så vanligt i Skandinavien var den tyska Hansan (Gaimster 1997:64ff.). Genom det nätverk som byggdes upp av organisationen fick de tyska stengodskeramikerna även tillgång till den nordeuropeiska marknaden, och en större uppgång kan framför allt märkas under andra hälften av 1300-talet.

Vid undersökningen i Kv. Frans Suell påträffades ovanligt många stengodsskärvor och antalet skärvor var 172 stycken och dess vikt var 1 418 g. Detta innebär att stengodset utgjorde cirka 15 % av den totala keramikmängden från undersökningen och av keramiken efter 1400 utgjorde det cirka 50 %, vilket är ovanligt högt.

Siegburg i närheten av Bonn i Rhenområdet har ofta nämnts som den viktigaste produktionsorten på kontinenten och från undersökningen har 146 skärvor tolkats vara från Siegburg (figur 7). Keramiken utgörs av främst krus men någon enstaka skärva ha tolkats tillhöra en kanna. Man kan vidare notera att keramiken fanns i många olika typer av kontexter och ett relativt välbeverat krus (F240) påträffades i fyllning A3291. Förekomsten av så många skärvor av Siegburgkeramik tyder på att en stor del av stengodsskärvorna deponerats under 1400- och 1500-talen.

I det närbelägna Kölnområdet hade nu andra produktionsorter som Köln och Frechen uppstått och dessutom fanns det omfattande produktioner i det belgiska Raeren. Från undersökningen i kv. Frans Suell har tre skärvor Raerenkeramik och åtta skärvor Frechenkeramik påträffats och denna keramik kan huvudsakligen dateras till 1600-talet. Keramiken påträffades i flera olika typer av anläggningar.

I det avsatta lagret A2241 påträffades ett mindre stengodsgods (figur 7, F18). Det var endast 9 cm högt och troligtvis framställt i Tyskland. Ett helt identiskt krus har tagit tillvara från regalskeppet Kronan som sjönk år 1676.

En annan för Skandinavien viktig stengodsproduktion var Westerwald. I denna region, som ligger sydöst om Köln, fanns ett flertal mindre stengodsverkstäder som framställde likartad keramik. Westerwaldkeramiken är något yngre än exempelvis Siegburg, Raeren och Frechen, med en datering till huvudsak 1600- och 1700-talen. Godstypen karakteriseras av en koboltblå och ibland även en röd glasyr på en ljus botten. Vid undersökningen påträffades två skärvor (F433) i den förmodade ugnen A5054. Skärvorna hade en röd och koboltblå glasyr och dessa kan dateras till 1700-talet.

Figur 7 Till vänster: Tyskt stengodskrus (F18) som daterats till 1600-talet. Ett liknande krus påträffades på regalskeppet Kronan som sjönk år 1676. Till höger: Siegburgkeramik som daterats till 1400-talet.

Figur 8 Yngre glaserat vitgods. Tre-fotsgräta som troligtvis har tillverkats i Holland på 1500-talet. Ett liknande kärl påträffades på kv. Liljan år 2005.

Som jämförelse till stengodset i Kv. Frans Suell kan det nämnas att Siegburg-stengodset på kv. Tegnér i Lund har förlagts till mitten eller slutet av 1300-talet (Gaimster 1996:88). Förflyttar man sig till Ribe i västra Danmark kan man konstatera att stengods återfinns huvudsakligen från mitten av 1300-talet (Matthiesen 1999:121). Från kv. Liljan i Malmö daterades stengodset också från 1300-talet (Brorsson 2006a).

Yngre vitgods

På kv. Frans Suell har sammanlagt 29 skärvor med en vikt av 823 g yngre vitgods påträffats. Keramiken är fördelad på ett fåtal produktioner och huvuddelen av skärvorna har sannolikt tillhört kärl som producerats i Holland och utöver dessa har en skärva tolkats vara från Tyskland.

Av de 29 skärvorna har minst 22 stycken (F348, F389) tillhört samma trebensgräta (figur 8). Grytan hade en gul glasyr på insidan och den var framställd i Holland under slutet av 1500-talet eller under 1600-talets första del. Skärvorna från grytan påträffades i fyllningarna A1212 och i A1790. En näst intill identisk trebensgräta påträffades vid undersökningarna av kv. Liljan (Brorson & Larsson 2006: figur 60).

Porslin

Man kan notera att det inte påträffats någon porslinskräva vid undersökningen i kv. Frans Suell.

Fajans

Fajans är benämningen på ett lergods som är täckt med en ljus ogenomskinlig glasyr. Först under slutet av 1600-talet blev fajans vanligt i Skandinavien är då var det främst de holländska Delft-produktionen som dominerade. Syftet med keramiken, med det ljusa godset och fantasifulla mönster, var att efterlikna porslin. Fajans var billigare än porslin och kom under 1700-talet att produceras i stor omfattning. Mot slutet av århundradet tog emellertid flintgodset över fajansens betydelse.

Vid undersökningen har två skärvor med en vikt av 19 g påträffats. Skärvorna (F165) framkom i lerbotten A11567 och förmodligen utgör de ett sekundärt fynd i

anläggningen. De två fajansskärvorna var ornerade med en blomma och glaserade i blått och vitt och de var sannolikt producerade i Holland under 1600-talet.

Jydepotter

Från mitten av 1500-talet fram till slutet av 1800-talet var det lågbrända, handgjorda svartgodset en viktig inkomstkälla för människor i Jylland och på Fyn i Danmark. Deras keramik har benämnts för jydepotter (figur 6) och påträffas relativt rikligt i eftermedeltida kontexter. Den arkeologiska forskningen på jydepotter i Sverige har i stort sett varit obefintlig, och frågan om när man egentligen började använda jydepotter är inte klargjord. Studier av jydepotter från Halmstad har visat att dessa huvudsakligen är från 1500- och 1600-talen (Augustsson 1985: tabell 23).

Vid undersökningen i kv. Liljan i Malmö daterades jydepotterna till huvudsakligen 1600-talet (Brorsson 2006a). På kv. Frans Suell framkom sammanlagt 15 skärvor och det fanns skärvor från både en skål och en trebensgryta, men flertalet av skärvorna har enbart klassificerats som kärl. Man kan notera att det inte fanns någon kontext med någon högmedeltida godstyp i form av äldre glaserat rödgods och yngre reduktionsbränt gods och jydepotter utan jydepotterna påträffades tillsammans med yngre glaserat rödgods och stengods. I exempelvis källare A5494 och på stenläggning A3820 fanns bland annat jydepotter och fat av yngre glaserat rödgods och dessa lager bör dateras till 1600-talet.

Flintgods

Flintgodset är det yngsta inslaget i keramiken från undersökningen och endast en skärva med en vikt av 4 g har påträffats. Flintgods tillverkades främst för att efterlikna porslin, fast det var en avsevärt mycket billigare produkt. En avgörande skillnad mellan flintgods och porslin är att flintgodset är betydligt mjukare och lerorna tål inte lika höga temperaturer som porslinslerorna.

Skärvan (F432) från undersökningen framkom i den förmodade ugnen A5054.

LERGODS

Från undersökningen har åtta skärvor klassificerats som lergods. Keramiken har inte kunnat bestämmas som svartgods, rödgods eller som stengods utan det förefaller vara ett kraftigt bränt lergods som sannolikt är senmedeltida. Möjligtvis kan lergodset ha varit ett äldre glaserat rödgods, där glasyren fallit av.

Keramiken (F368, F400) påträffades i fyllning A10045 och i utjämningslager L8028. Båda lagren bör utifrån den övriga keramiken dateras till 1300-talet.

Sammanfattning om keramiken

Den äldsta keramiken från undersökningen i kv. Frans Suell kan troligtvis förläggas till senare delen av 1100-talet eller till 1200-talets första del. Det är framför allt närvaron av östersjökeramik, paffrathkeramik samt yngre reduktionsbränt gods som daterar de äldsta lämningarna. Detta kan jämföras med dateringarna av keramiken från kv. Liljan som daterades till samma period som keramiken från kv. Frans Suell (Brorsson 2006b:201). Det finns inte mycket annat stöd för dateringarna än jämförelser med andra skandinaviska och nordtyska städer och det finns en rad olika källkritiska aspekter till hur man ska tolka de tidigaste lämningarna i Malmö. Det hade varit önskvärt med något annat fyndmaterial eller exempelvis dendrodateringar som stöd till keramikdateringarna.

Man kan vidare notera att det högmedeltida inslaget är stort vilket vittnar om att platsen nyttjats på rikligt under framför allt 1300-talet. De materiella lämningarna från senmedeltiden är också stora och till skillnad från många andra platser och städer

minskar antalet fynd med 1600-talet vilket sannolikt berott på att dessa lämningar tagit bort i samband med att man uppförde ny bebyggelse på kv. Frans Suell.

Keramiken uppvisar mycket tydliga likheter med materialet från kv. Liljan och de materiella spåren kan mycket väl ha kommit från samma hushåll eller åtminstone av hushåll i samma sociala sfär.

KRITPIPOR

I två kontexter påträffades sju fragment kritipor. Samtliga fragment är från skaft och några piphuvuden eller klackar har inte påträffats. Dessutom saknade samtliga fragment stämplat eller andra dekorativa element. Utifrån vedertagna dateringar kan kritiporna dateras till 1600- och 1700-talen.

Kritiporna (F15, F16) fanns i det avsatta lagret L2080 och i lerbotten A11567. Det senare fyndet (F16) i lerbotten bör vara sekundärt deponerat medan fragmentet i det avsatta lagret bör däremot dateras till efterreformatorisk tid.

LÄDER

Vid undersökningen påträffades en förhållandevis stor mängd läder. Vikten uppgick till 351 g och samtliga bitar har klassificerats som läderspill eller avfall. Den största mängden läder fanns i det organiska lagret A10796 och detta är sannolikt från 1500- eller 1600-talen.

MYNT

I en förmodad lerbotten A8986 påträffades ett litet metallföremål (F542) som kan ha varit ett mynt. Föremålet var fragmentariskt bevarat och därför har det inte kunnat fastställas huruvida det var ett mynt eller något annat föremål.

TEGEL

Från ett fåtal kontexter tillvaratogs tegel från murstenar, takpannor eller golvtegel. Med hänsyn till fyndmängden har inte allt material tillvaratagits, utan i fält antecknades det på kontextblanketterna hur stor förekomsten var.

Från tre olika kontexter togs tegel tillvara och bitarna har fördelats på fem fyndposter. Den totala mängden uppgår till 3,6 kg.

Den största mängden utgörs av delar från taktegel och denna typ av tegel fanns i fyllning A2062 i en tunna, i fyllning A2456 samt i mur A11585. Från samma mur togs även en mursten (F418) tillvara.

En bit från ett brunglaserat golvtegel (F94) påträffades inom Område C.

TEXTIL/SNÖRE

I några av de fuktigare lagren påträffades bitar från textilier (figur 3) och snören. Lagren har daterats till både senmedeltid och efterreformatorisk tid. I exempelvis stenkällare A5494 fanns textilier (F553) och i det organiska lagret A3354 fanns både snöre (F556) och textilier (F552) bevarade.

TRÄFÖREMÅL

Sammanlagt har fyra olika föremål av trä tillvaratagits och dessa har fördelats på delar av en tunna, en dymling, del av en bordläggning till båt samt ett odefinierat föremål som kan ha varit en barkbåt.

Trä från en laggade tunna (F87) påträffades i grop A10688 och denna kan utifrån keramiken daterats till 1300- eller 1400-talen. Dymlingen (F551) fanns i ett organiskt lager L10796 och den eventuella barkbåten (F557) påträffades i aktivitetslager L9769. I ett annat aktivitetslager L9521 framkom en träplanka med hål i (F558) och denna kan ha utgjort en del av en bordläggning till en träbåt.

LITTERATUR

- Augustsson, J.-E. 1985. *Keramik i Halmstad ca. 1322–1619. Produktion – Distribution – Funktion*. Hallands Läns museers Skriftserie Nr.2. Kv. Frans Suell.
- Brorsson, T. 1999. Keramik. I: Jacobsson, B. Trelleborgen i Trelleborg. *Förhistoriska boplatslämningar och gravar, vikingatida ringborg och medeltida bebyggelse lämningar*. Rikantikvarieämbetet UV Syd Rapport 1999:93. Lund.
- Brorsson, T. 2006a. Keramiken från kv. Liljan. I: Larsson, S. & Balič, I. (red.). *Kv. Liljan 2 och 22*. Malmö. Rikantikvarieämbetet UV Syd Rapport 2005:2. Malmö Kulturmiljö Rapport 2006:2. Lund/Malmö.
- Brorsson, T. 2006b. Spåren efter tyska köpmän. I: Larsson, S. (red.). *Liljan. Om arkeologi i en del av Malmö*. Rikantikvarieämbetet / Malmö Kulturmiljö. Lund/Malmö, s. 194–205.
- Brorsson, T. 2007. Keramiken från Genarp. I: Karlsson, M. & Lenntorp, K.-M. *Genarps bytomt. Genarp 3:8 m.fl., RAÄ 84, Genarps socken, Skåne*. Kulturens rapporter nr 2. Lund, s. 79–82.
- Brorsson, T. & Larsson, S. 2006. Anteckningar från ett källarhål. I: Larsson, S. (red.). *Liljan. Om arkeologi i en del av Malmö*. Rikantikvarieämbetet / Malmö Kulturmiljö. Lund/Malmö, s. 234–251.
- Dahlerup Koch, H. 1997. Den arkæologiske udgravning. I: Asmusson, E. (ed.). *Ahlgade 15–17, Holbæk*. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1994–1995. København, s. 11–192.
- Elfwendahl, M. 1995. Postmedieval Pottery in Sweden. Some Notes on Local Red Earthenwares. *Lund Archaeological Review* 1. Lund, s. 21–34.
- Gaimster, D. 1996. The pottery and the stove-tiles. I: Carelli, P. (red.). *På Kulturens bakgård*. Arkeologiska rapporter från Lund, nr 18. Lund, s. 80–92.
- Gaimster, D. 1997. *German Stoneware 1200–1900*. London
- Gaimster, D. 2000. Hanseatic Trade and Cultural Exchange in the Baltic circa 1200–1600: Pottery from Wrecks and Harbours. *Schultz des Kulturerbes unter Wasser. Veränderungen europäischer Lebenskultur durch Fluß- und Seehandel*. Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mecklenburg-Vorpommerns, Band 35. Lübstorf, s. 237–247.
- Lüdtke, H. 1985. *Die mittelalterliche Keramik von Schleswig. Ausgrabung Schild 1971–1975*. Ausgrabungen in Schleswig. Berichte und Studien 4. Neumünster.
- Matthiesen, H. O. 1999. Gruppe E stentøj. Middelalderkeramik fra Ribe. *Byarkæologiske undersøgelser 1980–87*. Højbjerg, s. 121–122.

Makroskopisk analys av jordprover tagna vid arkeologisk undersökning av kv. Frans Suell 14, Malmö

TEKNISK RAPPORT

Jens Heimdahl, Riksantikvarieämbetet UV Region mitt 2013-08-30

BAKGRUND OCH SYFTE

Under den arkeologiska slutundersökningen av kv. Frans Suell 14, Malmö sommaren 2012, togs 19 jordprover från två olika lager i gropar och andra anläggningar för makroskopisk analys. Proverna inkom för analys i slutet av maj 2013 och analyserades under augusti. Arkeologiskt speglar lämningarna i kvarteret dels en tidigmedeltida marknadsplats präglad av lerbottnar, dels av en huvudsakligen medeltida stadsmiljö med bakgårdar från 1200-talet och framåt. De äldre lämningarna i kvarteret präglas också av att de delvis schaktats ur i samband med anläggandet av en tobaksfabrik. Frågeställningarna bakom de makroskopiska analyserna är huvudsakligen knutna till på vilket sätt lämningar i form av olika typer av avfall på bakgårdarna speglar aktiviteter och den sociala situationen på tomterna, samt i vilken mån de kan säga något om funktionen på olika anläggningar, bl.a. de äldre lerbottnar som påträffats.

METOD

Provtagningen genomfördes av arkeologerna under utgrävningen, och provvolymerna bestod i cirka två liter jord, eller mindre volymer när mindre material var tillgängligt. Proverna preparerades genom floter och våtsiktning (maskstorlek 0,25 mm) enligt metod beskriven av Wasylikowa (1986). Även den kvarvarande flotationsresten av tyngre minerogent material våtsiktades och genomsöktes efter artefakter. Identifieringen av materialet skedde under ett stereomikroskop med 7–100 gångers förstoring. I samband med bestämningarna utnyttjades litteratur och referenssamlingar av recenta fröer. Den makroskopiska analysen har främst behandlat växtmakrofossil (som inte är ved eller träkol), men även puppor, mollusker, kräftdjur, smältor, slagg, ben mm har eftersökts och kvantifierats.

MATERIALETS KÄLLVÄRDE

Den provtagna kulturlagerstratigrafien utgörs främst av lager med hög organisk halt som i flera fall definieras med skarpa kontakter vilket visar att den postdepositionella bioturbationen varit begränsad, och i de flesta fall försumbar. Materialet kan sålunda bedömas ligga *in situ* sedan lagrets tillkomst och eventuell omlagring av material har

således skett *innan* depositionstillfället. Undantaget är främst rottrådar som bedöms ha penetrerat vissa lager.

Källvärdet för makroskopiskt material i odlingsjord, som kan utgöra en del av lämningsarna, kräver en särskild kommentar. En kontinuerligt brukad odlingsjord utgörs av en markhorisont som regelbundet omrörs genom grävning eller plöjning, samt regelbundet tillförs och uppblandas med nytt material som gödsel och jordförbättring. Syftet med omrörningen är att syresätta markhorisonten för att öka den biologiska aktiviteten, och därmed nedbrytandet av organiskt material och frigörandet av näringsämnen. En brukad odlingsjord är alltså en miljö i vilket ömtåligt organiskt material snabbt bryts ner, och mer motståndskraftigt material (t.ex. vissa fröer) med kan anrikas, men så småningom också bryts ner. Detta innebär att odlingsjordar med fortsatt odling, eller fortsatt biologisk aktivitet, generellt sett är dåliga miljöer för studier av forntida odling. Istället tenderar det organiska innehållet att spegla de senaste decenniernas vegetation och fröbank. De forntida odlingsspåren kan finnas kvar i motståndskraftigt material (som förkolnat material eller ben) men utan datering är detta omöjligt att skilja från modernare material. Om en odlingsjord begravs, t.ex. under fyllnadsmassor (som i detta fall), kan dock den biologiska aktiviteten avsevärt minska, i synnerhet om jorden samtidigt är vattenmättad. Detta kan leda till att odlingsjorden bevaras med det innehåll den hade när den begravdes, vilket, om det skett någorlunda när inpå odlingens avslutande, alltså speglar den avslutande, eller sista, odlingsfasen. Mer motståndskraftigt material (förkolnat material, ben och vissa fröer) kan vara tillsatta i äldre odlingsfaser, men detta är generellt sett svårbedömt. Däremot speglar många kulturväxter med stor säkerhet den sista odlingsfasen, eftersom många kulturväxtfröer är ömtåliga och känsliga för nedbrytning.

JORDPROVERNAS INNEHÅLL

I bifogade tabell (tabell 1) har materialet (det som inte är förkolnade fröer och frukter) kvantifierats enligt en grov relativ skala om 1–3 punkter, där 1 punkt innebär förekomst av enstaka (ca 1–5) fragment i hela provet. 2 punkter innebär att materialet är vanligt – att det i stort sett hittas i alla genomletningar av de subsamplingar som görs. 3 punkter innebär att materialet är så vanligt att de kan sägas vara ett av de dominerande materialen i provet och man hittar det var man än tittar. Siffrorna för makrofossil anger antalet räknade fröer/frukter. Materialet domineras av oförkolnade fröer som bevarats i syrefattig miljö genom vattendränkning. Även förkolnade fröer förekommer, och dessa presenteras separat i tabellen.

Det kvalitativa innehållet av makroskopiskt material styrs i hög utsträckning av en handfull tafonomiska faktorer kopplade till de avfallskällor varifrån materialet som bygger upp kulturlagren härstammar, huvudsakligen från byggnation och hantverk (träflis, kol, kalkbruk etc.), djurhållning (växter från ängs-/betesmiljö), kök (träkol, matrester och latrinavfall). Därtill kommer en del material, som t.ex. ogräs, från lokala växtmiljöer. För att underlätta för läsaren att se detta i resultaten har de olika arterna grovt grupperats i ekologiska och kulturella kategorier. Notera att dessa är grova verktyg och att det finns flera exempel på växter som kan passa in i flera grupper (smultron är också ett vanligt ogräs och många ogräs kan också förekomma i betesmiljöer etc.).

DISKUSSION

Bevarandegraden i de enskilda proven varierar från fullständig upplösning (provnr 4686), till i princip fullständig bevaring (provnr 4884), vilket huvudsakligen beror på materialets ålder samt hur grovt och genomsläppligt det är. I det följande diskuteras resultaten grupperade efter kontexttyp och ungefärlig kronologi (i den mån denna är känd).

Spåren av den äldsta fasen (dike A4719, markhorisont A9549, samt lerbottnar)

Makroskopiska spåren efter äldre, preurbana, bruksfaser i området, tillhörande marknadsfasen under 1100- och 1200-talet, saknas nästan helt – sannolikt till följd av att de brutits ner. Lerbottnarna och diket A4719 innehöll inget material som kan avslöja något om miljön på platsen. Även två andra dikesfyllningar provtogs (A5437 & A10325) och dessa var i likhet med det tidigare diket i princip helt tomma på innehåll. Det enda prov som innehåller något material från denna period är provet från den äldsta markhorisonten A9549. Innehållet domineras av träkol och träflis och därtill fröer med ett ursprung i stalldynga och ogräs. Träkolet i jorden kommer antagligen delvis från spisaska vilket indikeras av förekomsten av förkolnat spannmål (havre) och benfragment. Utifrån innehållet kan vi dra slutsatsen att vi befinner oss i någon form av boplatsmiljö, och av innehållet kan det inte uteslutas att markhorisonten utgör spår av odling.

Lerbottnar (A4517, A8199, A11259)

Lerbottnarna härstammar från den äldsta marknadstiden på 1100-talet, men anläggningarna kan ha varit i bruk så sent som på 1400-talet. Två av de tre analyserade lerbottnarna innehöll inget annat material än fiskfjäll och enstaka fiskben. Organiskt makroskopiskt innehåll i provet från gropen A4517 saknades helt, och inget i groparnas makroskopiska innehåll kan därför användas för att säga något om under vilken säsong de använts. Det enda som står klart är att deras användning tycks strikt kopplad till fiskenäringen.

Botteninnehåll i tunnor (A2667, A4656, A5532 & A6490)

De tre tunnorna som stod på rad har olika innehåll. A4656 innehåller en blandning av sand, fiskben, träflis och träkol. Blandningen av innehållet kan bero på att tunnan jordfylld med material från platsen och kan antas spegla hur markhorisonten sett ut på en plats där bott och rensat fisk. Innehållet i A2667 liknar A4656 men saknar inslaget av fisk. Tunna A6490 innehåller kraftigt nedbrutet läderspill blandat med sand. Om de tre tunnorna speglar avfallet i ett hushåll så kan alltså två aktiviteter spåras härifrån: Hantering av fisk, samt läderhantverk.

Ytterligare en tunna A5532 innehöll i likhet med de tidigare tunnorna en blandning av sand, trä och träkol. I innehållet fanns också spår av stalldynga i form av starrnötter och finfördelade örtdeklar, samt troligen spår av latrinavfall i form av fikonkärnor, svartsenap och spår av den vilda (insamlade?) kryddväxten harmynta. Bland det förkolnade materialet fanns också en förkolnad rågkärna. Innehållet i tunnan domineras dock av det sand och det är rimligt att anta att innehållet fyllts med jord från platsen och därmed speglar innehållet i den lokala markhorisonten (som dock i sin tur speglar avfallet från tomten). Av innehållet kan vi ana att man haft djur på tomten, och fikonen speglar en importvara i en typisk handelsmannamiljö.

Kulturlager och markhorisonter (A6986, A10759 & A10809)

Tre olika kulturlager och markhorisonter som analyserades (A6986, A10759 & A10809) uppvisade vissa likheter till innehåll som gör det möjligt att tolka dem som odlingshorisonter i mindre hushållsnära odlingar, alternativt jord från odlingsbäddar som grävts upp och använts som fyllnad. Samtliga lager hade en allmän karaktär som stämmer in på odlingsjord: de bestod av homogeniserad jord, rikt bearbetad av maskar och innehöll rikligt med spår av köksavfall, gödsel i form av dynga (och latrin) samt spår av en rik ogräsflora. Två av lagren (A6986 & A10809) innehöll också fröer av odlingsväxter vars närvaro enklast förklaras genom att de odlats i jorden.

Figur 1 Kålfrö (*Brassica cf. oleracea*) från lager A10809 som antagligen utgör lämningar efter en kål- eller kryddgård. I lagret hittades även rova, morot, sommarkyndel. Det skall noteras att fröer av kål- och rovatyp är mycket svåra att särskilja och att bestämningarna alltid är osäkra. Fröet på bilden mäter 2,2 mm i diameter.

Kulturlager A6986 utgjordes av ett drygt decimetertjockt lager ovanpå en lerbotten. Dess innehåll av dynga, ogräs och frö av rovatyp kan tyda på att det rör sig om en odlingsbädd, eller om jord från en flyttad odling.

Lager A10759 låg i två stora nedgärvingar. De innehöll en homogeniserad massa av sand, dynga, ogräs, och hushållsavfall i form av bryggeriavfall (i form av porsnötter), latrin (i form av smultron och senap) och avfall från tröskning och resning av havre (strån, agndelar och skal av havre). Avfallet visar på ett jordbrukande hushåll med egen djurhållning som sannolikt haft tillgång till en del av stadsjorden, de har också bryggt sitt eget öl. Jorden i groparna kan ha använts som odlingsjord vilket skulle förklara varför den är homogeniserad med sand.

Lagret i grop A10809 innehöll de tydligaste tecknen på att utgöras av en odlingsjord till en kål- och kryddgård. Bland odlingsväxterna hittar vi kål (figur 1), rova, morot, sommarkyndel. Jorden har gödslats med stalldynga, hushållsavfall (fiskrens etc.) och latrin (i vilket vi ser spår av senap och fikon). Jorden är beskriven som "lättgrävd" vilket kan bero på att jorden fortfarande är lucker till följd av maskarnas aktivitet.

Medeltida lager i grop/källare (A3354 & A4177)

De två proverna från lagren i denna källare/grop består av olika material. A3354 utgörs i princip av ren utmockad stalldynga, samt björknäver som kan ha utgjort stallströ. A4177 består däremot av träflis, djurhår och stora mängder ogräs – dominerat av spikvallmo. Sannolikt representerar materialet avfall från hushållet på tomten i skiftet 1300-1400-talet, och stammar uppenbarligen från djurhållning. Det är lite anmärkningsvärt att inga andra spår av hushållsavfall hittas. Möjligen har materialet hamnat i gropen i samband med att man rensat ut/byggt om ett fähus på tomten.

Lager i källare 4105 & 5494

Dessa två intelligande källare läggs igen senast 1770 då tobaksfabriken anläggs, vilket tros datera materialet i dem till 1600- eller 1700-talet. Det organiska materialet i källarnas botten liknar varandra mycket till innehållet och består huvudsakligen av latrinavfall, men också till mindre del av köks- och trädgårdsavfall. Den mänskliga

avföringen innehåller påtagligt stora mängder av importerade exotiska växter av exklusivt slag som ris och citrusfrukt, men också talrika spår av mer ordinära importvaror som russin, fikon, bovete och hirs (figur 2 & 3).

Ris tillhör det mest exklusiva inslaget i materialet och är antagligen importerat från ostasien. Priset på ris sjönk något i samband med att den asiatiska importen ökade under inflytandet av de ostindiska kompanierna på 1600- och 1700-talet, men var fortfarande en lyxvara. Om materialet i källaren är av senmedeltida datum så är förekomsten av ris synnerligen anmärkningsvärd. Även citrusfrukter (här är det troligtvis fråga om citroner, men det kan också röra sig om torkade pomeranser) var en förhållandevis dyr vara även om de kom från "närområdet" i Sydeuropa, i synnerhet om de måste importeras som färska, men de förekom även att citrusfrukter som infördes i torkad eller syltad form. Torkade frukter som olika former av russin och fikon var vanliga i de senmedeltida och tidigmoderna städer, och utgör inte på samma sätt en indikation för hög status. I detta material kan även spåren av surkörsbär och plommon utgöra spår av torkad, importerad frukt. Surskörsbären kallades "moreller" och plommon för "pruneller", men de kan också vara lokalt odlade. Detta i likhet med udda spannmål som hirs och bovete. Snarast vittnar förekomsten av dessa varor en internationell smak.

I detta latrinavfall domineras materialet av ovanstående importvaror, men det finns även ett starkt inslag av varor som sannolikt var lokalt odlade, t.ex. äpplen och päron, men här märks också kryddor som senap, koriander, kummin och dill. Populäriteten hos de tre sistnämnda kryddorna ökade i popularitet under 1600-talet då brännvinstillverkningen ökade. Även vilda bär förekommer rikligt i latrinerna, här främst smult-ron, björnbär och ett mindre inslag av skogsbär som blåbär och lingon.

I materialet finns också avfall från spisavfall i form av förkolnat spannmål, träkol och hasselnötsskal, men även trädgårdsavfall i form av fröer från kål, rova, morot och oregano. Det är möjligt att det är denna typ av avfall som också gett upphov till förekomsten av ogräsen.

Av innehållet i avfallet i källarna kan vi sluta oss till att de i hög utsträckning liknar varandra. Utifrån innehållet kan vi också argumentera för att det härstammar från ett

Figur 2 Spår av importvaror från avföringslager i senmedeltida eller efterreformatorisk källare A4105, från vänster till höger och uppifrån och ner: Skal av ris (*Oryza sativa*) ännu fastklibbat i avföringsmatrix huvudsakligen bestående av finfördelade sädeskorn, kärna av hirs (*Panicum milliaceum*), samt nedan skalfragment av bovete (*Fagopyrum esculentum*).

Figur 3 Kärna av citruskärna från avföringslager i senmedeltida eller efterreformatorisk källare A5494, kanske citron (*Citrus cf. × limone*) eller pomerans (*Citrus cf. × aurantium*).

hushåll på platsen före tobaksfabriken, och alltså inte tillhör ett avfall från fabriken i fråga. Detta visas inte minst i den stora förekomsten av exklusiva varor som snarast talar för ett välbärgat köpmannahushåll. Men även genom förekomsten av köksträdgårdsavfall som knappast kan härstamma från tobaksfabriken.

REFERENSER

- Anderberg, A-L. 1994. *Atlas of seeds. Part 4. Resedaceae-Umbelliferae*. Naturhistoriska Riksmuseet. Stockholm.
- Beijerinck, W. 1976. *Zadenatlas der Nederlandsche Flora*. Amsterdam.
- Berggren, G. 1969. *Atlas of seeds. Part 2. Cyperaceae*. Naturvetenskapliga Forskningsrådet. Stockholm.
- Berggren, G. 1981. *Atlas of seeds. Part 3. Salicaceae-Cruciferae*. Naturvetenskapliga Forskningsrådet. Stockholm.
- Cappers, R. T. T., Neef, R. & Bekker, R-M. 2009. *Digital atlas of economic plants*. Groningen Archaeological Studies vol 9. Groningen.
- Heimdahl, J. 2005. *Urbanised Nature in the Past: Site Formation and Environmental Development in Two Swedish Towns, AD 1200–1800*. Thesis in Quaternary Geology. Institutionen för Naturgeografi och Kvärtärgeologi. Stockholms universitet.
- Schoch, W. H., Pawlik, B. & Schweingruber, F. H. 1988. *Botanical macro-remains*. Paul Haupt Publishers. Stuttgart.
- Wasylikowa, K. 1986. Analysis of fossil fruits and seeds. I: Berglund, B. E. (ed.). *Handbook of Holocene Palaeoecology and Palaeohydrology*. John Wiley & Sons Ltd. Pp. 571–590.

Grupper

ANTONIIGRÄNDENS OMRÅDE

Fas 2, Antoniigrändens område

333 Lerbottnar

Konstruktion: 333

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 8941, 6947, 5165, 10781, 6668, 4493

Fyndmaterial: -

Lerbottnarna framkom i undersökningsytans södra del, delvis i det område som senare övergick till att vara en gränd. Lerbottnarna bestod av gul kompakt lera, varav flera av dem var fragmenterade. Det påträffades inga fynd men med anledning av den stratigrafiska sekvensen kan lerbottnarna antas tillhöra de äldre faserna. Ovan en av lerbottnarna framkom ett torvigt lager som tolkades vara ett trälock eller ett senare golv. Mellan lerbottnen och det organiska lagret fanns ett sandigt lager, flygsand.

380 Fyllningar

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 380

Konstruktion: -

Kontexter: 9437, 9359

Fyndmaterial: 1 1300–1400

Två fyllningar varav den ena var gulgrå och den andra mörkare grå, båda med sandiga inslag. Fyllningarna undersöktes endast översiktligt och tolkades vara fyllningar i en tunna och en grop.

341 Utjämningslager

Konstruktion: 341

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 4922, 4936, 5296, 9642

Fyndmaterial: 1 1200–1400

Troligtvis ett utjämningslager i syfte att jämna ut och täcka över äldre aktivitetsytor och huslämningar. Lagren var ganska mörka och sandiga och de hade inslag av ben, tegelkross, bränd lera, lera småsten och träkol.

402 Lerbotten

Konstruktion: 402

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 10822

Fyndmaterial: -

En lerbotten som bestod av gul lera med inslag av träkol och småsten. Endast delar av lerbotten var framtagna. Lerbotten hade troligen ett trälock. I fyllningen påträffades organiskt material t.ex. småpinnar.

Fas 3, Antoniigrändens område

223 Stolphål/gräns

Konstruktion: 223

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 3493, 4645, 4698, 10791

Fyndmaterial: -

Dessa stolphål låg på rad i öst–västlig riktning. De kan ha fungerat som en äldre gränsmarkering och skall troligen kopplas till samma tillkomstperiod som grupp 301 (dike). Stolphålen tolkas ha fungerat som staket eller liknande mellan tänkta tomter och gränder i söder. I ett av stolphålen påträffades trärester. Två av stolphålen var relativt fyrkantiga i plan och de övriga var runda i plan.

342 Enklare byggnad

Konstruktion: 342

Bruk: 342

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 9797, 9521, 4366

Fyndmaterial: bordläggning till båt

Denna grupp består av en enklare byggnad/skjul som eventuellt har varit öppen. De kvarvarande kontexterna bestod av en mellan/innervägg i form av lerlager med tillhörande trägolv.

Bruk

Kontexter: 9481, 9579, 9769

Fyndmaterial: 1 1100–1250, 1 1150–1350, 1200–1400, 1 1300–1400, 1 1550–1700, rep, barkbåt.

På trägolvet påträffades en betydande mängd träflis, spån och enstaka tillhuggna trädetaljer som sannolikt kan sättas i samband med bl.a. tunnbinderi.

403 Tunna

Konstruktion: 403

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 403

Kontext: 4236

Fyndmaterial: -

Denna tunna påträffades efter en andra maskinavbaning. Tunnan var 0,7 m i diameter med ruttnat trä som syntes som en brun färgning.

404 Två nedgrävningar/kar

Konstruktion: 404

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 10759, 10770

Fyndmaterial: 1 1200–1400, 1 1400–1600

Två kar i trä som var placerade i anslutning till varandra. De låg intill Antoniigrändens och var troligen samtida med denna. Fyllningen i karen bestod av gråbrun kompakt och fet humus med enstaka inslag av ben. Storleken på träkaren var ca 1,3 x 1,35 m.

407 Huslämning

Konstruktion: 407

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 5676

Fyndmaterial: 1 1200–1400

I sektionen av ett djupschakt beläget i norra delen av området kunde två lager urskiljas. Området tolkades vara platsen för lämningar efter en medeltida byggnad. Det översta lagret bestod av svartgrå humös sand med inslag av träkol och enstaka kalkbruk. Det var ca 0,35 m tjockt. Det undre lagret var mörkbrunt och var ett smetigt organiskt lager med sandlinser. Eventuellt kan det kopplas till tunnbinderi eller liknande verksamhet. Lagret var ca 0,23 m tjockt. Dessa båda lager var skurna av flera yngre nedgrävningar och endast en liten del av den byggnaden återstod. Dessa lager låg jämsides med Antoniigrändens vilket kan tyda på att gränden var av medeltida ursprung.

434 Organiskt lager

Konstruktion: -

Bruk: 434

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 10809

Fyndmaterial: -

Ett lager som fanns beläget i anslutning till stora välbevarade lerbottnar – eventuellt var detta en aktivitetsyta i anslutning till dessa. Lagret var humöst med grus (sjögrus?) i botten. I lagret påträffades vad som såg ut att vara dåligt bevarade fiskben och troligen med en del gödsel.

Fas 4, Antoniigrändens område

336 Tunnor

Konstruktion: 335

Bruk: -

Destruktion: 334

Gruppen består av nedgrävning, två trätunnor och destruktionsfasen i form av fyllning.

Konstruktion: -

Kontexter: 10741, 10750, 10729

Fyndmaterial: -

Dessa tunnor blev tydliga efter en andra schaktning av undersökningsområdet då träfodringen/tunnorna blev synliga. Den minsta tunneln var drygt 0,5 m i diameter och den andra var drygt 0,6 m i diameter. De var placerade i en rektangulär grop med rundade hörn. Denna typ av konstruktion, d.v.s. två tunnor nedsatta i en grop, har påträffats på flera platser på undersökningsytan. Dessa kontexter undersöktes endast översiktligt.

Destruktion: -

Kontext: 20568

Fyndmaterial: -

Då denna grupp endast dokumenterades översiktligt har fyllningarna i tunnorna slagits samman med fyllningen i nedgrävningen. Fyllningarna var snarlika och bestod av grå porös mager sand med inslag av träkol.

339 Källare

Konstruktion: 337

Bruk: -

Destruktion: 338

Konstruktion: -

Kontext: 9184

Fyndmaterial: -

Detta var troligen nedgrävningen till en mindre källare eller förråd. Förrådet låg i direkt anslutning till en yngre mycket välbevarad källare och tolkades vara en föregångare till denna. Nedgrävningen var ca 4,35 m lång och låg i öst-västlig riktning, den var 1 m djup och hade plan botten och vertikala sidor.

Destruktion

Kontexter: 9077, 9167

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1300–1400, 1 1400–1600, 1 1400–1750, läder.

Troligen består denna grupp av flera sammanslagna fyllningar. De bestod av mörkgrå kompakt sand och av mörkgrå porös mager sand, med inslag av tegelkross, ben, småsten träkol och lera.

343 Gränd

Konstruktion: -

Bruk: 343

Destruktion: -

Bruk: -

Kontexter: 4956, 4973, 4335

Fyndmaterial: -

I området fanns humösa och sandiga lager som tolkades vara del av en gränd (Antoniigränden). Gränden finns beskriven i senare kartmaterial. I lagren påträffades träbitar och delar av plankor.

348 Sandiga och torviga lager

Konstruktion: 348

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 8928, 6986

Fyndmaterial: järnklump, flinta

Gruppen består av ett sandlager och ett torvigt lager. Lagret var mycket kompakt och homogent, framförallt den nedre delen av lagret. Det fanns inslag av sand och växt-delar i lagret. Det var ca 0,12 m tjockt. Sandlagret framkom ovan en lerbotten och fortsatte söder om torvlagret och överlagrade ytterligare en lerbotten.

357 Lergolv

Konstruktion: 357

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 4778

Fyndmaterial: -

Lerlagret tolkades vara ett lergolv. Lergolvet hade en plan yta och bestod av gul kompakt lera.

358 Stolphål eller tunnor

Konstruktion: 358

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 4850, 4859

Fyndmaterial: 1 1400–1750, 1 1500–1750, del av glasflaska

I fält tolkades dessa nedgrävningar/fyllningar vara stolphål men med tanke på deras storlek och placering i en nedgrävning verkar det handla om två tunnor i stället. Fyllningarna undersöktes översiktligt och i plan var de ca 0,45 m i diameter. Den ena fyllningen innehöll en stor sten samt ett par större delar av takpannor (vingtegel). Den andra fyllningen bestod av grå lera samt ett brunt gödsligt material med inslag av ben, tegelkross och kalkbruk.

385 Utjämningslager

Konstruktion: 385

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 5245

Fyndmaterial: -

Ett utjämningslager bestående av ljusgrå, något humös sand, ca 0,15 meter tjockt. Lagret var ca 4,6 x 2,8 meter stort. Det täckte ett torvlager och ett möjligt trägolv. Lagret kan eventuellt tyda på en snabb igenfyllning eller en översandning av en fiskehodda, ett skjul eller liknande.

432 Gränd

Konstruktion: 432

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 10796

Fyndmaterial: 1 1500–1700, dymmel, läder

Ett organiskt lager i närheten av lerbottnar och i Antoniigrändens sträckning. Lagret tolkades vara en del av gränden med anledning av placeringen och dess kompaktet.

Fas 5, Antoniigrändens område

225 Träkällare

Konstruktion: 225

Bruk: -

Destruktion: 360

Denna källare tolkades vara senmedeltida eller tidigmodern och låg med sin långsida ut mot Antoniigränden.

Konstruktion: -

Kontexter: 5185, 5207

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en träkällare med yttermått 3,35 x 2,30 m. Trækällaren var orienterad i öst-västlig riktning. Det fanns en tydlig träram med välbevarade trästockar, främst i den östra gaveln och längs den södra långsidan. I hörnen fanns spår av hörnstolpar i trä. I sydöstra hörnet av träkällaren fanns en bevarad trästock, ca 0,9 x 0,13 m stor. I den södra väggen fanns bevarade trästockar som var lagda i flera skift. Källaren var drygt 1,7 m djup.

Den ursprungliga funktionen tolkades vara förvaring men sedan har den använts som latrin och avfallsbinge.

Destruktion: -

Kontext: 4105

Fyndmaterial: 1400–1750, kakel 1500-tal

I källaren fanns flera fyllningar och lager. Överst fanns en fyllning bestående av lerblandade raseringsmassor med munk- och nunnetaktegel, kalkbruk, småsten, ben etc. Därunder fanns ett ca 0,35 m tjockt lerlager av både gul- och blå lera. Under detta fanns ytterligare ett raseringslager med munk- och nunnetaktegel, vilket var ca 0,2–0,5 m tjockt, där tjockleken ökade mot väster. Nederst i källaren fanns ett kraftigt grönaktigt, kompakt latrinlager med träspån/träflis/gödsel. Detta lager var ca 0,7 m tjockt och låg ca 0,5 m under nivån med trästockar/träram.

I botten av källaren fanns fragmenterade rester av en stenläggning, lagd i sjösand som troligen har varit källargolv.

Fas 6, Antoniigrändens område

224 Stenläggning

Konstruktion: 224

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 3722, 3820

Fyndmaterial: 1 1400–1750, 1 1550–1900, 1 1600–1750 och 1 1600–1700 från lagret ovan stenläggningen

Dessa kontexter var del av en stenläggning. Stenarna var ca 0,2 m stora i diameter, med undantag för några större och enstaka mindre stenar. Stenläggningen tätt packad, och lagd i gul siltig sand. Det fanns enstaka tegelkross i sättsanden. Kontexterna rensades fram, mättes in och grävdes sedan bort med grävmaskin.

373 Ugn?

Konstruktion: 373

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 5054, 4404

Fyndmaterial: 2 1400–1700, 1 1550–1900, 2 1600–1700, 1 1600–1800, 1 1750–1900, kakel, fönsterglas, spik

Gruppen består av lager som tolkades tillhöra en yngre ugn. De bestod av eldpåverkat material: gulröd kompakt mager lera med inslag av träkol, ben småsten, kalkbruk och bränd lera. Anläggningen påträffades under schaktning och undersöktes endast översiktligt.

EXTENSIVA OMRÅDET

Fas 1, extensiva området

375 Lerbotten

Konstruktion: 375

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 4689

Fyndmaterial: -

En lerbotten som bestod av gulgrön kompakt lera. Den var belägen på det extensiva området och tillhörde de lerbottnar som eventuellt bildade en gränsmarkering i öst-västlig riktning.

376 Lerbotten

Konstruktion: 376

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 5777

Fyndmaterial: -

En lerbotten som bestod av gul kompakt lera. Den påträffades i det södra extensiva området. Eventuellt skall denna lerbotten ses i samband med 5137, 4493, 4128 som tillsammans bildar en eventuell markering i öst-västlig riktning. Lerbotten framkom i den äldsta markhorisonten och tolkades tillhöra de första/äldsta faserna med lerbottnar.

Fas 2, extensiva området

221 Tre tunnor

Konstruktion: 221

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 6276, 6286, 6298, 6323

Fyndmaterial: -

Tre tunnor som antogs vara samtida med anledning av deras rumsliga position. De var troligen del av och del av samma arbetsmoment (fiskhantering).

Kontexterna framkom i den extensiva delen varför endast en mindre arkeologisk insats genomfördes. Tunnorna var tydliga med färgningar av det ruttna träet och deras diameter var ca 0,6 m. Fyllningarna i tunnorna har ej undersökts.

Mot väster i anknytning till lagret 6346 syntes en tunn rak brun färgning som kan ha varit en nedgrävningskant således skulle två av tunnorna kunna var liknande konstruktion som t.ex. grupperna 209 och 210.

323 Spridda kontexter, medeltida

Konstruktion: 323

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 323

Kontexter: 6140, 11760, 11728, 11810, 11793, 11832

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400

Flera kontexter som verkade tillhöra de medeltida aktiviteterna i området. De har grupperats beroende på deras rumsliga placering inom undersökningsytan. Grup-

pen består av ett stolphål, två tunnor, en lerbotten en eventuell brunn och ett lager. Stolphålet och tunnorna var nedgrävda i bottensanden. Lerbotten var anlagd i bottensanden och bestod av gul kompakt lera med rester av fiskhantering. Det lager som påträffades var diffust och en av tunnorna hade grävts igenom det. Nedgrävningen som tolkades vara en brunn eller ett kar var fyrkantigt i plan och hade en färgning som såg ut att vara en träram.

324 Lerbottnar, sammanslaget område

Konstruktion: 324

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 324

Kontexter: 6309, 6346, 6363, 6415, 6392

Fyndmaterial: -

Denna grupp bestod av tre lerbottnar och två fyllnadslager som fanns belägna i det extensiva området. I en av fyllningarna påträffades medeltida keramik. Det tre lerbottnarna bestod av gråbrun/gröngul lera och undersöktes endast översiktligt.

Lerbotten 6309 var 1,2 x 1 m stor och bestod av gråbrun lera med inslag av sot, träkol och småsten.

Lerbotten 6363 var ca 2,6 x 1,6 m, lerbotten. Eventuellt rör det sig om flera lerbottnar som lagat ovanpå varandra och/eller haft olika riktningar.

Lerbotten 6392 var ca 2,0 x 0,3 m, det var bitvis fläckar av lera men i plan såg den ut som en halvcirkel.

Fyllningarna bestod av mörkbrunt grus.

429 Lerbottnar

Konstruktion: 429

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 4816, 4462, 4473

Fyndmaterial: 1 1550–1850 (tillhör troligen brunnen som skar kontexten)

Tre lerbottnar som visar på kontinuitet av användandet av ytan. Lerbottnarna var placerade ovanpå varandra. Alla tre lerbottnarna bestod av gul kompakt lera.

Fas 3, extensiva området

219 Lerbottnar

Konstruktion: 219

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5619, 5828, 10905

Fyndmaterial: -

Dessa lerbottnar tolkades vara samtida bl.a. då de rumsligen tycktes ta hänsyn till varandra. Lerbottnarna bestod av gröngul lera och av det som undersöktes kunde en skålning i dem konstateras.

340 Två lerbottnar

Konstruktion: 340

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5171, 4904

Fyndmaterial: -

Två lerbottnar som rumsligen tog hänsyn till varandra genom deras utbredning. De var troligen samtida. De låg i öst–västlig riktning och den bäst bevarade av dem hade måtten 2,24 x 1,64 m men den var skuren både i norr och öster. Båda lerbottnarna bestod av gul kompakt lera.

430 Lerbotten

Konstruktion: 430

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 5137

Fyndmaterial: -

En grupp som består av en lerbotten. Lerbotten bestod av gul lera och var fragmenterad, den norra delen inklusive det nordöstra hörnet återstod. Lerbotten låg i bottensanden och tolkades vara från de äldsta faserna.

Fas 4, extensiva området

220 Tre stolphål

Konstruktion: 220

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5904, 5910, 5947

Fyndmaterial: -

Gruppen består av tre stolphål som framkom i det extensiva området. Det fanns inget daterande material och de var nedgrävda i bottensanden. Möjligen skulle de ha kunnat representera ett nordvästligt hörn av en konstruktion eller del av en gränsmarkering i nordsydlig riktning. I anslutning till dem framkom lerbottnar vilket innebar att de eventuellt varit del av en konstruktion som hade med fiskhanteringen att göra t.ex. en torkställning.

322 Konstruktion/byggnad

Konstruktion: 322

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 322

Kontexter: 11388, 11574, 11398, 11411

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, 1 1300–1400, 1300–1500, 1 1400–1750, 1 1650–1800, spik, nit

Gruppen består av några kulturlager av vad som kan ha varit en medeltida byggnad. I det första lagret påträffades några skärvor yngre keramik. Området var väldigt omrört och skadat av de källare från tobaksfabriken som legat här. Aktivitetslagret var humöst ca 0,2 m tjockt och låg invid två stenar. Stenarna var placerade i en grävd väggränna, de var kallmurade. Det framkom även en återanvänd kalk/sandsten som var kvaderhuggen. Intill dessa kontexter framkom rester efter ett trägolv.

326 Aktivitetsområde

Konstruktion: 326

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 6184, 11429, 11449, 11567

Fyndmaterial: 2 1150–1350, 1 1600–1800 (kritpipa), 1 1600–1750

I den extensiva ytans sydvästra hörn framkom två lerbottnar, ett aktivitetslager och stenar. En av lerbottnarna låg intill aktivitetslagret och stenarna. Lerbottnarna bestod av grågul kompakt lera och aktivitetslagret bestod av mörkbrun porös silt. Det finns en anteckning på kontextblanketten om att en lädersko påträffades i lagret men denna har ej registrerats. I samma lager påträffades senmedeltida–tidigmodern keramik. I nära anslutning till en av lerbottnarna fanns en tunna och ett aktivitetslager. Tunnan var drygt 0,6 m i diameter och själva tunnan syntes som en brun färgning. I tunnans fyllning påträffades rikligt med fiskben. Intill denna tunna fanns ett mörkbrunt, siltigt aktivitetslager. Lagret var poröst och hade inslag av lera, småsten och träkol, i lagret påträffades stengods och munk/nunnetegel.

I samma område framkom två stenar som var nedgrävda i en ränna. Stenarna låg i sydvästlig–nordöstlig riktning och var utan bindningsmedel.

Uppförande av tobaksfabriken och dess källare har i detta område inneburit att mycket av kulturlagren gått förlorade.

328 Huslämning och brandlager

Konstruktion: 328

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5971, 5981

Fyndmaterial: -

Gruppen består av lager som framkom i det extensiva området och som därför endast har dokumenterades översiktligt. Det framkom ett fragmenterat kulturlager av ett eventuellt äldre hus i öst–västlig riktning. I anslutning till detta lager framkom ett brandlager som eventuellt var rester av en härd.

329 Två lerbottnar

Konstruktion: 329

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5955, 11490, 11472, 11502

Fyndmaterial: 1 1400–1600

Dessa kontexter framkom i extensivt område i undersökningsytans sydvästra hörn. De grupperades med anledning av deras rumsliga placering, ett av lagren var troligen något yngre än de andra. Gruppen består av två lerbottnar, ett aktivitetslager och (syll)stenar.

De två lerbottnarna bestod av grågul kompakt lera, och aktivitetslagret av mörkbrun porös silt.

330 Tre lager

Konstruktion: 330

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5764, 5850, 5664

Fyndmaterial: -

Dessa tre lager framkom i det extensiva området och har endast dokumenterats översiktligt.

Lagren var relativt organiska och fanns i ett område med flera lerbottnar. I den södra delen av undersökningsytan framkom flera organiska lager vilket kan tyda på att man i detta område hade specifika arbetsuppgifter t.ex. garveri och tunnbinderi.

Fas 5, extensiva området

325 Diffusa lager

Konstruktion: 325

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 11826, 11518, 11526, 11536, 11558, 11736, 11768, 11782, 11818

Fyndmaterial: 2 1150–1350, 1 1150–1300, 1 1600–1750

Diffusa lager på det extensiva området, eventuellt var något av dem medeltida. Området var skadat av yngre fabrikskällare, vilket gör det svåraterat. Dessa lager bestod till stor del av grå porös silt och sand. De var belägna över en relativt stor yta av det södra området och fynden bestod huvudsakligen av medeltida keramik. Den yngre keramikskärvan kan bero på att det var omrört i området med anledning av uppförande av yngre byggnader.

327 Mur

Konstruktion: 327

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5065, 5114

Fyndmaterial: -

I den norra delen av undersökningsområdet framkom en mur som tolkas tillhöra en senmedeltida–tidigmodern byggnad. Sammantaget återstod en L-formad konstruktion där väggen var lite sned i förhållande till grundmuren vilket kan innebära att man återanvänt en äldre mursträckning som grund.

Fas 6, extensiva området

214 Syllstenar

Konstruktion: 214

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 11637, 11655

Fyndmaterial: -

Dessa syllstenar framkom i undersökningsområdets nordöstra hörn i den extensiva delen. Kontexterna bestod av större markstenar som var lagda i bottensanden och tolkades vara grundstenar i en byggnad. Byggnadens datering var osäker men den stratigrafiska sekvensen visar att den var äldre än grupp 215 (tegelkällare) och därmed äldre än 1770. Syllstenarna tillhörde en byggnad som orienterade sig ut mot Västergatan men det är osäkert om detta var den södra gaveln eller om det varit en större konstruktion.

331 Brunn

Konstruktion: 331

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5632, 5598, 5654

Fyndmaterial: 1 1600–1800, metallföremål, fönsterglas

Gruppen bestod av en stor cirkulär nedgrävning med träskoning i den centrala delen. Träskoningen framkom vid rensning/schaktning som en fyrkantig brun färgning och

tolkades som ett brunnskar. Brunnen snittades med maskin och visade sig då bestå av förmultnade och delvis bevarade plank. Med anledning av att det vid undersöknings-tillfället inte fick grävas djupare än 2,3 m ö.h. kunde brunnen inte bottengrävas. I fyllningen framkom eftermedeltida keramik.

Norr om den stora nedgrävningen framkom en äldre brunn som skars av den yngre.

Fas 7, extensiva området

213 Tegelbyggnad/tobaksfabrik

Konstruktion: 213

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 6027, 6019, 5159, 11461

Fyndmaterial: -

Denna grupp består av murar tillhörande den tobaksfabrik som tidigare legat på området. Den öst-västliga muren i 6027 var 0,49 m bred, och ca 9,4 m lång. Av muren återstod som mest 4 skift med tegelstenar, med varierande kopp och långsida utåt. Muren var en fullmur i tegel. Den bestod mestadels av röda tegelstenar (0,235x0,12x0,05 m), en del kluvna, och enstaka gula tegelstenar. Vissa grundstenar låg en bit utanför muren, i synnerhet mot norr (insidan?). I ca halva murens sträckning, ca 4 m från murens avslut i öster, fanns ett ca 0,4 m brett avbrott där ett modernt rör löpt. Den nord-syd gående muren var ca 5 m lång, och ca 0,7 m bred (övre skiftet) och ca 0,82 m bred i det nedre skiftet, dvs. de understa tegelstenarna sköt ca 0,12 m. Även detta var en fullmur, med flertalet koppar utåt.

Kontext 6019 kan vara den nedre delen av den tidigare inmätta 5159. Muren var 0,87 m bred och var en fullmur i tegel med kopparna enbart utåt, två skift tegelstenar återstod. De flesta tegelstenarna var röda, med medeltida dimensioner (ca 0,28 x 0,14 x 0,07 m stora), men det fanns även gula, mindre tegelstenar (ca 0,26x0,13x0,07 m stora).

Det fanns ett ca 0,3 m brett avbrott i muren, där ett modernt rör haft sin sträckning. Grundstenarna till den nord-syd gående muren (6019) var mer kantiga än grundstenarna till den öst-väst löpande muren (6027).

215 Tegelkällare

Konstruktion: 215

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 2976, 3015, 3028, 3043, 11585, 11680

Fyndmaterial: -

Denna byggnad tolkas vara från Tobaksfabrikens äldsta fas (1770) och var det östra partiet av en källare i tegel. Den nedschaktade östra muren var ca 1,20 m ned regelbundet lagd, ca 0,60 m bred och lagd kopp mot kopp. Efter ca 2,65 m mot norr saknades ett skift tegelsten i den norra delen, dessutom var den mer oregelbunden och bredare. Den norra delen av tegelmuren avslutades med ett par stora grundstenar, vilka sannolikt utgjorde det nordöstra hörnet av tegelkällaren.

Ca 3,7 m från den norrgående murens början i söder stack en stor sten fram ur teglet. Det verkade som om den var inbyggd i tegelmuren. Grundstenarna hade sammanfogats av lerpäckning och lerhaltig jord mellan och delvis under stenarna samt återanvänt tegelbrockor, munktaktegel, kalkbruksklumpar som fyllning mellan de stora stenarna. Stenarna var nergrävda i bottensanden.

Mellan den östra och den västra delen av källaren fanns en ca 1,27 m bred öppning. Detta var sannolikt en öppning för en dörr, möjligtvis med en trappa. I öppningen, ca 0,9 m ovan golvet, fanns en förkolnad trädgren med anpassning till öppningen.

217 Recenta störningar

Konstruktion:

Bruk: -

Destruktion:

Konstruktion och destruktion är i detta fall inte separerade då de enbart ses som destruktion.

Kontexter: 1049, 137, 1691, 1700, 1894, 1912, 1212, 7191, 11730, 1362, 1387, 11511, 4485, 6425, 5894

Fyndmaterial: -

Denna grupp består av störningar i form av rörnedläggningar, anläggande av tobaksfabrik och övriga nedgrävningar som medfört håligheter i de medeltida lagren.

VÄSTRA TOMTEN

Fas 1, västra tomten

280 Äldsta markhorisonten

Konstruktion: -

Bruk: 280

Destruktion: -

Bruk: -

Kontexter: 11287, 11188, 10120, 10557, 11032, 10587, 10641

Fyndmaterial: 1 1150–1350

Denna grupp består av olika lagerområden där den ursprungliga/äldsta markhorisonten fanns bevarad. Den tolkades som en äldre aktivitetsyta och bestod i huvudsak av svartgrå sotig sand med ett bottenkikt av grus, svallad flinat och sten, därunder framkom den gula bottensanden.

374 Stolphål

Konstruktion: 374

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 5823

Fyndmaterial: -

Ett ensamt stolphål som framkom i bottensanden. Eventuellt var det del av en konstruktion som tolkats som en gränsmarkering strax öster om detta stolphål.

Fas 2, västra tomten

222 Stolphål och lerbotten

Konstruktion: 222

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 6118, 6133

Fyndmaterial: -

Denna grupp består av ett stolphål och en lerbotten som med anledning av sitt rumsliga läge och den stratigrafiska sekvensen tolkades höra samman. Lerbotten var belägen direkt på den sotiga sanden (äldsta markhorisonten) i nordvästlig–sydostlig riktning. Den bestod av gul kompakt lera och var något skålad. Kontexterna tolkades tillhöra de äldsta faserna d.v.s. den säsongsmässiga marknaden i området.

227 Förberedelse inför bygge

Konstruktion: 227

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 9343, 9426, 9451, 9608

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, 1 1300–1400, 1 1400–1600

Gruppen består av utjämningslager, utfyllnadslager och fyllningar i stolphål som representerade förberedelse inför uppförandet av en byggnad. Materialet var gulgrå kompakt sand eller lera och det fanns inslag av tegelkross, djurben, småsten och träkol. Ytan under dessa lager/fyllningar var ojämn och var utjämnad med diverse hushålls-sopor och troligen även skräp med fragmenterat byggnadsmaterial.

247 Vägg

Konstruktion: 247

Bruk: -

Destruktion: 246

Konstruktion: 247

Kontexter: 8570, 8340, 8612

Fyndmaterial: -

Denna grupp tolkas vara en vägg eller liknande stolpburen konstruktion. Två nedgrävningar var stolphål och den tredje ett eventuellt stenlyft. Dessa kontexter skall troligen sättas i samband med K8375 som var ett organiskt lager, tolkat som ett golv. Stolphålen tillhörde sannolikt ett stolpburet hus, eventuellt i två faser.

Destruktion: 246

Kontexter: 8308, 8579

Fyndmaterial: 2 1200–1400, 1 1300–1400, lerklining, järnklump

Gruppen består av två fyllningar från olika stolphål. Fyllningarna bestod av brungrå och mörkbrun porös sand med inslag av tegelkross, träkol, ben, bränd lera, lerkline och småsten.

248 Lerbottnar

Konstruktion: 248

Bruk: 11259

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 10880, 11237, 11247, 11259, 11278

Fyndmaterial: -

Denna konstruktion tillhör troligen den äldsta fasen av lerbottnar. En lerbotten hade grävts ned genom den äldsta markhorisonten och det fanns också ett tillhörande stolphål. Endast det sydöstra hörnet av nedgrävningen till lerbottnen var intakt. Lerbottnen var välbevarad och leran var ca 0,03–0,07 m tjock. I lerbottnen syntes en 0,01 m tjock rund fläck som fungerat som en avställningsplats för en tunna. Det påträffades också ett skiktat lager som bestod av fiskfjäll och andra spår av fiskehanteringen.

Den östra lerbottnen var 0,02–0,04 m tjock och av ganska dålig kvalitet med flera lagningar av leran. Stolphålet var beläget mellan de båda lerbottnarna.

249 Utjämning

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 249

Destruktion: -

Kontexter: 11092, 11187

Fyndmaterial: -

Detta lager och denna fyllning tolkas ha haft en utjämnande funktion. Bitvis var det ren sand och i övrigt var det gråbrun porös mager sand med inslag av träkol, lera och småsten. De har fyllt ut en ojämn underyta.

250 Lerbotten och stolphål

Konstruktion: 250

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 11132, 11179

Fyndmaterial: -

I detta område fanns flera lerbottnar som överlagrade varandra och de innehöll avsatta lager (fiskben/rens, grums?). En av dem var ca 0,02 m tjock och bestod av gröngul kompakt, mager lera med småsten och fiskben. Den släntade svagt mot väster. Söder om lerbotten framkom ett tillhörande stolphål som var ca 0,25 m i diameter och ca 0,1 m djupt.

251 Utjämning/uppbyggnad

Konstruktion: 251

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 1118, 11155, 11254

Fyndmaterial: -

Dessa kontexter var del av en uppbyggnad för en lerbotten. Lagren bestod av vitbeige-gulbrun porös, mager sand och i det påträffades en del mindre stenar. Fyllningen i stolphålet var något mörkare och bestod av silt.

252 Golv och bärlager

Konstruktion: 252

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 8560, 8419

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 oglaserad skärva

Grupp bestående av bärlager och trägolv. Trägolvet löpte i nord-sydlig riktning och var ca 0,02 m tjockt. Det har eventuellt skadats i den södra delen av en stor nedgrävning. Bärlagret bestod av grå kompakt sand.

253 Lergolv och bärlager

Konstruktion: 253

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 9812, 9830

Fyndmaterial: 1 1150–1350

Gruppen består av ett lergolv och dess bärlager. Lergolvet som bestod av grågul kompakt lera var utlagt upp mot en stensyll som troligen ingick i samma byggnad. I södra delen var golvet skadat av en yngre nedgrävning. Bärlagret bestod av gulgrå porös sand och fungerade även som stöd för en syllsten och en stolpe.

254 Stensyll

Konstruktion: 254

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 8274, 8355

Fyndmaterial: -

Delar av denna syll fanns kvar i raserad form och vissa av stenarna tycktes ligga på ursprunglig plats. Stenarna låg i ett lager som fungerat som packning. I direkt anslutning påträffades lerkline varför det troligen varit ett lerklinehus.

255 Utjämning och bärlager

Konstruktion: 255

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 8516, 9855, 7895, 10214, 8700

Fyndmaterial: 2 1150–1350, 3 1200–1400, 2 1300–1400

Dessa kontexter har registrerats som utfyllnad eller fyllning. De hade otydliga begränsningar. De bestod av brungrå kompakt mager silt eller magert grus med inslag av träkol, småsten lerkline och bränd lera.

265 Tunna med fyllning

Konstruktion: kontext 10306

Bruk: -

Destruktion: kontext 10316

Konstruktion och destruktion

Kontexter: 10306, 10316

Fyndmaterial: -

Nästan rund nedgrävning (0,63 x 0,55 m) invid en lerbotten och ett humöst aktivitetslager. Nedgrävningen tolkades som en nedgrävd tunna med funktion i sill/fiskehanteringen.

Fyllning i tunnan bestod av rödbrun porös och magert grus med inslag av lerkline och småsten.

292 Grop

Konstruktion: 290

Bruk: -

Destruktion: 291

Konstruktion: -

Kontext: 9944

Fyndmaterial: -

Den stora nedgrävningen kan ha varit rektangulär i formen och det som återstod var dess nordöstra hörn. Hörnet hade raka sidor och plan botten. Dess storlek, raka väggar och plan botten kan indikera att det rör sig om en källare. Denna nedgrävning skar en äldre nedgrävning i östra delen.

Destruktion: -

Kontexter: 9912, 9896

Fyndmaterial: 1 1200–1400

De äldsta fyllningarna i den stora nedgrävningen bestod av gulbeige porös mager grus/sand och hade inslag av träkol, ben och småsten. Fyllningarna var mellan 0,03–0,12 m. Det gick ej att få fram något brukslager i denna nedgrävning vilket kan tala för att

den varit träfodrad eller liknande. Det bör ha funnits någon fodring annars hade den omkringliggande sanden runnit in.

293 Pinnhål och stolphål

Konstruktion: 293

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 9384, 20569, 9600

Fyndmaterial: -

Gruppen består av två stolphål och sex pinnhål. Pinnhålen fanns belägna i en öst–västlig svajig linje. De påträffades under ett golv och kan ha varit del av denna byggnad. Deras mått var 0,08–0,09 m – 0,12–0,13 m. Troligen representerade de en vägg eller ett staket. Stolphålen framkom på samma nivå i den stratigrafiska bearbetningen och låg i direkt anslutning till pinnhålen.

296 Lerbotten och aktivitetslager

Konstruktion: 294

Bruk: -

Destruktion: 295

Konstruktion: 294

Kontexter: 9870, 9882

Fyndmaterial: 1 1200–1400, järnklumpar

Denna grupp består av en lerbotten och aktivitetslager som tillkommit vid samma period. Det nordvästra hörnet av lerbotten återstod, resten var avgrävt. Lerbotten var uppbyggd av gul kompakt lera med inslag av träkol, fiskben och bränd lera. Den hade en 0,15 m hög kant och släntade ner mot söder. Lerbotten har troligen använts ett flertal gånger, i vissa delar påträffades förmultnade fiskben insprängt i leran

Aktivitetslagret hade minst tre faser och har tillkommit under sillmarknaden. Mellan faserna syntes sandiga linser som tillkommit vid översandning eller representerade de en uppfräschning av ytan. Ytan var trampad vilket kunde ses i de små och fragmentariska inslagen av träkol, bränd lera och fiskben.

307 Stolphålsrad

Konstruktion: 205

Bruk: -

Destruktion: 264

Konstruktion: -

Kontexter: 10100, 10110, 10134

Fyndmaterial: -

Tre stolphål som var belägna tätt tillsammans. De grupperades med anledning av deras rumsliga belägenhet och den stratigrafiska bearbetningen. Stolphålen var ganska grunda och oregelbundna eventuellt hade en av stolparna haft en lutning mot väster.

Destruktion: 264

Kontexter: 10109, 10119, 10142

Fyndmaterial: -

Fyllningar i tre stolphål som bestod av mörkgrå mager silt med inslag av träkol, djurben, kalk och småsten.

308 Lergolv

Konstruktion: 308

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 9132, 9301

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 2 1200–1400, 1 1400–1600, lerklining, metallföremål

Ett golvlager av lera som utgjorde en nyläggning över ett brandskadat golv och var en del av reparationsarbetet eller ett delvis eldhärjat hus. I lagret ingick det ursprungliga golvlagret som även detta vilade på ett brandlager. Båda lerlagren släntade ned i nedgrävningen i söder.

I den avröjda brandhorisonten under lergolvet påträffades spår efter ej helt förbrända plankor och bjälkar som fallit.

315 Träggolv

Konstruktion: 315

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 8028, 8102

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, 3 1300–1400, lergods, lerklining, järnklump

Utjämningslagret/bärlagret verkade bestå av ett brandlager med ett antal stenavtryck och stenar. Det gav intryck av att vara en slarvigt lagd stenläggning/knadderyta eventuellt var det ett utomhuslager/gårdsplan före en byggnation av hus.

Golvlagret var organiskt och låg i ett område utan stenavtryck. Golvet kan ha ingått i en byggnad som fortsatte i väster och i söder.

351 Fyllnadslager/packning

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 351

Destruktion: -

Kontexter: 7498, 7502, 7460, 7424

Fyndmaterial: 1 1150–1350

Dessa kontexter var beskrivna som fyllnad eller packning invid syll och borde kanske grupperas med själva syllen men det var osäkert om de lagts efter syllen eller i samband med den. Lagren bestod av grågul kompakt lera och tolkades även som en äldre golvnivå.

352 Utjämning

Konstruktion: 352

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 739, 6890, 6519

Fyndmaterial: Cu-leg

Dessa lager har tillkommit i syfte att jämna av ytan. Ett lager låg intill ett stolphål där det troligen hade satt sig. Det första lagret bestod av grågul kompakt lera och det andra av grågul mager sand. Enligt en notering på kontextblanketten skall det ha påträffats yngre rödgods i lagret men det finns ej registrerat.

356 Utjämning

Konstruktion: 356

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 7682, 8165, 8097, 8089

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, lerklining

Två mindre utjämningslager som bestod av gulgrå porös mager sand med inslag av småsten och lerkline samt material från en brand.

366 Grop

Konstruktion: 366

Bruk: -

Destruktion: 365

Konstruktion: -

Kontext: 11064

Fyndmaterial: -

Troligen var det endast en liten del av den ursprungliga nedgrävningen som återstod. Den hade jämn lutning på sidorna och plan botten. Gropen undersöktes ganska grovt varför det kan ha missats någon äldre markhorisont.

Destruktion: -

Kontext: 11037

Fyndmaterial: -

Fyllning i nedgrävning som bestod av grå kompakt mager sand och var 0,27 m tjockt.

389 Utjämning/flygsand

Konstruktion: 389

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 389

Kontexter: 3114, 2915, 3131, 3216, 3266

Fyndmaterial: 1 1300–1400, förarbete till flintyxa

Sandlager och packningsmaterial som huvudsakligen bestod av beige-vit porös sand. I vissa delar påträffades lera, småsten och djurben. Det var små fragmentariska lager som återstod efter avslutad maskinavbanning. Möjligen har vissa ytor stått öppna en tid varvid lite igensandning har skett. Samtidigt har annat material avsatts/deponerats i fördjupningar.

390 Konstruktion med lerbottnar

Konstruktion: 390

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 390

Kontexter: 4051, 4461, 3903, 4606, 5482, 5274, 4452

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, metallföremål

Gruppen består av lerbottnar, pinnhål och stolphål som tolkas vara del av samma konstruktion. Det förekom även plankliknande avtryck. Det var tydligt att platsen var avsatt för en viss aktivitet då lerbottnarna vid ett antal tillfällen byggts upp med sandiga bärlager. I dessa bärlager påträffades partier av lera som kan ha varit vara rester av borttagna lerbottnar. Området var mycket stört av yngre nedgrävningar varför denna yngre skärva tolkas komma från en sådan recent störning. Det påträffades även metallföremål och fiskben.

392 Fyllnadslager

Konstruktion: 392

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 392

Kontexter: 6253, 6430

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 2 1200–1400, 2 1400–1600, järnklumpar

Dessa lager verkar ha fungerat som någon form av packningslager, de släntade ned mot söder. De bestod av mörkgrå kompakt silt med inslag av ben, småsten, lera, kalk och träkol.

I den östra delen var det mer sandigt med gröna färgningar. Lagret verkade vara omtrampat.

393 Fyllnadslager

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 393

Destruktion: -

Kontexter: 6913, 7109

Fyndmaterial: 2 1200–1400, 1 1400–1600, 1 1400–1750, drev (rep)

Dessa fyllnadslager framkom i en stor nedgrävning som under perioder verkar ha använts som avfallsgrop. Det var inte helt givet hur de olika lagren skulle separeras i denna grop. Fyllnadslager bestod av svartbrun kompakt fet humus med inslag av lera, småsten, träkol och brända pinnar. I lagren påträffades även hår/päls vilket kan indikera en närbelägen garveriverksamhet.

394 Förråd

Konstruktion: 394

Bruk: -

Destruktion: 394

Konstruktion: kontext 7097

Destruktion: kontext 4160

Fyndmaterial: 1 1200–1400

Nedgrävningen för förrådet var fyrkantig i plan. Den södra delen av nedgrävningen var skadad. Nedgrävningens sidor var vertikala och botten var ojämn. Förrådet var tydligt i plan och träramen kunde ses som en brun färgning. Fyllningen bestod av sotig mörkgrå kompakt, fet silt med träkol och inslag av lerkline, kalk, ben och aska. Troligen fylldes nedgrävningen igen med raseringsmaterial från en brand.

395 Sandlager/utjämning

Konstruktion: 395

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 395

Kontexter: 3587, 3611

Fyndmaterial: 1 1150–1350

Det var tjocka sandiga lager med två horisonter. Lagren bestod av vit/beige-grå porös sand med inslag av ben, lera och småsten. I översta delen av lagret fanns en lerlins samt en mer humös lins. Dessa linser verkade ha som funktion att hålla sanden på plats eller hade sanden format överliggande lager. I lagrets understa del framkom rester av brädor och pinnar, varav några av dessa mättes in. De tolkades var del av en träkonstruktion som låg kvar på ytan och som sedan hade översandats.

396 Packningslager

Konstruktion: 396

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 396

Kontexter: 4200, 3745

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, 1 1400–1600

Dessa lager framkom ovan grusiga lager och tolkas ha fungerat som någon form av beredning av groppen/konstruktionen. Lagren bestod av mörkgrå/ljusgrå kompakt silt med inslag av ben, kalk, lera, träkol, lerkline, aska och ben. Dessa formande lager verkade vara av rester av en brand. Eventuell har dessa påverkat det underliggande lagret som var rostfärgat. Tjockleken på lagren varierade mellan 0,03–0,25 m.

397 Fyllnadslager

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 397

Destruktion: 397

Kontexter: 3558, 3538, 3459, 3504

Fyndmaterial: 1 1150–1350, ett bleck

Några lager som var belägna på en avsats och som släntade ner från denna. De bestod i huvudsak av gulbeige porös sand varvat med gul kompakt lera och med inslag av träkol, småsten och lera. På avsatsen var det mer kompakt och med inslag av silt och lera. I groppen var lagren mer sandiga och med linser.

Det verkar delvis vara översandade aktivitetsytor det har trampats runt och jobbats i området och periodvis har den stora groppen använts till att slänga skräp i och sedan har den tömts igen varför det var än mer omrört.

399 Utjämningslager

Konstruktion: 399

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 5796, 5916

Fyndmaterial: 1 1200–1400, grönt kakel

Dessa fyllnadslager ligger delvis i en stor nedgrävningen men också norr om den. Fyllningarna i nedgrävningen bestod huvudsakligen av mörkgrå kompakt silt med flera horisonter. Det var inslag av kalk, lera, tegelkross, ben, småsten och träkol. Norr om nedgrävningen fanns det rostbrunt och poröst grus i lagret. I gruset påträffades en del flinta.

400 Raserad byggnad

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 400

Destruktion: -

Kontexter: 7761, 7812, 7301

Fyndmaterial: -

Dessa kontexter tolkades vara rester efter en brand. De påträffades i form av brandlager, lerlager och en raserad stensyll. Vid stensyllen påträffades även små bitar av tegel i vad som verkade vara ett trampat aktivitetsområde.

401 Utjämning

Konstruktion: 401

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 401

Kontexter: 7664, 8490

Fyndmaterial: -

Två lager som tolkas ha fungerat som utfyllnad och markberedning inför ett husbygge. Lagren bestod av brungul poröst grus samt gulgrå sand.

405 Trägol

Konstruktion: 405

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 405

Kontexter: 8152, 8192

Fyndmaterial: -

Ett trägol som var rektangulärt i formen med måtten 0,5 x 0,31 m. Träet var ruttnat och endast små delar av det återstod. Golvet fanns placerat på ett sättsandslager bestående av brungult grus som skapat en jämn yta.

412 Marklager

Konstruktion: -

Bruk: 412

Destruktion: -

Bruk: -

Kontexter: 9549, 9503

Fyndmaterial: 2 1150–1350, 2 1200–1400, 1 1300–1400, 1 1400–1600, metallföremål, lerklining, järnklumpar

Gruppen består av mörka sotiga lager med mycket träkol. I lagren fanns grusiga sandpartier och linser. Lagren utgjorde en trampad yta mellan olika aktiviteter under sillamarknaden före bebyggelsen. Eventuellt kan lagret med tanke på dess tjocklek och homogena komposition ha utgjort ett odlat lager.

413 Marklager och pinnhål

Konstruktion: 413

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 9750, 9722

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, 2 1300–1400, lerklining, järnklumpar

Gruppen består av tre pinnhål och ett marklager. Pinnhålen låg på rad i öst–västlig riktning. De kan ha fungerat som ett staket. Marklagret bestod av brungrå kompakt sand med inslag av träkol, ben, bränd lera, lerklining och småsten. Det kan ha fungerat som ett trampat lager mellan aktivitetsytor på sillamarknaden eller ett odlat lager.

Troligen rör det sig om ett marklager som trampats. Det gav ett urlakat intryck med sandiga gula partier och relativt mycket småsten.

414 Dike

Konstruktion: 414

Bruk: -

Destruktion: 414

Konstruktion, kontext: 10630

Destruktion, kontext: 10615

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en nedgrävning för ett dike samt dess fyllning. Fyllningen bestod av gulgrå porös sand med flera horisonter och med inslag av småsten. Det framkom linser av gul sand som kan tyda på översandningar men det verkade också vara omrört. Mot botten var fyllningen ljusare vilket kan innebära att det varit påverkat av sjunkande vatten. Av dikesnedgrävningen fanns ytterst lite kvar, vilket berodde på att det var

avgrävt både i söder och i norr av yngre nedgrävningar. Eventuellt var det ett tidigt tomt-dike som har med reglering av sillamarknaden att göra.

415 Trägovl

Konstruktion: 415

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 8375, 8459

Fyndmaterial: 2 1200–1400, 2 1300–1400, järnklumpar

Trägovlet vilade på ett gulbrunt sandigt lager som eventuellt var en översandning. Detta kan tyda på att det varit en öppen konstruktion (fiskehudda). Trägovlet bestod av mörkbrunt organiskt material med inslag av bränd lera, småsten, fiskben, träkol och ben. Mellan lagret och den underliggande sanden fanns, framförallt i den sydvästra delen av lagret, en mängd fiskben.

416 Plundringsgrop

Konstruktion: 416

Bruk: -

Destruktion: 416

Konstruktion, kontext: 8652

Destruktion, kontext: 8620

Fyndmaterial: -

Gruppen består av nedgrävning och igenfyllning. Det kan vara en plundringsgrop efter sten/ar eller har det funnits ett nedsänkt tråg eller liknande i gropen. En tredje möjlighet är att det stått två tunnor som varit delvis nedsänkta i gropen. Nedgrävningen var 0,85 x 0,46 m stor och 0,22 m djup.

Fyllningen bestod av gul porös sand med inslag av småsten. Troligen har konstruktionen varit placerad i ett golv, tagits bort, och därefter har andra aktiviteter tagit vid.

417 Utjämning/förberedelse

Konstruktion: 417

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 9609

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, 1 1300–1400, 1 1400–1600, lerklining

Denna grupp består av ett lager som kan ha varit del av konstruktionen till en överliggande bassängliknande anläggning. Lagret bestod av brunmörkgrå mager sand.

422 Fyllningar/packning

Konstruktion: 422

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 9966, 9937

Fyndmaterial: -

Gruppen består av två lager som troligen har fungerat som en sorts packning eller eroderingsskydd. Lagren bestod av gulgrå kompakt lera och var placerade i en slänt i en större nedgrävning.

423 Grop och aktivitetslager

Konstruktion: 423

Bruk: 423

Destruktion: -

Konstruktion, kontexter: 10045, 10688

Bruk, kontext: 10344

Fyndmaterial: 3 1150–1350, 4 1200–1400, 3 1300–1400, 2 1400–1600, spik, läder, lerklining, bödnål, nätkavlar, delar av en trätunna

Gruppen består av en nedgrävning samt ett aktivitetslager som sannolikt ingått i fiskeriverksamhet. Denna konstruktion tolkas ha tillhört den äldre verksamheten på platsen innan ett syllburet hus uppförs på platsen. Gropen var drygt 2 m i diameter, i den västra sidan var den skuren av en modern nedgrävning varför den totala storleken inte är känd. Gropens sidor var lerklädda.

424 Vägg

Konstruktion: 424

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion:

Kontexter: 11322, 11327

Fyndmaterial: -

Gruppen består av ett stolphål och två stenar som tolkas vara del av en vägg. Väggen gick i öst–västlig riktning. Det är osäkert om det var en innervägg eller en yttervägg. Stenarna har kunnat fungera som stöd eller ha varit syllstenar. De var fogade med lera.

426 Lerbotten

Konstruktion: 426

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 2509

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en lerbotten av gul kompakt lera. Troligen har det varit åtminstone två faser av lerbotten. Det påträffades förmultnade fiskben insprängt i leran vilket kan tyda på återanvändning av leran. Från början var leran gul men efterhand som den togs fram blev den mer grönaktig. Det påträffades sandiga lager vilket kan tyda på att lerbotten bättrats på i omgångar.

431 Störhål/pinnhål

Konstruktion: 431

Bruk: -

Destruktion: 431

Konstruktion, kontext: 2567

Destruktion, kontext: 2574

Fyndmaterial: -

Gruppen består av ett störhål/pinnhål. Störhålet var runt i plan och ca 0,1 m i diameter. Det var 0,14 m djupt. Fyllningen bestod av grå porös sand med inslag av träkol och lera.

Fas 3, västra tomten

243 Brandlager

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 243

Destruktion: -

Kontexter: 7525, 7550, 7467, 7568, 7716, 7827

Fyndmaterial: 2 1150–1350, 2 1200–1400, 1 1300–1400, bryne

Denna grupp består av olika brandlager. Lagren bestod av brunsvart kompakt silt med inslag av sot, aska, träkol, lerkline, bränd lera fiskben och småsten. Det var troligen brandrester efter ett korsvirkeshus med halmtak som funnits på platsen. Under ask- och brandlagret framkom ett trägolv som troligen tillhört den nedbrunna byggnaden.

245 Trägolv och sättsand

Konstruktion: 245

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 8144, 8137, 8160, 7842, 7865, 7984, 8002

Fyndmaterial: 1 1400–1600

Gruppen består av ett trägolv med underliggande sättsand. Det var tydliga plankavtryck i det som utgjorde trägolvet. Plankorna var minst 0,4 m breda och ca 0,02 m tjocka. De bestod av brunt organiskt material. Golvlagren hade bevarats under ett asklager i öster och väster. Sättsanden bestod av brungult grus med inslag av träkol och småsten.

270 Lerbotten

Konstruktion: 269

Bruk: 268

Destruktion: 267

Konstruktion: 269

Kontexter: 8244, 8773, 8431

Fyndmaterial: 2 1150–1350, 2 1200–1400, 2 1300–1400, 1 1400–1600, glas, järnklumpar, spik

Ett lager i botten av en nedgrävning för en lerbotten som bestod av mycket blandat material, mjäla, avfall, organiska material och sten. Troligen har lerbotten formats med avfallsmaterial innan leran lagts på.

Det verkade vara en gropfyllning som satt sig och som senare har gjorts om till en lerbotten. Stående ben i lagret visade att massorna dumpats. Under fyllningen fortsatte ytterligare fyllningar med högre organisk halt.

Mellan fyllningarna fanns i den södra delen ett grusigt sandlager. Möjligen indikerar detta att gropen stått halvt fylld och öppen. Fyllningen bestod huvudsakligen av hushållsavfall och den ojämna kontaktytan berodde på olika beståndsdelar i fyllningen.

Lerbotten hade en horisont med träkol och fläckvis mycket fiskben på ytan. I den östra delen släntade den ner i en nedgrävning. Längre ned i lerbotten var leran tjockare och fler horisonter med fiskben, sand och träkol indikerade återkommande användning och lagningar/bättringar. I botten på lerbotten fanns ganska tjocka lager med avfall i form av djurben, träkol och fiskben och under den äldsta versionen av lerbotten fanns en tunn organisk horisont, som möjligen var ett stabiliserande lager ris eller annat organiskt material

Bruk: 268

Kontext: 8199

Fyndmaterial: -

En lerhorisont, en brukningsyta i en lerbotten bestående av ett skikt med fiskben. Bitvis var ytan ojämn som om den trampats på. Lagret med lera släppte i sjök men ej i ett lager, mellan sjöken påträffades massor av fiskben. Det verkar som om lerbotten bättrats vid ett flertal tillfällen vilket kan tyda på flera säsongers brukning eller hårt brukande en säsong.

Destruktion: 267

Kontexter: 2835, 2859, 8117, 8174

Fyndmaterial: -

Utfyllnaden i och över lerbotten som huvudsakligen bestod av hushållsavfall. Den äldsta fyllningen bestod huvudsakligen av träkol. Det fanns även avfall med mycket djurben i fyllningen. Anläggningen framkom över en plundrad stenläggning, detta indikerades av att kontaktytan var ojämn efter de upptagna stenarna. En av fyllningarna var mer sandig och innehöll mycket svallad småsten samt även svallad slagen flinta, den fanns på en ljusare renare sand med ett svårgrävt interface. Sanden var grusig och hade bra packningsegenskaper. Den utgjorde en igenfyllning/avjämning av en lerbotten och den ljusa underliggande sanden var flygsand/igensandning.

317 Syllstensrad

Konstruktion: 317

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 7603, 7613, 8017

Fyndmaterial: lerklining

Två stenar och ett stenlyft som bildade en syllstensrad belägen i sydväst–nordostlig riktning.

319 Stolphål/stenlyft

Konstruktion: 316

Bruk: -

Destruktion: 318

Konstruktion: 316

Kontexter: 7517, 7467

Fyndmaterial: -

Gruppen består av två stenlyft som tolkas ha ingått i en mellanvägg i en byggnad. I det ena av stenlyften påträffades ett flertal något större stenar. Stenarna var placerade intill ett lerrager.

Destruktion: 318

Kontexter: 7510, 7447

Fyndmaterial: 1 1200–1400

Destruktionsfasen av syllen bestod av fyllningar i stenlyft när området genomgått en ny beredning och syllstenarna tagits bort.

320 Aktivitetslager

Konstruktion: -

Bruk: 320

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 7384

Fyndmaterial: -

Ett aktivitetslager som bestod av brungrå kompakt mager sand med inslag av sot, träkol, ben och småsten.

321 Utjämning/flygsand

Konstruktion: 321

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 7331

Fyndmaterial: 1 1200–1300, 1 1300–1400

Lager av gul porös sand som framkom mellan två golvnivåer. Det var eventuellt flygsand vilket skulle kunnat innebära en öppen byggnad.

349 Stenläggning

Konstruktion: 349

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 2775, 2801

Fyndmaterial: 1 1400–1600

Gruppen består av ett sättsandslager och en stenläggning. Sättsanden bestod av vit-beige porös sand med inslag av träkol och tegelkross. Det påträffades inom en svacka eller möjligen en grund grop. Stenläggningen bestod av marksten och det framkom även spår efter borttagna stenar.

362 Stor nedgrävning/bassäng

Konstruktion: 362

Bruk: -

Destruktion: 361

Konstruktion: -

Kontext: 9278

Fyndmaterial: -

En bassängliknande konstruktion av lera (troligen ca 5 x 2 m). Kan ha haft något med fiskhanteringen eller grums att göra. Den var grävd genom ett lergolv och ned i en äldre nedgrävning/lerbotten.

Destruktion: 361

Kontexter: 11302, 9103, 8986, 9051

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 3 1200–1400, 21 1300–1400, 2 1400–1600, mynt, järnklumpar, läderspill

Den bassängliknande konstruktionen låg ovan en äldre grop/källare. I samband med uppförandet av denna konstruktion fylldes nedgrävningen. Fyllningen bestod av flera olika horisonter som slogs samman. Det var tydliga begränsningar mot sidorna i norr och i öster. De andra grävdes med maskin.

Nästa fyllning var tydlig och humös. Den innehöll större bitar träkol och ben. Det påträffades även intakta läderbitar från trolig skotillverkning. Bassängen var lerklädd och troligen har den bättrats på eller använts över en längre period. Detta syntes som flera tunna horisonter av sand. I leran framkom bl.a. djurben som kan ha tryckts ned om det dumpats avfall i konstruktionen. Den kan sedan ha rensats ur när den skulle användas. Leran har haft en hårdgörande och vattentätande funktion. Innanför lerfordret framkom ett grusigt lager som kan ha format anläggningen.

406 Plundringsgrop

Konstruktion: 406

Bruk: -

Destruktion: 406

Konstruktion, kontext: 7669

Destruktion, kontext: 7622

Fyndmaterial: 1 1200–1700

Gruppen består av en oregelbunden nedgrävning och dess fyllning. I nedgrävningens södra del påträffades några större stenar.

I fyllningen fanns tre stenar av olika storlek, den största hade måtten 0,32 x 0,16 x 0,1 m. Fyllningen bestod av gråbrun kompakt grus med inslag av tegelkross, ben och småsten.

411 Stolphål/bjälke

Konstruktion: 411

Bruk: -

Destruktion: 411

Konstruktion, kontext: 9300

Destruktion, kontext: 9294

Fyndmaterial: -

Ett fyrkantigt stolphål som fanns kvar efter en uppdragen bjälke. Det hade måtten 0,2 x 0,2 m och var 0,26 m djupt. Sidorna hade jämn lutning och botten var plan.

Fyllningen bestod av gråbrun kompakt sand med inslag av träkol, ben, bränd lera och småsten.

Eventuellt har bjälken ingått i en bassängliknande konstruktion.

418 Utfyllnad

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 418

Destruktion: -

Kontexter: 1345, 1460

Fyndmaterial: -

Gruppen består av två fyllningar som fanns i en grop. De har fyllt ut den ojämnheter som blivit när gropen ej längre var i bruk. Fyllningarna bestod av brungrå kompakt, mager grus samt grå kompakt silt. Det fanns inslag av träkol, tegelkross, ben, lera och småsten. De olika materialen kan indikera att det har fyllts igen vid olika tillfällen eller med olika material.

427 Stolphål

Konstruktion: 427

Bruk: -

Destruktion: 427

Konstruktion, kontext: 2555

Destruktion, kontext: 2566

Fyndmaterial: -

Gruppen består av ett stolphåls konstruktions- och destruktionsfas. Fyllningen bestod av brungrå porös sand med inslag av fiskben, lera, tegelkross och småsten. Stolphålet var runt i plan och ca 0,26 m i diameter, det hade ojämn botten. Stolphålet var sannolikt en del av en stolphålsrad som gick i öst-västlig riktning.

435 Källare

Konstruktion: 435

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 10834

Fyndmaterial: -

Gropen har troligen primärt varit förråd/källare. Den har senare fungerat som garverigrop och ytterligare senare en bassäng. Den sista användningsfasen verkar ha varit någon form av aktivitet med kalk i tunnor. Dessa tunnor har sedan använts som avfallsbingar och som latriner.

436 Fyllnadslager

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 436

Konstruktion: -

Kontexter: 8224, 8237

Fyndmaterial: lerklining

Gruppen består av två fyllnadslager innehållande material från en brand. Det översta skiktet bestod av svartgrå porös mager silt. Det underliggande har troligen tillkommit vid en brand när en lerklinevägg fallit samman. Lagret med mycket lerkline framkom invid/i stötfog med ett brandlager med större träkolsbitar och en syllsten.

Fas 4, västra tomten

210 Två tunnor

Konstruktion: 210, 212

Bruk: -

Destruktion: 211

Konstruktion: 210, 212

Kontexter: 2712, 2683, 2696, 2298, 2546, 2667

Fyndmaterial: -

Gruppen bestod av en rektangulär grop med rundade hörn. I denna grop hade två tunnor placerats. Runt tunnorna fanns raseringsmaterial som använts som packning runt tunnorna. Troligen har det material som grävdes upp använts när det återfyllts runt tunnorna. Det var besvärligt att skilja fyllningen från de omkringliggande lagren/fyllningarna som fanns i den större omkringliggande nedgrävningen. Tunnornas primära funktion kan ha haft med kalkberedning att göra. I den ena tunneln påträffades ett lager med smetig kalk i botten. En annan tolkning är att de har fungerat som kylskåp, bl.a. med anledning av närheten till huset.

Tunnornas diameter var 0,55 och drygt 0,6 m. Träet i tunnorna hade ruttnat och syntes som en brun färgning. Djupet på tunnorna uppgick till 0,7 m.

Destruktion: 211

Kontexter: 1930, 2062, 2299

Fyndmaterial: 1 1200–1400, 1 1400–1600

Fyllningarna i de båda tunnorna bestod av grå-mörkgrå fet silt och sand. De hade fyllts igen med avfall bl.a. innehöll de högmedeltida och senmedeltida keramik, taktegel, bryne av glimmerskiffer, tyg, fiskben, djurben och träkol. Det framkom en stor mängd lerklining och bränd lera. Den understa fyllningen i tunnorna, ovan kalken, var mer grusig. Fyllningarna slogs samman vid undersökningen trots att det kan handla om olika händelser och att igenfyllningsprocessen haft olika mål t.ex. rasering av byggnad och latrin.

226 Byggnad/vägg

Konstruktion: 207, 283

Bruk: -

Destruktion: 282, 284

Konstruktion: -

Kontext: 1407, 3680, 3885, 1248, 1298

Fyndmaterial: knapp

Fem stolphål som troligen var del av samma konstruktion. De låg i öst-västlig riktning och tillhörde en av de senare faserna. Stolphålen tolkades vara del av en yttervägg.

Konstruktion: 207

Kontext: 1429, 6442, 10869

Fyndmaterial: -

Tre stolphål belägna i nord-sydlig riktning. Stolphålen var djupa och kraftiga vilket eventuellt kan tyda på en större/högre konstruktion. Av de tre stolphålen var endast ett intakt, vilket var ca en meter i diameter. Troligen har de båda andra varit av ungefär samma storlek. Avståndet mellan stolphålen var 2,2–2,5 m.

Konstruktion: 283

Kontexter: 10022, 8640, 11255, 10684

Fyndmaterial: -

Denna grupp består av stolphål efter bjälkar. De var fyrkantiga eller något avlånga i plan och tillsammans bildade de en nordöstlig hörna av ett inre rum eller hörnet av en byggnad. Avståndet mellan bjälkarna var 0,52 m respektive 0,9 m.

Destruktion: 282

Kontexter: 8327, 8334, 8644, 8648, 10009, 10017, 10026

Fyndmaterial: 2 1200–1400, lerklining

Gruppen består av flera fyllningar i stolphål, vilka fanns belägna i öst-västlig riktning. En av fyllningarna bestod av gulgrå lera och låg som ett lerfoder. De andra fyllningarna varierade mellan svartbrun porös humus till brungul porös grus. I en av fyllningarna fanns inslag av ben, småsten, fiskben och träkol. I det större stolphålet, längst i öster, slogs flera fyllningar samman vid undersökningstillfället.

Destruktion: 284

Kontexter: 1480, 3692, 3892

Fyndmaterial: -

Gruppen består av fyllningar i tre stolphål. Fyllningarna varierade mellan gråbrun mager grus till brungrå kompakt silt. Det fanns inslag av ben, tegelkross, träkol, lera och småsten. Stolphålen låg på rad i öst-västlig riktning, eventuellt fortsatte raden österut.

242 Brandlager

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 242

Destruktion: -

Kontexter: 6467, 6516, 7228

Fyndmaterial: 2 1150–1350, 3 1200–1400, 1 1400–

Gruppen består av två porösa brunsvarta brandlager med inslag av aska och lerkline. De sandiga partierna var i vissa partier varvade med linser av organiskt material. brandlagret har det funnits en byggnad/konstruktion i korsvirke som brunnit. Sannolikt var det ett brandlager efter kollapsade väggar eftersom det påträffades lerkline med spår efter kvistar i. Askan i brandlagret talar för att det ej transporterats utan ligger på en plats i närheten av den byggnad/konstruktion som brunnit. Det påträffades främst aska och lerkline i det sydvästra hörnet.

263 Stolphål, pinnhål och lerbotten

Konstruktion: 263

Bruk: -

Destruktion: 359

Kontexter: 1741, 1818, 1731, 1852, 1829

Fyndmaterial: -

Gruppen består av två stolphål, en lerbotten och flera pinnhål som tolkas vara del av samma konstruktion. I några av pinnhålens och stolphålens fyllningar påträffades fiskben som haft med fiskehanteringen att göra. Lerbotten var trågformad bestod av gul kompakt lera. Pinnhålen var mellan 0,1–0,15 m i diameter och spetsiga. Pinnhålen och stolphålen tolkades vara del av en torkanordning där stolphålen skulle vara del av en takkonstruktion.

Destruktion: 359

Kontexter: 1740, 1748, 1828, 1749, 1582

Fyndmaterial: benpryl

Gruppen består av fyllningarna i stolphål och pinnhål samt två utfyllnadslager. Fyllningarna bestod av mörkgrå porös silt eller brungrå/rostbrun porös sand med inslag av träkol, småsten och fiskben.

286 Fyllningar i nedgrävning

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 286

Destruktion: -

Kontexter: 2622, 2732, 2954, 3056, 2945, 3291, 3227, 2343, 2429, 2401

Fyndmaterial: 4 1200–1400, 7 1400–1600, 1 1500–1600, 1 1600–1700, knapp, bryne

En tidigare källare användes som avfallsgrop. Mycket av materialet som slängdes i källaren var kasserade lerbottnar, fiskrens och rester av garveriverksamhet. Mellan varven har gropen använts för att dumpa avfall för att sedan delvis tömmas igen.

Fyllningarna i nedgrävningen innehöll ett flertal tjocka linser och sjök med fiskrens-material och det framkom även delar av lerbottnar och en plank. De feta partierna med fiskfjäll och fiskrens (grums?) varvades med sandiga lager och i vissa delar framkom lager som verkade vara avfall som slängts hinkvis. Det påträffades en avgränsad del med mycket träkol, som eventuellt skall sättas i samband med de bränder som har skett på platsen direkt intill gropen.

Det yngre keramikmaterialet (senmedeltida och tidigmodernt material) påträffades vid en yngre nedgrävning och tillhör troligen denna

299 Plundrad lerbotten

Konstruktion: 297

Bruk: -

Destruktion: 298

Konstruktion: 297

Kontext: 10542

Fyndmaterial: -

Nedgrävning som tolkades vara en plundrad lerbotten bl.a. med anledning av dess oregelbundna form. Det påträffades mycket av svallad flintan samt ett grått lager som påminde om den sotiga svarta sanden som fanns över hela undersökningsytan.

Destruktion: 298

Kontexter: 10474, 10490, 10505, 10525

Fyndmaterial: 1150–1350, 1 1300–1400, lerklining, järnklump.

Fyllningarna i nedgrävningen bestod av sand/grus varvat med små träbitar, fiskben och djurben. Stor del av fyllningarna bestod av småsten och svallad flinta.

314 Trägol

Konstruktion: 314

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 8670, 8791

Fyndmaterial: 2 1150–1350, 1 1200–1400, fiskkotor

Bärlagret/utjämningslagret verkade delvis bestått av söndergrävda lerbottnar och en äldre markhorisont. Det var ganska kompakt och jämnade ut en mycket ojämn yta, vilket gav lagret variationer i tjocklek. Trägolvet bestod av organiskt träliknande material och i den östra delen av lagret framkom mycket träkol.

344 Tre stolphål

Konstruktion: 344

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 4867, 4878, 4873

Fyndmaterial: -

Tre stolphål som var placerade i området för östra tomten, men söder om det intensiva området. Stolphålen, som var nedgrävda i bottensanden kan ha varit någon form av gräns med anledning av att de ligger på en ungefärlig rad i nord-sydlig riktning. De kan även ha ingått i någon form av torkställning. Stolphålen påträffades efter maskinavbaning i bottensanden, vilket innebär att stolphålen's datering är osäker.

346 Enkel byggnad

Konstruktion: 346

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 4418, 2558, 11022, 8291

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en enklare byggnad som bestod av två stolphål, lergolv och en stenläggning. Kontexterna representerade en byggnad i öst-västlig riktning. Den var skuren av en yngre nedgrävning i väster. Det som återstod av byggnaden hade en längd på två m. Byggnaden var avgrävd i norr och söder av yngre rörläggningar. Stolphålen framkom söder om stenläggningen och i den södra delen av lergolvet. Lergolvet bestod av gulbeige kompakt lera med inslag av sot, aska och träkol.

347 Fyllningar i stolphål

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 347

Destruktion: -

Kontexter: 8283, 2849

Fyndmaterial: -

Fyllningar i två stolphål som ingår i en enklare byggnad. I den ena av stolphålsfyllningarna framkom en stor del av ett djurkranium, vars förruttnelseprocess gett fyllningen en något avvikande karaktär. I den andra fyllningen framkom brandrester.

350 Fyllningar

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 350

Destruktion: -

Kontexter: 6172, 6224, 6241

Fyndmaterial: 3 1400–1600

I en nedgrävning framkom fyllningar bestående av brungrå porös silt och ljusbrun kompakt silt. Det fanns inslag av fiskben, småsten, tegelkross, träkol och aska.

370 Utjämning/fyllning

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 370

Destruktion: -

Kontexter: 1481, 1496

Fyndmaterial: 1 1400–1600

Denna grupp bestod av två fyllningar eller utfyllnadslager. Det var två lager bestående av grus.

379 Tunna/brunn

Konstruktion: 379

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 11226

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en tunna, vilken framkom i ett område som antogs vara stört av yngre nedgrävningar. Det visade sig senare att det var en stor brunnsnedgrävning som delvis förstört denna tunna eller brunn. Om det var en brunn kan detta tala för att det fanns en viss kontinuitet i att anlägga brunnar i området, vilket eventuellt inneburit att de fungerat som gränsmarkeringar.

398 Organiskt lager/lock?

Konstruktion: 398

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 3354

Fyndmaterial: 1 1200–1400, 1 1400–1600, knapp, pärlor, textil, snöre

Ett lager med organiskt material som kan fungerat som ett golv eller ett lock, vilken täckte en källare. Det har med detta lager blivit en högre golvnivå eller någon form av förslutning av nedgrävningen. I lagret framkom vad som såg ut att vara hår/päls vilket kan tyda på närbelägen garveriverksamhet. Det påträffades fiskben i ytan på lagret. Provanalysen från detta lager antyder att ett fåhus rensats ut eller byggts om, vilket indikerades av att lagret bestod av utmockad stalldynga med björknäver.

419 Aktivitetslager

Konstruktion: -

Bruk: 419

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 10401

Fyndmaterial: -

Gruppen består av ett aktivitetslager som bestod av brungul/grå kompakt sand med inslag av fiskben, lera och småsten. Lagren hade en trampat yta med ganska små partiklar, vilket kan tyda på att det trampats runt.

420 Utjämning/förberedelse

Konstruktion: 420

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 1975, 2203

Fyndmaterial: 1 1300–1400

I anslutning till en vägglinje och lerbottnar framkom fyllnadslager som har haft en utjämnande funktion. Lagren och fyllningarna varierade mellan gråkompakt sand

och gråsvart kompakt silt och det fanns flera horisonter. I kontexterna fanns inslag av träkol, tegelkross, ben, lera, småsten och fiskben. Mot botten påträffades en del större stenar (knytnävsstora). Det var svårgrävt och periodvis verkade det handla om skräp som dumpats hinkvis, bl.a. med fiskben i massorna.

421 Lerbotten

Konstruktion: 421

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 2602

Fyndmaterial: -

En lerbotten som bestod av gröngul kompakt lera med inslag av träkol. Lerbotten var fragmenterad. Öster om denna skadade lerbotten påträffades en stor mängd fiskben som troligen skall knytas till samtida aktiviteter.

433 Stolphål

Konstruktion: 433

Bruk: -

Destruktion: 433

Konstruktion, kontext: 1440

Destruktion, kontext: 1450

Fyndmaterial: -

Gruppen består av ett stolphål som var runt i plan och ca 0,25 m i diameter. Det var 0,27 m djupt med vertikala sidor och rund botten. Fyllningen bestod av mörkgrå porös sand med inslag av träkol, ben och småsten.

Fas 5, västra tomten

244 Två stolphål

Konstruktion: 244

Bruk: -

Destruktion: 364

Konstruktion: 244

Kontexter: 3893, 4096

Fyndmaterial: -

Två stolphål som tolkades vara del av en byggnad. De två stolphålen var troligen del av en vägg i öst-västlig riktning. Stolphålen var relativt runda i plan och ca 0,35 m i diameter.

Destruktion: 364

Kontexter: 3902, 4104

Fyndmaterial: -

Gruppen består av fyllningar i stolphål. Den första fyllningen bestod av grå kompakt sand med inslag av träkol och lera. Den andra stolphålsfyllningen bestod av brun porös sand.

Fas 6, västra tomten

218 Utjämningslager/förberedande

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 1158, 1179, 4485, 2484

Fyndmaterial: -

Ett utjämningslager som ursprungligen var på en större del av undersökningsytan, men mycket av det schaktades bort vid första schaktningen. Vid schaktningen kunde konstateras att detta sandiga lager låg som ett decimetertjockt lock över den yta som kom att undersökas intensivt och tolkas därmed vara en tydlig gräns för att man reorganiserar ytan.

372 Brunn

Konstruktion: 372

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 10850, 11206

Fyndmaterial: -

En brunn som var en stor rund nedgrävning som var 4 m i diameter. I mitten av nedgrävningen framkom ett fyrkantigt brunnskar av trä (ca 1 x 1 m). Fyllningen bestod av gråsvart lerhaltig sand. I brunnens direkta närhet har det framkommit äldre brunnar, vilket kan indikera att det dessutom varit någon form av gränsmarkering.

Fas 7, västra tomten

285 Utjämning/ förberedelser inför tobaksfabrik

Konstruktion: 285

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 1124, 1280, 1310, 1141, 1262

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1300–1400, 1 1400–1600

Under den inledande schaktningen framkom olika lager som tolkas vara del av den förberedande fasen inför bygget av tobaksfabriken som uppfördes på 1770-talet. Det var olika fyllningar och lager som jämnat ut en ojämn yta. Delar av lagren bestod av raseringsmassor och hushållsavfall.

ÖSTRA TOMTEN

Fas I, östra tomten

216 Pinnhål

Konstruktion: 216

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 5316, 5473, 5477

Fyndmaterial: -

I hörnet av ett dike framkom tre pinnhål, ett fåtal centimeter från dikeskanten. Eventuellt har pinnhålen varit en del av tomtgränsen. Ett av pinnhålen innehöll rester av trä. De var ca 1 dm i diameter.

Destruktion: 300

Kontexter: 10285, 10325, 11074, 11050, 5437

Fyndmaterial: -

Fyllningarna bestod av olika brungråa sandiga kulturlager med inslag av småsten (flinta) och olika grusiga horisonter. Linserna i materialet tyder på att det stått öppet. I fyllningarna påträffades klumpar med ett torvigt material som kan ha varit en del av markeringen genom att det svarta materialet kontrasterat mot den omkringliggande ljusa sanden.

275 Lerbotten och aktivitetslager

Konstruktion: 275

Bruk: -

Destruktion: -

Kontexter: 10060, 10030, 10173

Fyndmaterial:-

Denna grupp består av ett aktivitetslager och en fragmenterad lerbotten. Aktivitetslagret bestod av sotig svartgrå sand som utgjorde omtrampad sand med mycket få komponenter. Troligen representerade den brukningen av platsen under den tidiga sillmarknaden 1100–1200-tal. Lerbotten hade skadats av yngre nedgrävningar (yngre källare). Största delen av fyllningen var bortgrävd och endast delar av leran fanns kvar.

301 Gränsdike

Konstruktion: 206

Bruk: -

Destruktion: 300

Konstruktion: 206

Kontexter: 10378, 4719, 11084

Fyndmaterial: -

Ett troligt gränsdike/tomtdike som var nedgrävt i bottensanden och gjorde en 90° sväng från öst–västlig riktning till nordsydlig. Denna gräns etableras tidigt, men kom att fortsätta ha betydelse längre fram i tid.

369 Lerbotten och stolphål

Konstruktion: 369

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 4128, 5369, 4531, 4517

Fyndmaterial: -

Den södra lerbotten (369) var välbevarad samt rektangulär till formen och bestod av grågul kompakt lera. Till denna hörde två stolphål som antas ha ingått i konstruktionen. De var ovala i plan och ganska grunda, vilket kan bero på att det var ganska hårt schaktat på denna del av undersökningsytan.

410 Lerbotten

Konstruktion: 410

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 11004

Fyndmaterial: -

Lerbotten som bestod av gulgrön kompakt lera, vilken var nedgrävd i den äldre markhorisonten. Den var troligen del av de första faserna av fiskhanteringen.

Fas 2, östra tomten

204 Golv

Konstruktion: 204

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 7635, 2528, 2452, 7256, 7429, 2440

Fyndmaterial: 1 1200–1400

Gruppen består av ett golvlager av lera. Kontaktytan nedåt var mycket jämn, vilket kan ha med en avröjning av underliggande sandiga lager att göra. Golvet har reparats vid åtminstone ett tillfälle, vilket var synligt i form av smuts och brandrester som omrörts i samband med reparationsarbeten. Möjligen har golvet legat i en köksdel med närhet till ugn och matberedning. Lagret representerade en kontinuerlig brukning och lagning och uppvisade varighet med horisontell fyndorientering. I lergolvet fanns nedtryckta kolbitar och djurben. Lerlagret har legat under tak, vilket regn under utgrävningen tydligt visade då lagret blev smetigt och mjukt. Lagret tog stor skada av regnet.

Tjockleken på leran var som mest 0,05 m; den var mycket torr och hård, nästan som om den vore bränd. Den verkade dock ej vara värmepåverkat utan hårt packad, vilket även komprimerat underliggande lager. Det framkom även rester av en trolig träplanka, vilken kan ha varit del av golvet eller en byggnadsdel i huset.

353 Trägolv del av 204

Konstruktion: 353

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 2419

Fyndmaterial: -

En trolig träplanka, som kan ha varit del av golv eller en byggnadsdel i ett hus. Golvplankan (1 x 0,26 m djup 0,02 m) var bevarad i form av en färgning. Under plankan fanns ett mycket tunt grått lager och sedan ytterligare en träfärgning. Då allt var fragmenterat undersöktes de olika kontexterna som en. Mellan träfärgningarna låg partivis rikligt med fiskben som tolkades som skräp mellan/under golvplankor.

260 Plundrad lerbotten

Konstruktion: 260

Bruk: -

Destruktion: 260

Konstruktion och destruktion

Kontexter: 7479, 7563

Fyndmaterial: metallklumpar

Gruppen består av en fragmenterad nedgrävning med otydliga begränsningar. Den var fylld med kulturlager blandat med stenig steril. Nedgrävningen är möjligen spår efter en plundring av något slag t.ex. av en lerbotten.

262 Avsatta lager

Konstruktion: -

Bruk: 262

Destruktion: -

Bruk: -

Kontexter: 7579, 7594, 7650

Fyndmaterial: 1 1200–1400, järnklumpar

Det påträffades avsatta lager bestående av avfall av varierande slag som trampats runt. De utgjorde en yta mellan andra aktiviteter där avfall har kunnat ansamlas och trampats runt, möjligen kring lerbottnar även om fiskben saknades.

302 Lerbotten

Konstruktion: 302

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 10268, 10284

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en fragmenterad lerbotten som bestod av gröngul kompakt lera. Lerbotten hade en plan yta som en nedgrävning följde. Möjligen hör denna lerbotten samman med en lerbotten i nordost bortom källare och gropar.

303 Nedgrävning

Konstruktion: kontext 10272

Bruk: -

Destruktion: kontext 10240

Konstruktion och destruktion

Kontexter: 10272, 10240

Fyndmaterial: -

En fragmenterad nedgrävning med otydliga begränsningar. Den var fylld med kultur-lager blandat med stenig steril. Nedgrävningen var möjligen spår efter en plundring av något slag t.ex. av en lerbotten.

306 Nedgrävning

Konstruktion: 304

Bruk: -

Destruktion: 305

Konstruktion: 304

Kontext: 10255

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en nedgrävning av vilken endast det sydvästra hörnet var tydligt. I denna del var det vertikala sidor. Det som återstod var enbart en smal remsa av gropen i öst-västlig riktning.

Destruktion: 305

Kontexter: 10153, 10188, 10202

Fyndmaterial: 1 1200–1400, 1 1400–1600, 1 1200–?, järnklumpar

Fyllningarna i nedgrävningen hade en tydlig begränsning mot väster. Troligen var det ett dike eller en grop som fyllts ut vilken har satt sig. Det framkom sandiga linser som kan ha varit översandningar, vilket antyder att gropen stått öppen.

289 Grop och stolphål

Konstruktion: 287

Bruk: -

Destruktion: 288

Konstruktion: -

Kontexter: 210072, 10092

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en större nedgrävning och ett stolphål. Nedgrävning var 2,5 x 2,7 m stor. Den var något oregelbunden beroende på att yngre nedgrävningar skurit den. Den äldsta fyllningen var mycket organisk och låg som ett lock. Eventuellt kan det vara golvrester i en källare eller stor förrådgrop. Direkt norr om den stora nedgrävningen påträffades ett stolphål som kan ha varit del av samma konstruktion. Stolphålet var runt och hade en diameter av 0,25 m.

Destruktion: -

Kontexter: 9976, 10099

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1400–1600, järnklumpar

Fyllningen i gropen bestod av gråbrun kompakt sand med flera horisonter av organiskt material. Det påträffades tegelkross, ben, lera, småsten och träkol. Fyllningen i stolphålet bestod av grå porös sand.

381 Lerbotten

Konstruktion: 381

Bruk: -

Destruktion: 382

Konstruktion: 381

Kontext: 10944

Fyndmaterial: -

En lerbotten som bestod av beigejul kompakt lera med inslag av småsten. Den var i två delar och den södra delen bestod av två faser.

Destruktion: 382

Kontext: 10927

Fyndmaterial: -

Över lerbotten framkom en fyllning av brungrå porös mager grus med inslag av träkol.

386 Sandlager/flygsand

Konstruktion: 386

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: 386

Kontexter: 7706, 10934

Fyndmaterial: -

Under ett golvlag fanns ett påfört lager med relativt hög organiskt halt som lagts ut som avjämning/bärlager. Kontaktytan nedåt var mycket jämn, vilket kan ha med en avröjning av underliggande sandiga lager att göra.

387 Grop

Konstruktion: kontext 6832

Bruk: -

Destruktion: kontext 20008

Konstruktion: -

Kontext: 6832

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en grop och dess fyllning. Detta område var präglad av gropar och troliga omgrävningar. Denna grop var 1,1 x 0,8 m stor och 0,25 m djup. Den var oval i plan och hade jämna sidor och plan botten.

Destruktion: -

Kontext: 20008

Fyndmaterial: -

Fyllningen i gropen bestod av gråsvart kompakt sand med inslag av aska, sot, tegelkross, fiskben, lera, lerkline, småsten och kalkbruk.

408 Fyllnadslager

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 408

Destruktion: -

Kontext: 7750

Fyndmaterial: 1 1200–1400, 1 1300–1400, järnklumpar, spik

Ett lager med huvudsakligen horisontell fyndorientering, vilket pekar på ett avsatt lager. I lagret fanns stora ben såsom en ko-käke, vilket tyder på att ytan inte använts till att gå på. Mot botten av lagret förekom stående ben, vilket antyder att det rörde sig om utkastade massor. Troligen var det en medveten avjämning av ytan, men det är möjligt att området har använts för dumpning av material.

409 Knadderyta

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 7774, 7799

Fyndmaterial: 1 1200–1400, järnklumpar

Gruppen består av en knadderstensyta som delvis var satt i grusig sand (0,01 m) och delvis i underliggande kulturlager. Det steniga området var en hårdgjord plats som möjligen legat intill en lerbotten. Till gruppen hör också ett avsatt lager bestående av avfall. Det betydande inslaget av matavfall kan spegla ett intensivare användande av platsen.

Fas 4, östra tomten

208 Förberedande

Konstruktion: 208

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 1439, 6556, 6650, 6543, 8791, 10714, 10855

Fyndmaterial: 3 1150–1350, 1 1200–1350, 3 1200–1400, 1 1300–1400, 1 1400–1600, 1 1400–1700

Användningsområdet ändras eller förnyas. Tidigare gropar fylls igen, stolpar dras upp och håligheter som blir fylls igen. Området markbereds (208). På tomten har det påträffats grusiga kontexter som fungerat som utfyllnadslager. I området har det grävts upp och fyllts igen på ett flertal platser, vilket har inneburit att ytan då och då behövt jämnas till.

Flera av fyllningarna bestod av grå porös mager grus med inslag av träkol, bränd lera, djurben, fiskkotor och stenar. I en av nedgrävningarna fanns det inslag av lera som fungerat som packning mot det grusiga underlaget. Bärlagret/utjämningslagret verkade delvis bestått av söndergrävda lerbottnar och en äldre markhorisont. Det var ganska kompakt och jämnade ut en mycket ojämn yta, vilket gav lagret variationer i tjocklek.

209 Två tunnor

Konstruktion: 209

Bruk: -

Destruktion: 377

Konstruktion: 209

Kontext: 11340, 5349, 5377

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en grop med två tunnor. Den tolkades vara grävd genom ett dike men kan samtidigt ha ingått i markeringen. Det går inte att koppla tunnorna till en av tomterna och möjligen kan de ha utgjort en gemensam resurs.

Formen på nedgrävningen skulle kunna indikera att den tidigare fungerat som ett kar, då nedgrävningen var större än vad som krävdes för att rymma de två tunnorna. Tunnorna var tydliga i plan och var av två olika storlekar. Den ena hade en diameter

på 0,5 m, medan den andra var 0,7 m i diameter. Tunnorna var grävda genom nedgrävningens botten. De kan ha fungerat som del av fiskhanteringen, förråd eller möjligen som en form av kylskåp.

Destruktion: 377

Kontext: 5532

Fyndmaterial: 1 1150–1350

Tunnornas fyllning tömdes ur (0,8–0,9 m djup) och fyllningen bestod av porös sand med inslag av djurben. I den östra tunnans fyllning påträffades rester av plankor som kan ha varit från ett lock. Analysen från ett prov taget i en av tunnornas fyllning visade spår av stalldynga i form av starrnötter och finfördelade örtdekar, men också latrinavfall i form av fikonkärnor, svartsenap och harmynta. Analysen visar att det funnits djur på tomten/i närheten och fikonen, som var en importvara, tyder på en handelsmanamiljö.

240 Källare

Konstruktion: 201

Bruk: -

Destruktion: 200, 228, 229

Källaren bestod av två olika delar som slagits samman då konstruktionen var avgrävd av en yngre rörnedgrävning. Sammantaget var det en rektangulär grop med raka kanter och plan botten.

Konstruktion: -

Kontexter: 3081, 3123

Fyndmaterial: -

Nedgrävningarna hade raka kanter och plan botten, vilket bildade en rektangulär form. Bottenbredden var ca 2,65 m, längden ca 2,8 m och djupet ca 0,75 m. Möjligen rörde det sig om en källare som plundrats och fyllts igen med diverse avfall. Botten har delvis satt sig över en äldre nedgrävning (K6819).

Destruktion: 200, 228

Kontexter: 4709, 4761, 4983, 5000, 3517, 3693, 4177, 4709, 4761

Fyndmaterial: 3 1150–1350, 1 1150–1300, 4 1200–1400, 2 1300–1400, 2 1400–1600, *spik, nyckel, hästsko, järnklumpar*

Fyllningarna i botten av nedgrävningen bestod av en blandning av humös sand och brandrester. I den östra delen framkom mycket brandrester bl.a. golvlera samt lerklining. En fyllning som låg upp längs kanterna i gropen bestod av organiskt material och provanalysen visade att mycket av materialet härstammade från djurhållning samt avfall från hushållet bl.a. ogräs (spikvallmo), djurhår och träflis. Det var återkommande sekvenser med organiskt material varvat med linser av sand och träkol eller gul lera emellan. Två organiska lager observerades, eventuellt var det spår av garveri då lagren var mycket kompakta, nästan torviga. Fynden bestod av keramik (huvudsakligen högmedeltida), spik, nyckel, hästsko och järnklumpar.

I den äldre gropen framkom fyllningar med sotig sand och småsten samt värmepåverkad sand och lera. I lagret påträffades slagg som utgjorde avfall från någon sorts metallhanverk i närområdet. Slaggen har som i gropen tillsammans med bl.a. hushållavfall.

Destruktion, flygsand: 229

I en sättning påträffades en lins av ren sand ca 0,04–0,05 m tjock, troligen flygsand, vilket tyder på att nedgrävningen under perioder stått öppen.

Destruktion: 230, 231

Kontexter: 3103, 2887, 3183, 467, 3159, 3174, 3194, 3321, 3341, 3418, 3396

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 2 1200–1400, 1 1300–1400, 2 1400–1600, 2 1400–1750, *nithuvud, spik, järnklumpar, bryne*

Det verkar som gropen fyllts igen ganska omgående. I fyllningarna påträffades material som tros vara rester efter avröjning efter en brand, t.ex. bränd lera, lerkline och

övrigt rivningsmaterial samt hushållsavfall. I fyllningarna påträffades även ett område med knyttnävsstora stenar relativt jämnt placerade. De kan ha varit rest av en stenläggning (samma som 3321), men sannolikt har de blivit nedkastade i fyllningen.

261 Stenläggning

Konstruktion: 261

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion

Kontexter: 2249, 2273, 7266, 2314

Fyndmaterial: -

Gruppen består av två dokumenterade partier av samma stenläggning. Den första var 1 x 0,8 m och den mindre delen 0,45 x 0,30 m. Stenarna var ca 0,1–0,2 m stora och var satta i brunrå mager, porös sand. Sättsanden var inte ren utan verkade vara återanvänd. Sanden kan också ha fungerat som avjämnning, då den var tjockare i de partier som verkade ha satt sig. Det är osäkert om det har varit ett golv eller en gårdsplan.

266 Två nedgrävningar

Konstruktion: 266

Bruk: -

Destruktion: 266

Kontexter: 1028, 1012

Fyndmaterial: -

I den sydöstra delen av den östra tomten framkom två nedgrävningar som fortsatte ner i bottensanden. De togs fram vid schaktning under en av fabriken källare och undersöktes ej. De antogs ha funnits någorlunda samtidigt, då de rumsligen tar hänsyn till varandra. Den ena av dem hade träfodring och tolkades antingen vara en brunn eller ett kar av trä.

271 Stenläggning med sättsand

Konstruktion: 271

Bruk: -

Destruktion: -

Kontexter: 2818, 2757, 2651

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1400–1600, spik

Gruppen består av bärlager och stenläggning som fanns belägen över en tidigare källare. Det översta bärlagret till stenläggningen bestod av mörkbrun porös sand med inslag av tegelkross, djurben, bränd lera, sot, träkol, lerkline, kalkbruk och småsten. Det var sannolikt att sättsanden satt sig i en underliggande nedgrävning, eventuellt har stenar tagits bort och återanvänts. Det undre bärlagret var grågul porös sand. Det som återstod var 1,2 x 1,2 m. Stenarna varierade mellan 0,05–0,15 m och var mestadels ställda på högkant.

272 Grop med tunna

Konstruktion: 203, 274

Bruk: -

Destruktion: 202, 273

Konstruktion: 203, 274

Kontexter: 6819, 6501, 6974, 6502

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 4 1200–1400, 1 1300–1400, 1 1400–1600, Cu-leg, järnklumpar

En nedgrävning med en tunna. Det var en rund grop med relativt jämna sidor. Gropens botten var något rundad, men ej söndertrampad trots mjukt underlag, vilket

visar att den inte stått öppen länge eller brukats öppen. I den nordöstra delen fanns en tunna nedsatt som var igenfylld med relativt homogen fyllning av huvudsakligen hushållsavfall. Tunnan var upprättstående och endast färgning av träet återstod. Tunnans diameter var 0,6 m. Det fanns en nedgrävning som var väldigt snäv runt tunnan. Möjligen har tunnan ursprungligen varit dubbel (ovanpå) och kan ha tjänat som latrin. I annat fall kan tunnan ha fungerat som en form av kylskåp. Delar av tunnan har kollapsat av marktrycket. Fyllningen i gropen runt tunnan skiljde sig mot övriga fyllningar genom mindre andel järn och slagg. I övrigt bestod materialet av hushållsavfall och brand/spisavfall. Fyllning som fanns kring tunnorna efter att de satts på plats och har fungerat som stabiliserande packning.

Destruktion: 202, 273

Kontexter: 6490, 6903, 6936

Fyndmaterial: 3 1200–1400, 1 1150–1350, 1 1400–1600

I tunnan undersöktes tre olika fyllningar som bestod av organiskt material blandat med sand, hushållsavfall (t.ex. trä, fiskben, djurben, sot, träkol, tegelkross och lera) och annat avfall som tolkas härstamma från en latrin.

278 Två stolphål

Konstruktion: 277

Bruk: -

Destruktion: 276

Konstruktion: 277

Kontexter: 8078, 10152

Fyndmaterial: -

Gruppen består av två stolphål och deras fyllningar. Stolphålen var relativt diffusa. Det ena var oregelbundet i plan och 0,15 m djupt, det andra var runt i plan och 0,02 m djupt.

Destruktion: 276

Kontexter: 8067, 10143

Fyndmaterial: -

Fyllningarna i stolphålen bestod av mörkgrå eller gråbrun sand med inslag av träkol, ben och småsten. I det ena stolphålet framkom tre stenar som kan ha varit skoningsstenar.

279 Stensyll

Konstruktion: 279

Bruk: -

Destruktion: -

Kontexter: 7949, 7929, 7966, 7856, 7915

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 2 1200–1400, 2 1300–1400, 2 1400–1600, järnklumpar

Gruppen består av bär/packningslager, syllstenar och en eventuell väggrest i form av lerklining. De bärande lagren till syllstenarna var avsatta lager med diverse avfall bl.a. fiskben och djurben. Den påträffade keramiken var fragmentarisk, vilket tyder på aktivitet. Lagren hade en tydlig kompaktet, vilket också som kan vara tecken på en aktivitetsyta. De bör ha representerat ett intensivare användande av platsen, kanske i samband med uppförandet av permanent bebyggelse.

Syllstensraden bestod av stenar (0,1–0,2 m stora) och stenlyft. De lager som omgärdade och fanns mellan stenarna var snarlikt och gick ej att särskilja. Syllstensraden hade måtten 1,1 x 0,8 m.

I närheten framkom ett lager med rikliga mängder småsten 0,02–0,04 m som troligen avsatts på ytan tillsammans med rikliga mängder matavfall i form av djurben. Denna ansamling med stora ben (som ej trampats sönder) kan tyda på en "död yta".

Den koncentrerade mängden lerkline som påträffades tolkas ha varit en vägg som rasat in över syllstenarna.

311 Grop

Konstruktion: 310

Bruk: -

Destruktion: 309

Konstruktion: 310

Kontext: 9029

Fyndmaterial: -

Intill tomtgränsen och direkt sydväst om en källare framkom en grop med skarpa konturer. Gropen har troligen ej stått öppen någon längre tid, vilket visas av att den behållit sin skarpa form trots lös sand. Vad gropen har användes till är oklart, men möjligen någon form av sandtäkt.

Destruktion: 309

Kontexter: 8723, 8737, 8849

Fyndmaterial: 1 1100–1250, 1 1150–1350, 6 1200–1400, 2 1400–1600, 1 1500–1600, järnklumpar, glimmerskiffer, bryne, vävkniv, spik

Fyllningarna i gropen bestod av gulgrå/grå kompakt sand med flera linser och med inslag av ben, småsten och träkol. En av fyllningarna bestod av avfall från metallhantverk, främst malmsmältning, men även en del finmetallhantverk med CU-legering. I dessa massor fanns även rikligt av hushållssopor. I botten kom rikligt med skällor som låg nedpressade i sanden. Skällornas storlek indikerade att de kom från mindre ugnar.

312 Utfyllnadslager

Konstruktion: 312

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 7044, 6878, 7070, 7165, 8500, 8524

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1400–1500, 1 1400–1600, spik, järnklumpar

I området mellan och delvis i nedgrävningarna har en utjämning/utfyllnad skett. Det var flera olika typer av fyllningar som varierade från ljusgrå kompakt sand till brungrå kompakt silt. I fyllningarna fanns inslag av tegelkross, småsten, lera, lerkline, träkol, djurben och fiskben.

345 Nedgrävning och packning

Konstruktion: 345

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 6478, 6489

Fyndmaterial: 1 1200–1400, 1 1400–1600, spik, järnklumpar

Gruppen består av en nedgrävning och ett lager som troligen fungerat som packning runt tunnor. Av nedgrävningen återstod endast den norra delen som uppvisade tydliga vertikala sidor. Packningen bestod av beige-grå porös silt med inslag av träkol, tegelkross, bränd lera, småsten och ben.

Destruktion: 354

Kontexter: 2106, 2365

Fyndmaterial: 1 1150–1350, järnföremål, järnklumpar, spik

Fyllningarna i denna grop bestod av brandrester, avröjda och nedslängda i gropen. Den gråsvarta sanden var mycket kompakt eventuellt hårdgjord. Det fanns inslag av

tegelkross, bränd lera, lerklining, träkol, ben och lera. De blandade massor med lera kan ha varit rester efter lerbottnar eller golv.

355 Grop

Konstruktion: 355

Bruk: -

Destruktion: 354

Konstruktion: 355

Kontext: 2182

Fyndmaterial: -

Denna grop var oregelbunden och ojämn. Det kan möjligen handla om någon form av plundring i samband med eller strax före markberedning av ytan. Gropen har grävts av i norr i samband med uppförandet av tobaksfabriken. Det som återstod av gropen var 1,45 x 0,4 m och djupet uppgick till 0,35 m.

363 Stenläggning

Konstruktion: 363

Bruk: -

Destruktion: 359

Konstruktion: -

Kontexter: 6591, 6761, 6780, 6842

Fyndmaterial: 1 1400–1600, spik

Stenläggningen fanns belägen över ett tidigare förråd. Sättsanden var ett grått lager med vita sandlinser och det framkom en del stenar som mättes till lagret. Det syntes även en del stenavtryck. Stenarna hade ingen flat överyta men det kan ha varit resultatet av sättningar eller att det inte fanns behov av en jämn yta. Under stenläggningen framkom ett lerlager.

313 Förråd

Konstruktion: kontext 8762

Bruk: -

Destruktion: kontext 8596

Konstruktion

Kontext: 8762

Fyndmaterial: -

En nedgrävning som tolkades vara ett förråd. Nedgrävningens begränsningar i öster och söder var osäkra, men det som återstod visade att nedgrävningen hade vertikala sidor. Botten var väldigt ojämn, men det kan ha berott på eventuella underliggande gropar.

Destruktion: -

Kontext: 8596

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1300–1400, 1 1400–1600

Nedgrävningen/förrådet hade fyllts upp av ett skräpigt lager med relativt stora bitar djurben, taktegel, keramikskärvor samt inslag av träkol, fiskben, bränd lera och småsten.

371 Utjämning

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 371

Destruktion: -

Kontext: 6580

Fyndmaterial: 1 1150–1350, 1 1200–1400, 1 1400–1600, 1 1600–

Ovan en stenläggning framkom en liten lagerdel med mycket krossad/delad lerkline. Det var endast ett tunt lager 0,02–0,06 m tjockt – det var poröst och såg lite ut som fyllning i en väldigt grund ränna. Förmodligen var det något som satt sig tack vare de underliggande groparna.

378 Grop

Konstruktion: 378

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontext: 6568

Fyndmaterial: -

Endast den västra delen av gropen fanns bevarad att dokumentera, den södra var bortschaktad och den östra skuren av fabrikstrappan. Till att börja med undersöktes en sektion genom nedgrävningen för att reda ut relationerna till nedgrävningarna runt omkring och sedan tömdes den västra delen. Gropens begränsningar var diffusa och oregelbundna. Den verkade vara belägen över en äldre grop och det är möjligt att delar av dessa fyllningar grävdes ut i samband med uppförandet av tobaksfabriken.

383 Nedgrävning med tunna

Konstruktion: 383

Bruk: -

Destruktion: 384

Konstruktion: 383

Kontexter: 11013, 10977

Fyndmaterial: -

Gruppen består av en nedgrävning med en tunna som var fragmenterad. Det nordvästra hörnet av nedgrävningen återstod och uppvisade vertikala sidor. Träet var förmultnat och syntes endast som en brun organisk färgning.

Destruktion: 384

Kontexter: 10987, 10986

Fyndmaterial: -

Fyllningen i nedgrävningen bestod av beigegul porös och mager grus. I fyllningen påträffades förmultnade trälinser som tolkas vara en tunna. Fyllningen i tunnans bestod av grå kompakt sand med inslag av träkol, ben, lera och småsten.

388 Stolphål

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion, kontext: 7032

Destruktion, kontext: 7043

Fyndmaterial: -

Gruppen består av ett stolphål. Det var 0,33 m i diameter och 0,25 djupt och en ojämn botten. Fyllningen i stolphålet bestod av grå porös sand med inslag av tegelkross och linser av vit sand.

Fas 5, östra tomten

241 Fyra tunnor

Konstruktion: 241

Bruk: -

Destruktion: -

Konstruktion: -

Kontexter: 4540, 4561, 5321, 4627, 5330

Fyndmaterial: -

Gruppen består av fyra tunnor som låg på rad i öst–västlig riktning. Träet i tunnorna syntes som en smal brun färgning i plan och diametern varierade från 0,5–0,6 m. Fyllningarna undersöktes endast delvis och det konstaterade i fält att åtminstone de då synliga fyllningarna var snarlika med grå sandig silt. Sannolikt har de varit del av samma konstruktion, men den primära funktionen är okänd. Sekundärt/primärt verkar tunnorna ha använts som latriner. Söder om tunnorna framkom en lersträng som kan ha fungerat som någon form av stabilisering för de nedgrävda tunnorna.

259 Utjämning/fyllningar

Konstruktion: -

Bruk: -

Destruktion: 259

Kontexter: 2090, 2192

Fyndmaterial: 1 1400–1600, spik

Utjämningslager som bestod av avröjda brandrester. Lagren bestod av gråsvart kompakt fet sand med inslag av aska, träkol, tegelkross, djurben, bränd lera och lera. En del av utjämningen låg delvis över en skadad stenläggning och ned i en grop.

Lagrets yta var mycket kompakt och verkade trampad eller på annat sätt hårdgjord.

281 Två tunnor

Konstruktion: 256

Bruk: -

Destruktion: 257, 258

I norra delen av östra tomten framkom två tunnor i en nedgrävning vars primära funktion tycks vara i kalkberedning och sekundärt som latriner.

Konstruktion: 256

Kontexter: 2041, 1679, 1707, 1803, 2054

Fyndmaterial: nit

Nedgrävningen till tunnorna var 1,4 x 1,1 stor och hade plan botten och vertikala sidor. Djupet varierade från ca 0,8 m djup i norr till 1,1 m djup i söder. När tunnorna satts på plats packades sand upp runt tunnorna vid gropens botten. Tunnorna var drygt 0,5 m i diameter och ca 0,7–0,8 höga. Det fanns spår av järnband i botten och fyndmaterialet bestod av spik och järnklumpar. Den primära funktionen för tunnorna tolkas ha varit någon form av kalkberedning, då det fanns ett smetigt kalklager i botten av tunnorna.

Destruktion: 257

Kontexter: 1273, 1721, 2008

Fyndmaterial: spik, järnklump

De andra fyllningarna i tunnorna tydde på att man använt tunnorna som latriner och de hade fyllts upp med rivningsmaterial, lera och småsten (enstaka). Mycket av materialet var raseri, d.v.s. rester efter brända hus som röjts av och slängts ned i gropen som utfyllning. Längre ner i tunnan ökade andelen ben, fiskben och lera samt nedbrutet organiskt material. Andelen hushållsavfall ökade i fyllningen mot botten av tunnan.

Destruktion: 258

Kontexter: 1511, 1397, 1333, 1225, 1451, 1511

Fyndmaterial: 1 1500–1650, 1 1400–1600, nit, järnklump

Den primära funktionen i tunna nummer två tycktes också vara någon form av kalkberedning då det fanns ett smetigt kalklager i botten av tunnan. Mycket av materialet i fyllningen var raseri d.v.s. rester efter bränt hus som röjts av och slängts ned i gropen som utfyllning. Det påträffades rikligt med lerkline som var blandat med djurben i form av nötboskapskranier (6–7 st.) vilket för tankarna till slakteriavfall. Mot botten

av tunnan ökade andelen lera för att slutligen endast bestå av ren gul lera med små inslag av kol, lerkline och småsten samt enstaka större stenar.

368 Grop/plundring

Konstruktion: 368

Bruk: -

Destruktion: 367

Konstruktion: 368

Kontext: 1648

Fyndmaterial: -

Gruppen bestod av en fragmenterad nedgrävning. Användningsområdet var oklart men eventuellt en plundringgrop även om ett riktigt stenvtryck saknades.

Destruktion: 367

Kontext: 1601

Fyndmaterial: 1 1600–1750, kakel?

Fyllningen i gropen bestod av gråbrun kompakt grus med inslag av tegelkross, ben, bränd lera, småsten kalkbruk och träkol d.v.s. diverse rivnings- och avfallsmaterial.

Fas 6, östra tomten

239 Träkällare

Konstruktion: 232, 234, 236, 237

Bruk: 233

Destruktion: 235, 238

Källaren framkom i den norra delen av det extensiva området. Den var avgrävd av en källarvägg till tobaksfabriken i norr vilket innebar att den södra delen undersöktes. Källaren har genomgått åtminstone en renovering vid byte av trägolv. Ett intakt stengodskrus som påträffades på golvet daterar källaren till tidigast mitten av 1600-talet.

Konstruktion:

Kontexter: 2380, 2072, 2582

Fyndmaterial: -

Träkällare hade liggande plank som vägg och med fragmentariska rester av trägolv. Längs källarens södra långsida var träplankorna och golvet relativt intakta. Det fanns även tydliga spår av golvplank längs östra respektive västra väggen. I övrigt återstod organiskt och smetigt material av golvplankorna. Golvplankorna var ca 0,01 m tjocka och 0,14 m breda (okänd längd). Antydning fanns till stående stolpar i hörnen i form av organiskt material längs kanten.

Väggarna bestod av liggande plankor av okänd bredd och längd, de var ca 0,01 m tjocka. Trägolvet framkom i form av ett smetigt organiskt lager i den sydvästra delen av källaren. Träkällaren lutade från väster till öster, d.v.s. golvnivån i väster låg på 3,1 m ö.h. och i öster på 2,8 m ö.h.. Den var avgrävd i norr av källare från tobaksfabriken och i dess centrala delar.

Bruk: -

Kontexter: 2080, 2241, 2456

Fyndmaterial: 1 1600–1750, 1 1400–1600, 1 1400–1750, 1 1550–1900, kritpipa (1600–1800), fönsterglas, spik, taktegel

Det påträffades avsatta mörkgrå feta, kompakta och fuktiga lager i botten av jordkällaren med flera horisonter av sand och organiskt material. Troligen var det delvis uppblandat med material som kommit dit när källaren varit tillfälligt eller helt ur bruk. Dessa lager påträffades direkt på det översta trägolvet och var väldigt smetigt längs med kanten av källaren, förmodligen uppblandat med väggmaterial (trä).

Destruktion: -

Kontexter: 1657, 1790, 2172

Fyndmaterial: 1 1200–1400, 1 1550–1700, skärva av en glasbägare

Destruktionsfasen av källaren innebar att den fylldes upp med varierande fyllningar med horisonter av mörkgrå mager sand och gråbrun porös sand. Det var inte möjligt att få en uppfattning om hur länge den stått öppen och om den använts som avfallsgrop.

Konstruktion/sekundärt användande av källare

Kontexter: 2153, 1669, 2029

Fyndmaterial: -

Genom den första fasen av igenfyllning har man grävt en trågformad grop. Vad man använt denna till är osäkert. Den trågformade gropen fylldes igen och ett nytt trägolv lades i källaren. Lagret direkt under och på trägolvet och bestod till stor del av sand, vilket kan tyda på att det stått öppet. Träplankorna var ej intakta utan framkom som ett organiskt material

Destruktion: -

Kontexter: 1420, 1522

Fyndmaterial: 1 1200–1400, 1 1400–1600, 1 1500–1700, 1 1550–1700, 1 1400–1750

Den sista destruktionsfasen har inneburit att man använt håligheten till att bli av med hushållsavfall och annat skräp. I fyllningarna som bestod av brungrå, fet och porös humus påträffades bl.a. djurben (slaktavfall), enstaka tegelstenar, fragment av medeltida takpannor, spik. Det framkom även inslag av småsten, kalkbruk, träkol och lera.

Sydsvensk Arkeologi AB rapportserie 2013

1. Bunkeflostrand 21:3, del av, Bunkeflo socken, Malmö kommun, AU 2012. Joakim Frejd.
2. Pilbladet 1 (f.d. del av Sallerup 180:36), fornlämning nr 32 i Södra Sallerups sn, Malmö kommun, FU 2012. Joakim Frejd & Elisabeth Rudebeck
3. Krokiga gatan och Åbogatan. Åhus socken, Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
4. Norra Sandby ödekyrkogård. Sandby 68:I, Norra Sandby socken, Hässleholms kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
5. Bollerups säteri 3:5, fornlämning 13, Bollerups sn, Tomelilla kn. FU 2012. Per Sarnäs.
6. Bäckaskog 1:17, Kiaby sn, Kristianstad kn. FU 2011. Tony Björk.
7. Tjörneröd och Högestad. Arkeologisk inventering och kulturmiljövärdering för vindbruksparker. Del Tjörneröd. 2013. Bertil Helgesson.
8. Tjörneröd och Högestad. Arkeologisk inventering och kulturmiljövärdering för vindbruksparker. Del Högestad. 2013. Bertil Helgesson.
9. Östraby kyrka. Arkeologisk förundersökning i samband med golvomläggning 2013. Ing-Marie Nilsson.
10. Kronatorp 3, Augerum sn, Karlskrona kn. Arkeologisk förundersökning 2012. Therese Ohlsson.
11. Citadellstaden 2:I, Landskrona stad, Landskrona kommun. Arkeologiska förundersökningar 2011. Joakim Frejd.
12. Limhamn 155:355 m.fl. Hyllie sn, Malmö stad. Arkeologisk förundersökning 2012. Åsa Berggren.
13. Östra Centrum i Kristianstad. Fastigheten Kristianstad 4:4 m fl., Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
14. Vintrie Park. Grav och gård, 4000 BC–1712 AD. Malmö kommun. Arkeologisk slutundersökning 2011. Kristian Brink & Karina Hammarstrand Dehman.
15. Näsby 35:I och 35:4, Kristianstad sn, Kristianstads stad och kommun. Arkeologisk utredning steg 1, 2013. Ulla Isabel Wolfe
16. Innerstaden 1:I4 – Skomakaregatan och Gyllenstjärna 29, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Per Sarnäs.
17. Innerstaden 31:I0, fornlämning 20, Malmö kommun, Malmö stad. Arkeologisk förundersökning 2012. Per Sarnäs.
18. Näsby 35:47, Kristianstad, Kristianstad kn. AU 2013. Tony Björk.
19. Torsken 1, Benmöllan 1 & Hamnen 21:I47, Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Per Sarnäs.
20. Niagara 2 & 3 samt Hamnen 21:I37, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2012–2013. Per Sarnäs.
21. Lärkan 10, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Per Sarnäs.
22. Yngsjö 14:59 m.fl., Åhus socken, Kristianstad kommun. AU 2012-13. Tony Björk.
23. Vä 157:5 och 157:9, Vä socken, Kristianstad kommun. AU1 2013. Tony Björk.
24. Färlöv 5:4 mfl., Färlöv socken, Kristianstad kommun. Arkeologisk utredning steg 2 och arkeologisk undersökning 2011. Ylva Wickberg.
25. Hammar 9:21 m fl. Särskild undersökning 2010-2011. Bertil Helgesson, Charlotte Fabeck, Thomas Linderöth & Peter Skoglund.
26. Bollerups säteri 3:5. Bollerups socken, Tomelilla kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Therese Ohlsson
27. Henckelska gården. Helsingborgs stad, Helsingborg kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Therese Ohlsson.
28. Kristianstad 4:4 m fl. Kristianstad stad och kommun. Arkeologisk förundersökning 2011. Jan Kockum & Ing-Marie Nilsson.

29. Gamla Staden 8:I – Stortorget, fornlämning 42, Helsingborgs stad, Helsingborgs kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Karina Hammarstrand Dehman.
30. Hötofta bytomt, Södra Åkarps socken, Vellinge kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Joakim Frejd.
31. Trädgårdshallen I, Oxie socken, Malmö kommun. Arkeologisk utredning 2013. Karina Hammarstrand Dehman.
32. Uppåkra kyrka. Stora Uppåkra 8:4. Arkeologisk förundersökning och undersökning 2013. Ing-Marie Nilsson.
33. VA-ledningar mellan Örtofta-Eslöv. Västra Sallerups socken, Örtofta socken. FU 2013. Therese Ohlsson.
34. Sallerup 2:8. Östra Sallerups socken, Hörby kommun. FU 2013. Joakim Frejd.
35. Tygelsjö 76:I. Tygelsjö socken, Malmö kommun. SU 2012. Joakim Frejd.
36. St. Isie, Hemmesdyng, Södra Åby och Simlinge. Arkeologisk förundersökning 2013. Therese Ohlsson.
37. Södra Kaserngatan, Kristianstad stad och kommun. Arkeologisk förundersökning 2013. Ing-Marie Nilsson
38. Maglehems kyrka. Fastigheten Maglehem 38:I. Arkeologisk förundersökning 2013. Ing-Marie Nilsson.
39. Balsby 23:I. Fornlämning nr 116 i Nosaby sn, Kristianstad kommun. Arkeologisk undersökning 2011. Ylva Wickberg.
40. Gladan 3. Åhus stad, Kristianstad kommun. Särskild arkeologisk undersökning 2013. Ing-Marie Nilsson och Therese Ohlsson.
41. Frans Suell 14. Malmö stad, Malmö kommun. Arkeologisk för- och slutundersökning 2012. Therese Ohlsson.

Under sommaren 2012 pågick en arkeologisk undersökning i det nordvästra hörnet av kv. Frans Suell, beläget inom Malmö medeltida stadsområde. Området var en av de sista större sammanhängande ytorna i Malmö som kunde tillföra ny kunskap om stadens medeltida och tidigmoderna historia.

Inom den aktuella fastigheten låg tidigare en större fabriksbyggnad – Kockums tobaksfabrik – vilken förstördes i en brand på 1970-talet. Tobaksfabriken hade källare vilket innebar att delar av tomten var urschaktade. I fastighetens centrala och södra delar fanns dock välbevarade kulturlager.

Undersökningen innebar att breddad kännedom om det medeltida Malmö kunde erhållas i och med att fokus lades på bakgårdarna. Arkeobotaniska analyser gav utökad kunskap om bland annat odling och importvaror.

Rapporten presenterar undersökningen och avslutas med en tolkande del där det samlade resultatet sätts in i ett vidare sammanhang.